

МИХ. ЛАВРЕНКО

1976

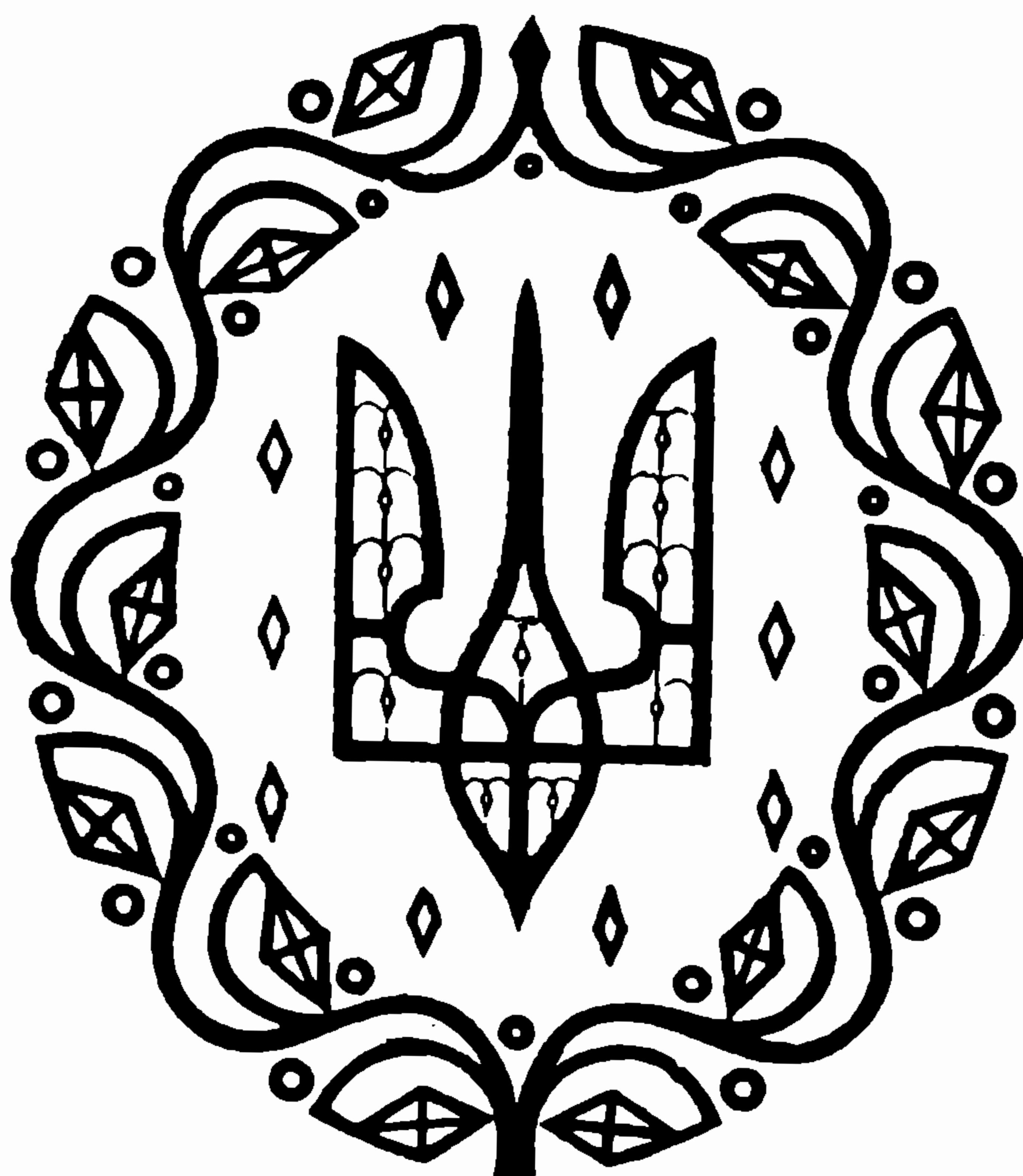

Мій друже, що вмієш цінити непокору:
Коли ти шепочеш молитви слова,
Як вечора тінь запада яснозора,
Чи рано встаєш, памятай же що ворог,
Найбільший твій ворог – МОСКВА!

Петро Карпенко-Криниця

АРСЕНАЛ

В день 50 річниці трагичної загибелі
Головного Отамана Військ Української
Народної Республіки і ГОЛОВИ

ДЕРЖАВИ
Симона Васильовича ПЕТЛЮРИ
Світлій Його Памняті

ПОСВЯЧУЮ.

"Українці сами не знають, кого вони мають серед себе... Бо вони гадають, що Петлюра видатний редактор, патріот, громадський діяч тощо... Це – правда, але неповна правда. Петлюра – вищий за те, що про його думають.

Петлюра – з породи вождів, людина з того тіста, що колись у старовину закладали династії, а в наш демократичний час стають лицарями. Живе він за несприятливих умов і не може виявити себе. Та хто знає, чи не зміниться все навколо нас?. А коли зміниться, буде він вождем народу – українського. Така його доля!"

Академик Ф. К О Р ІІ

70 річний росіянин (з перед 1915 р.)

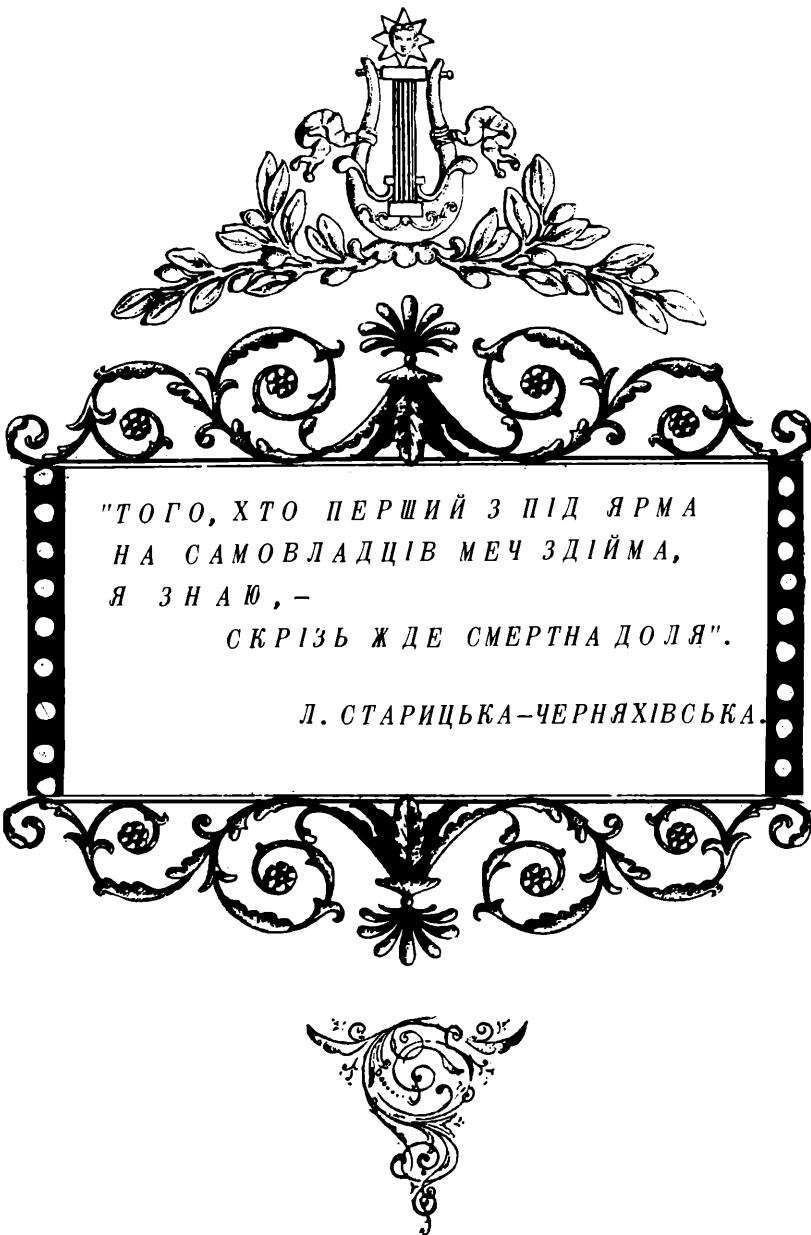

ПІД АРСЕНАЛОМ НАРОДИВСЯ
ГОЛОВНИЙ ОТАМАН.

"Петлюра був Вождь звязаний із духом Нації, з її Землею. Він відчував те, чого не могли передбачити політики... Саме в цьому була, є й буде сила Петлюриного впливу не лише на сучасні, але й на майбутні покоління".

Підполковник В. ПРОХОДА

СИМОНОВІ ПЕТЛЮРІ

Ішла з тобою рідна міць Землі,
Що кровю ярою й вогнем палала,
Що берегла себе без ліку літ
І до керми Тебе обрала.

І ворог знає, ворог не забув,
Що був ПЕТЛЮРА СИМОН, є і буде!...
Твоє ім'я воскресне в громі бур,
У свисті куль, у дикім танці смерти.

На тій Землі, що знає ким Ти був...
Що прийняла Твоєї крові жертву.
Вона злетить, мов пісня у боях
І на прапорах золотом засяє...

*Н. ЛІВИЦЬКА-ХОЛОДНА
(Зi збiрки "СiМ ЛiТЕР")*

"Так розпочалася боротьба за ВОЛЮ України. Боротьба не на життє, але на смерть. Розпочала ся боротьба на чолі з Головним Отаманом Симоном ПЕТЛЮРОЮ. І "шляхи звільнення української нації густо окропила кров. Тою кровю найліпших Синів України закінчився глибокий процес – творення української нації".

В цьому процесі творення нації Симон ПЕТЛЮРА внутрішньо відчув прямий шлях, по якому без вагань пішов. Цей шлях вів до скріплення української збройної сили, яка єдина могла врятувати УКРАЇНУ".

Полковник В. Філонович.

"Безперечно, справа визволення України, справа державного життя Української Нації були дорожчі Петлюрі, ніж його власне життє... Бій під Арсеналом показав такого Петлюру всій Україні. Властиво, під Арсеналом Симон Васильович ПЕТЛЮРА перетворився в Головного Отамана ПЕТЛЮРУ і там народилась петлюріщина".

Левко ЧИКАЛЕНКО

(Громадський Діяч)

"СИМОН ПЕТЛЮРА є нам тою постаттю
перед якою ми всі хилимо свої голови..."

Микола СЦІБОРСЬКИЙ (Підполковник)
(*Прорідний Член Організації Українських
НАЦІОНАЛІСТІВ*).

"І ось, у бою під *АРСЕНАЛОМ* у Києві, зродила ся нова постать *СИМОНА ПЕТЛЮРИ*. З усеросійсько-го обороноця, з "інтернаціоналіста" зродився *український-*

O T A M A H.

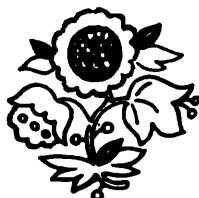
(Характерно те, що поляки й досі Богдана Хмельницького називають не "*Гетьманом*", але – "*O T A M A H O M*").

Є щось символичне в тому взятті "Арсеналу", розта шованому в самому серці Києва, недалеко Святої Печер – ської Лаври. Саме в Арсеналі був отaborився тоді інтер націонал – Київські комуністи.

Це була славетна перемога *УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛУ*, що саме тоді промовив свої *ПЕРШІ СЛОВА*.

І дивно мені безмірно. Чому *ВЕЛИКІ ПРИХИЛЬНИКИ* Симона ПЕТЛЮРИ, не підносять саме цей чин та не *СВЯТКУЮТЬ УРОЧИСТОІ ЙОГО РІЧНИЦІ* так, як цеж роблять Франці , де річниця взяття Бастилії стала всенаци ональним СВЯТОМ назавжди?"

Б. ГОМЗИН (Гетьманець)

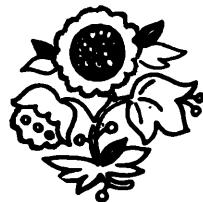

"Симон ПЕТЛЮРА зрозумівши дійсне становище УКРАЇНИ, правдивий її шлях, не мав страху повести цим шляхом інших, беручи на себе всю відповідальність за цей його провід.

"Не мав страху, бо був людина смілива й хоробра. І тому: бачимо Його в сірій шинелі серед лав вояків, під ряснім дощем московсько-більшовицьких куль, за завзятого штурму *Арсеналу*. Бачимо Його козацько го *БАТЬКА*, який будив у козацьких душах великий подив і гарячу відданість"...

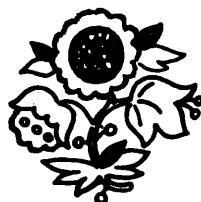
Б. ОЛЬХОВСЬКИЙ
("Трибуна Молодих" ч. 4 8.8.1937 р.)

"Молодий пристрасний юнак прагтиме знайти собі символа того (візвольного) зrivу й отим символом кожному такому юнакові, яких би він не був переконань, стануть... лише *правдиві* борці за ідею, що віддалися їй були повністю, і що горіли були правдивою любовю до єї та, які вміли любити Україну так, як настільки ж уміли ненавидіти її ворогів. Ті борці, а з їми й дві скровавлені, але вславлені Армії, всі зєднані в образі найбільшого *борца СИМОНА ПЕТЛЮРИ*, стануть символом Української Революції – 1917 – 1918 років, кожному українському юнакові, тепера й у майбутньому"...

Б. КЕНТЕРЖИНСЬКИЙ.
("Трибуна Молодих" ч.3 23.5.1937р.)

"Молоде поколінне звертає свій зір на СИМОНА ПЕТЛЮРУ. Уже сам з в у к цього імені всіх нас огортає хвилюванням. Адже це ім'я, що поривало на ноги - тисячі українських селян і кидало їх проти царських генералів, пімців і більшовицьких червоних орд жида Троцького. Це ім'я, яке - стало символом української державності, це ім'я, з яким ще й досі борються більшовики на широких просторах України і не можуть дати собі з їм ради. Це ім'я ТВОРЦЯ української військової сили й, насамкрай, - ЦЕ ІМ'Я МУЧЕНИКА ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВНІСТЬ"...

А. ДУБЛЯНСЬКИЙ

("Трибуна Молодих"

ч. 4 8.8.1937 р.)

Е Й Н О Л Е Й Н А
(*Фінландець*)

ВІТАЙ УКРАЇНО!

Вітай Україно!... Як ранній світанок
Велична у славі ти сходиш з гори.
Як блискавка гордим вогнем полумняно
Ти вільний свій край в сонцесяйві твори!

Міцній Україно!... Тримайсь непохитно.
Бач!... Заграва блисла народам усім!
На всі небезпеки йди сміливо в пітьму,
Щоб зблизить день слави – удар немов грім!

Шикуйсь Україно! Зближа уже битва,
І ти, як хорунжий – веди свою рать.
В цій бурі край Фінів, Естонія й Литва,
І Латвія, й Польща напоміч спішать.

Вперед Україно!... Ти вже не рабиня!
Якщо того хочеш і віриш сама.
Ти чуеш – од моря грізне клекотіннє?...
–Народам, як хвилям – зупину нема.

Шасть Бог, Україно! Твори ж свою долю!–
Наспіli багаті на щастє жнива.–
Луна над степами вже пісня про волю –
Це чують Грузини, Татари й Мордва.

Проснулись вночі, ув останню годину,
Народи Росії в міцних ланцюгах...
І рвуть вже кайдани... Радій Україно!...
Вкажи нам в майбутнє осяяній шлях!

17.6.1917 р.

Зо збірки поезій "Вандауден Кірік"
переклав Мих. Лавренко

ЕІНО ЛЕІНО
(Фінландецъ)

ЧОЛОМ УКРАЇНО!

Чолом Україно!... Нехай твоя слава
Дзвенить, наче ранку розсвітнього зов.
Хай моці й любови твоєї заграва
Спроможеться край твій звільнити з оков!

Хоробра Вкраїно! Вагатися годі!
Воскреснуть народам судилося лиш раз.
Спокійно, рішуче ломи перешкоди,
Але – гнівно блисни. Настав слушний час.

Чолом Україно!... Ти – сіль серед націй!
Тобі – нести прапор, нам – вибрati путь.
З тобою Фінландія, в штурмі, в атаці,
І Литва, й Естонія, й Латвія йдуть!

Вперед Україно! Бож ти – не невільник,
Якщо так захочеш сама у цю мить.
Чи чуеш ти хор, що могутній і сильний
Мов море шумливе народів шумить?

Нова Україно!... Чарівна, квітуча!
Далеко блищать твої ріки тепер;
Мов квіти блакитної волі, пахучі...
Мордва розквітає і Грузія, й Перм.

Народам настав уже час повставати,
Московської ночі кайдани зірвать.
Тож – сяй, Україно!... Тобі – лук напняти
І творчу дорогу Державі прослать.

17.6.1917 р.

(З фінської переклав
Б. Кентержинський)

Гакон КРОГ
(Данечъ)

У КРАЇНА.

Україно! Ти надії ясний краю,
Де над хатами спокій тихо віє,
Де волю кожен щиро так кохає,
Де батьківщині кожен щиро служить.

Україно! Ти пшениць золотих краю,
Де багаті скарби в землі спочивають,
Де сонце в сріблястих ставках грає
І в морі жита хвилі граються й співають.

Ти нас годуєш так багато, земле чорна,
Бракує слів, щоб щедрість твою списати;
Твоя родючість іскріє, мов горно
І все росте й квіте,— щасливі твої хати.

Троянди красні барвлять береги річок
І розквіта ясмин в долинах твоїх пишних;
Краса твоїх лелій — твоїх дочок,
Мов квіти красні на килимах розкішних.

Твої річки течуть в вечірнім сяйві,
Як срібні стрічки серед гір високих;
Лунають у степу пісні розмайні
І линуть з вдячної землі до неба.

Завжди співати славу тобі Україно,
Хотівби й я до самої аж смерти.
О, дай мені спочити на твоїм лоні,
Укрий мене ти килимом лілейним.

704270

А Р С Е Н А Л

(М а р ш)

За рідний Край, за волю України,
У бій святий із піснею йдемо.
За долю батька, матери, дружини
Чи за сестру – козацьку кров ллємо.

З нас тисячі життє готові дати
За краще завтра рідного Краю,
Щоб з тьми неволі звільнить рідні хати,
Ми – ладні впасті у важкім бою.

В полях, лісах і в хатах України
Дзвенить наш дух, немов дзвінкий метал;
Батькам, братам ми станемо до зміни,
Здобути наш – нам рідний Арсенал.

І наша кров, новеє поколіннє,
Підійме з рідних і родючих нив,
Щоб у Краю замовкло голосіннє,
Щоб кожний з нас на волі шасно жив.

Дрижіть кати, гряде вже вам відплата;
Дзвенить в бою двосічний гострий меч.
На крові встане воля нам крилата –
Ідем, щоб скинути ярмо нашє із плеч.

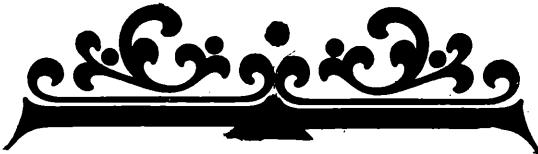
Нехай же пісня в небо наша лине,
Нехай дзвенить, як боєвий сигнал.
Наша когорта у бою не згине
І буде наш нам рідний Арсенал.

Мих. ЛАВРЕНКО

МИХАЙЛО ЛАВРЕНКО

МОЛИТВА - ГИМН

В світі шаліє ненависть і горе,
Хоче втопити і душу мою.
Боже, втиши Ти розбурхане море....
Боже!... О, Боже, Тебе я молю!

Край у неволі, нарід у – загині;
Кровю і потом скропляє поля.
Боже, пошли Ти спокій Україні!...
Боже, на Тебе надія моя.

Храмом хай стане Тобі Україна;
Славень співа Тобі наша земля.
Хай згине в душах неволі руїна!...
Боже!... До Тебе молитва моя.

Мих. ЛАВРЕНКО.

Мих. ЛАВРЕНКО

арсенал

лицедійство на 4 дії

із 6-ма відмінами

дія
відбуває 1917-18 року

новий

1976

йорк

Авторське право застережене
All rights reserved

Cover and ILLUSTRATIONS

by

Michael LAWRENKO

Обкладинка й оздоба книги належить авторові

PRINTING
SAPHROGRAPH CORP

194 ELIZABETH STREET
NEW YORK, N. Y. 10012

1

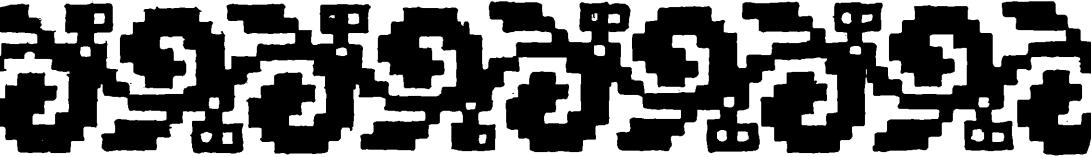
ДІЯ

Мій друже, що вмієш цінити непокору:
Коли ти шепочеш молитви слова,
Як вечора тінь запада яснозора,
Чи рано встаєш, памятай же що ворог,
Найбільший твій ворог — МОСКВА!

Петро Карпенко-Криниця

ДІЯ ПЕРША

ВІДСЛОНА ПЕРША.

ЛЕНІН – комуністичний верховода пореволюційної Росії.

СТАЛИН – комісар національностів совітської Росії.

КОМИСАРИ – Ленінові поплічники.

КОМЗАГ – командир робітничого загону червоної гвардії, які виїздять ув Україну грабувати хліб у селян.

ЗАГІН червоної гвардії складений із робітників фабрик і заводів Петрограду.

БАБИ – з малими дітьми.

ВІДСЛОНА ДРУГА.

ГРУШЕВСЬКИЙ – Голова Української Центральної Ради.

ВИНИЧЕНКО –

ПЕТЛЮРА –

ДОРОШЕНКО –

ХРИСТИК –

ШУЛЬГИН –

ШАПОВАЛ –

ЄФРЕМОВ –

ЧЕХІВСЬКИЙ –

ЛОТОЦЬКИЙ –

ПОРШ –

ДОЛИНСЬКИЙ – полковник царського війська.

СЕЛЯНИ тroe – післянці з Чернігівщини.

ПЕРША ВІДСЛОНА.

Валежно від умов, на кону можна зробити дві відміні дійства:
Перша Відміна: Якщо кін великий, а допоміжних лицедійців можна мати біля 60 осіб (запросити до участі вояків із поблизьких військових залог, в іншому випадку – чоловіків, переважно від 17 до 40-а років, тоді кін належить обладнати так, щоб у глибині кону стояла б промовнича (трибуна), а попереду її, в часі дії, має проходити "військо" – червона гвардія.

Ця гвардія складена виключно з робітників петроградських промислових виробень. Зодягнені вони всі, – хто в що попало: куцаки чи стьоганки (фуфайки), надодяги (пальто), півкоужушки тощо. Усі, сливебодерти, засмальцювані, здебільшого зарослі, понурі; в шапках, кепках із навушниками (опущеними). Через плечі – навхрест, почіпляні кулеме тні стрічки з набоями; замісць поясів – такі ж стрічки з набоями. На поясах, у багатьох, повішані гранати. Вигляд у всіх – бандитський.

Коли завісу піднято, на кону стоїть гвардія, спиною до залу глядачів. Проти гвардії (обличчем до залу), на промовниці стоять Ленін і його комисари. Ленін промовляє до червоної гвардії, яких посилають в Україну грабувати хліб, знищити "буржуазну" Центральну Раду, а та кож подати "братню" руку допомоги "пролетарям" України.

Ледь закінчена промова, гвардія, під звуки "інтернаціоналу" виконуемого оркестрою, зо співом вирушає в дорогу. Гвардійці ідуть – уrozхляп і в той спосіб, що, доки по кону проходить гурт вояків першої чети (із 30 осіб), інші – друга чета – також кількості, має проходити поза лаштунками, щоб на кону вони, раз-у-раз зміняли одни-других і показувалися з 4–5 разів, дещо нахodu перешиковуючися, щоб глядачам не впало в очі їхній вигляд. Такий ланцюг дасть змогу показати глядачам, скільки-то "братніх" дармоїдів вирушає на підбій України.

Друга Відміна: За неможливості мати достатню кількість потрібних допомогачів-лицедійців, промовницю влаштовують на кону так, що праворуч чи то ліворуч (але це потрібно влаштувати з оглядністю, ли-

ше так, щоб глядачам не видно було) мають" проходити" уявні червоно-гвардійці, під стукіт барабану, з піснею. Зрозуміло, замісьць 60 допоміжних частинників, конче треба мати, хоча б 10-15 осіб. Але таку кількість уже потрібно ставляти за лаштунками, де вони повинні, співаючи, ввесь час робити"крок на місці" й тупотом створювати уяву руху великої кількості червоногвардійців, які ніби то проходять попри промовницю з Ленином і комисарами на їй.

Після, але краще, в мить відкриття завіси, коли на кону (чи за коном) стоїть гвардія й комисари (на промовниці), Леніна якусь мить ще нема. Потім він вискачує поміж комисарів і починає промовляти.

ЗАУВАГА: Усі комисари в блискучих шкуряних куртках, озброєні мавзерами. Посеред їх стоїть також командир червоногвардійського загону, озброєний до зубів, із ґвинтівкою на плечі, з вигляду - справжній горлоріз. Він дуже уважно стежить за появою Леніна.

КОМЗАГ (Командир загону - побачивши, що десять там ізза лаштунків іде Ленін, швидко зіскакує з промовниці й, на ввесь голос командує): - Загін! Струн-ко-о-о-о! Рівняйсь на середину! ... Замри!... І не рушся з місця! (В цю мить до Комзагу підходить Ленін. Комзагу повертається до Леніна й рапортует йому): - Товариш Ленін! Загін в 4 тисячі добірних бійців на виїзд для розгрому хохлацької Центральної Ради і реквізіції хліба в хохлів - повністю готовий! Чекаємо на вашії останні вказівки.

ЛЕНІН (що стояв у часі рапорту також струнко, тепер простягає Комзагові руки): - Дякую, товаришу Командир загону! (Звертається тепер до загону): - Здрасťуйте, товарищи червоні доблесні гвардійці!

ЗАГІН: - Здравствуйте, товарищ Ленін!

ЛЕНІН: - Чи не померзли, товариши?

ЗАГІН: - Ні!.. Трошки! ... Майже, ні! ...

ЛЕНІН: - Гаразд, товариши! (вискачує на промовницю).

КОМЗАГ: - Вільно! ... Слухати доповідь товариша Леніна!

ЛЕНІН: -(стоїчи вже на промовниці): - Товариши! ... (потрясає па пірцем держачи в руці). Товариши, браття, робітники фабрик і заводів! Наше трагичне становище вам усім відоме... Ми хоча й скинули капіталістичне ярмо з наших плеч, а з ним і царський уряд, уряд зрадника та продажника Керенського й тепера будуємо нове життя, життя рівності, братерства й вільності, але ми стоїмо в такому ж капіталістичному чи ще й гіршому оточенні чужинного капіталізму. Ми пірвали ланцюги які

обплутували нас наші капіталісти, але ми й далі стоїмо в ланцюгу того самого капіталізму, лише чужого, який загрожує нашому існуванню. Ми скинувши ярмо наших доморослих буржуїв, будуємо життя, в якому навіть куховарка керуватиме державою. І цим ми повстали проти всього світу, світу старого, але за наш робітничий світ. Ми з вами зробили революцію й мусимо подати нашу руку допомоги й іншим пролетарям, пролетарям усього світу.

Але, товариші, наша революція в небезпеці! Як ви й сами добре́нько знаєте, наш Петроград, як і Москва, одержують ледве по 100–150 грамів хліба на добу. І то не хліба, до якого ми звикли, а швидче – цеглини... Фабрики й заводи наші, як вам відомо, не працюють – нема вугілля, а робітники – не мають хліба. В країні – повна руїна й у додачу – бандитизм – (розлючено кричить).

Але не бандитизм нам страшний і руїна нам ні почому!... Нам това риши, загрожує голод! Ось я щойно одержав телеграму (потрясає папірцем) од нашого уповноваженого з України; він повідомляє, що Центральна Рада України... Рада буржуйська!... заборонила вивозити хліб із України в наші російські губернії! ... (Злуче). Це, товариші – ніж нам у спину, у спину нашій революції! (Трясе кулаком). Цей ніж Центральна Рада скерувала в спину й серце нам і нашим дітям! Розумієте?!. Розумієте, чим це пахне? (Серед червононогвардійців голоси).

Г О Л О С: – За горлянку взяти хохлацьку Раду!

– Розгромити хохландію!

– Відняти їй увесь хліб, хай сами подихають!

Л Е Н И Н: (*–Потрясаючи далекопискою*): – Правильно! Правильно, товариші робітники!... Цілком правильно! Із оружійом у руках ми повинні ударити по тій проклятій Раді; тому буржуйському охвістю! Захотіли на ші ҳохли самостійності й ми їх підтримали, коли ще був тимчасовий і нінашо нездібний уряд. Нехай, мовляв, самовизначаються до нашого приходу... Але тепера, коли ми вже прийшли до влади, – ми їм дамо самостійності! (потрясає кулаком). – Ми їм покажем самостійність!

С Т А Л И Н (*що стояв попліч Леніна*): – В Соловки, душя лубезній!.. В Сибір, в Караганда, душя!... Там ім буде самостійність!

Г О Л О С И: (*з лав гвардійців*): – Слушно товариш нарком каже!

– В Якутію їх, галушників полтавських!

Л Е Н И Н: – Цілком правильно, товаришу Сталін і ви, товариші кажете! Але на це ще буде час. Тепера ж – наша революція в небезпеці!...

Нас оточили капіталістичні акули, які, не встигши закінчити одну війну, готові вже кинутись на нас, а ми – не маємо з чим воювати, бож – порожні наші шлунки... (кричить). – Якщо ми не візьмемо хліба в осору жних, чубатих хохлів, – ми погибнемо з голоду!... Зрозуміло, товариші?

ГОЛОСИ (з лав гардії): – То чого ж церемонимось із цими хахлами?! Вони нас угроблять!

– Під ніготь їх усіх, як вошу смердючу!

– Роздавити те падло не гріх буде!

ЛЕНІН: – Отож, товариші ми й посилаємо вас на те. Ідьте в Україну і багнетом робітничим, як залізною мітлою, розметіть всю їхню центральну Раду й усю національно-капіталістичну грязь, котра заважає нашим браттям зіллятися в усеросійську робітничо-пролетарську родину... Не сентиментальничіте з їми!... Чуете, товариші? Не сентиментальнічіте!.. За горлянку беріть усіх, хто почне заважати нам брати потрібний нам хліб!.. Не жалійте хохлацької крові, крові тих хохлацьких до краю розжирілих свиней, що пообжирались хлібом, коли ми голодаємо!... Хліб і влада повинні бути нам у наших руках!

СТАЛІН: – *Ми, душа любезний* їм ішо покажем, де раки зимують!

ЛЕНІН (продовжує): – Ніякого жалю й ніякого задумування!... Половину хахлів треба знищити, але хліб у їх забрати. (*іритовано*). – Хлібушко повинен бути тут! (*показує пальцем правиці на ліву руку – затиснений кулак*). – Зрозуміло вам, товариші робочі!

ГОЛОСИ (з лав гардії): – Зрозуміло товариш Ленін, зрозуміло

– І без пояснень ясно, як божий день.

– Коли шлунок порожній – все зрозумієш!

ЛЕНІН: – Так от, товариші, – з інтернаціоналом – у путь! – Ваші і наші родини, фабрики й заводи вас із хлібом ждуть! (*Лунає команда – "Струнко!" Музика починає виконувати "інтернаціонал". Після первого куплету, лунає команда – залежно від обставин – повернути "Ліворуч!" (а чи "Праворуч!") – Кроком марш! Лунають голоси "Пісню, товариши!" Один починає заспіювати, усі останні підхоплюють:*

"Смело ми в бой пойдьом

За суп с картошкой,

І всех хахлов побъйом

Столовой ложкой.

І всех хахлов побъйом

Столовой ложкой.

Смело ми в бой пойдьом
За власть совету,
І всех хахлов побийом
Што хлеба нету.
І всех хахлов побийом
Што хлеба нету.
Смело ми в бой пойдьом
За Русь святу.
І всех хахлов побийом
Своловоч такую.
І всех хахлов побийом
Своловоч такую."

ЛЕННИН-(Задоволено посміхає):—Молодці, товарищі!... Це справжні червоні орли! (*Махає кепкою й навздогін кричить*):—Щасливого путі, товарищі!... Щасливого путі вам!... Везіть хлібушко з України!

СТАЛИН:—Бей, душа лубезній, етот мерзкий малорос і вези-и-и хлеб суда! (*Зіскакує з промовниці й вийшовши на передкінне, ставши лицем до зали*).—Я єтим хахлам ішо покажу, душа лубезній! (*показує ніби скручує курці головку руками й кидає геть*).

Усі комисари, зійшовши з промовниці, зникають за лаштунками, а на середину кону виходять жінки з дітьми. Вони роблять дашки з долонів над очима й глядять услід гвардійцям. Далі одна, найстаріша з їх, виходить поперед усіх і, якимось трагичним голосом:

БАБА:—(*сплеснувши руками*):—Пішли родименькі!... Пішли-и наші дорогенky!... І пішли на певну смертушку!... Бог нехай вас охоронить! Хай вас охоронять небесні янголи! (*Християн загін навздогін, а всі присутні жінки й діти — також христяться*).—Ідіть щасливо! Бог вам на допомогу! Бийте проклятих хахлів, за те що хліба нам не дають! Забірайте в їх хлібушко!... Сам товариш Ленин на те благословив. (*Митъ думает а потім — рвучко*):—Ух, прокляті хахли!... Якби я була мужчиною! Я би дала їм перцю, хахлам отим!.. Біда моя, що я — баба! (*Інші витирають очах сліози*).

(*ЗАВІСА СПАДАЄ*)

Це книга—документ, що може правити за обвинувачувальний акт московським голодоморам на суді, коли розвалиться вязниця народів. Зостало ще небагато примірників. Тож поспішіте придбати....

ДРУГА ВІДСЛОНА.

У другій відслоні знову можуть бути дві відміні дійства.

Перша Відміна: За наявності великого кону, треба зробити, щоби президія Української Центральної Ради седіла боком до глядачів. Це дещо незручно, але більше доречно й більш подобає на правдоподібність, коли глядачі з залу глядять, як спостерегачі, з боку. За такого стану справи, промовці мали б виступати на нате влаштованій і поставленій промовниці в глибині кону, лицем у напівзвороту до "залу Ради" та напівзвороту до залу глядачів.

"Залю" ж Ради можна, залежно від потреби, зробити ліворуч чи то праворуч кону, але не конче, щоб її бачили глядачі з залу лицедію. Бо ж президія мусить седіти на якіось підвищені, як буває те в натурі.

Друга Відміна: За наявності ж невеликого кону, президія УЦР – просто сідає на кону обличчем до глядачів залу, а промовці виступають на передкінні.

Коли завісу підіймають, кін ще порожній. Але в ту ж мить починають увіходити й сідати до президіяльного столу: Грушевський, Винниченко, Христюк, Мартос, Порш, Петлюра, Шульгин, Дорошенко, Лотоцький, Єфремов, Шаповал, Чехівський тощо. Коли всі посідають, Грушевський, що ввесь час стоїть при столі, дзвонить маленьким дзвоником, погладжуючи собі вуси й бороду.

ГРУШЕВСЬКИЙ (ще раз подзвонивши):—Увага! Увага, панове! Після перерви, дозвольте розпочати нашу дальшу роботу.

ГОЛОСИ (з залу):—Просимо! Просимо! Продовжуйте!

ГРУШЕВСЬКИЙ (покашлює):—Кхе-кхе-кхе! (*тим часом переглядаю чи папери*).—Наступне питання, що маемо розглянути, це – Закон про на діл землі селянським господарствам (*лунаютъ оплески "залу"*). Справа дуже поважна, ба! – навіть болюча (*энзову оплески в "залі"*). Але ж у ча сі перерви мені доповіли, що на наше засідання прибули післанці з сел півночі Чернігівщини, з Новозибського й Суражського повітів.

ГОЛОСИ (з залу):—Вітати їх треба!

—Хай гуртується з нами!

—Тож наші межовики з півночі.

ГРУШЕВСЬКИЙ:—Так, панове. Я вже мав із їми розмову й уважаю що нам би треба було почути ВСІМ (*наголошує*) принесені цими людьми, дуже сумні, новинки та обмірювати їх спільно. Отже, чи згода вислухати передніше післанців народу?

ГОЛОСИ (з залу):—Згода!... Згода!

—Де вони? Кличте їх сюди!

ГРУШЕВСЬКИЙ:—Гаразд. (*іде до заштункових дверів; прочиняє їх і запрошує троїх селян: у свитках, кожухах, киреях, у смущевих шапках і в чоботях; з бородами, хоча з виду ще не старі*).—Прошу, панове післанці, заходьте до президії. (*Селяни несміливо заходять, скідаючи шапки, боязно розглядають на всі боки.*)—Просимо розповісти тут, і нам усім, що там твориться у вашій Чернігівщині?

СЕЛЯНИН 1 (*трагичним голосом*):—Дорогий батьку, Грушевський!! Про що ж ми повинні ще вам усім розповідати? Ми ж вам уже все виклали, як на духу! (*із болем у душі волає — бьючи себе в груди*):—Нас богорабують!... Нас грабують, дорогі ви наші земляки!

ХРИСТОК:—Та хто ж вас грабує й за що?

СЕЛЯНИ (*разом*):—Петроградська красна гвардія. Вона грабує.

СЕЛЯНИН 3:—Гвардія чирвона нас грабує, але за що — не знаємо.

СЕЛЯНИН 2 (*виступивши вперед*):—На межі Новозибківського повіту тепер стоять загін красної, як вони кажуть, гвардії.

СЕЛЯНИН 1:—І вони ладнаються йти війною на нашу Україну.

СЕЛЯНИН 3:—Так відкрито й кажуть сами красногварденці.

СЕЛЯНИН 2:—Чекають тільки підходу одсталих.

СЕЛЯНИН 1:—Вони хочуть ізнистожить нашу Центральну Раду та й нас усіх українців.

СЕЛЯНИ (*разом, з болем*):—Ось вам хрест святий (*хрестяться всі*) що все це — суща правда!

ВИННИЧЕНКО:—Якась суща вигадка!

СЕЛЯНИН 1:—Мені боляче, земляки! Наші діди й прадіди були вільні козаки й ми всі й завжди вважали себе за козаче сословіє. А тепер, красногварденці кажуть, що буде якась пролетайська влада й ніякого сословія... А тому й — грабують нас усіх.

ГОЛОСИ (з залу):—А, щож у вас грабують?

СЕЛЯНИ (*разом*):—Усе, дорогі, земляки!.. Все!

СЕЛЯНИН 1:—Беруть хліб, сало, борошно, крупу...

СЕЛЯНИН 2:—По скринях лазять, прокляті!

СЕЛЯНИН 3:—Дівчат і жінок наших гвалтують

ПЕТЛЮРА :—Навіть до того вже доходить?

ГОЛОСИ (з залу):—Так тож уже — бандитизм! (*Грушевський дзвонок*)

СЕЛЯНИН 1:—Чоботи й кожухи забирають

СЕЛЯНИН 2:—Зерно на засів зоставлене і то забирають геть усе.

СЕЛЯНИН 3:—Обіддє до коліс наготоване й те беруть...

СЕЛЯНИ (разом):—Просто — далі життя нема!

ГОЛОСИ (з залу):—Це ж, щось — нечуване!

ВИННИЧЕНКО (підскакує з місця):—Це все байка, панове!

ПЕТЛЮРА:—Хороша байка, що й казати!

ВИННИЧЕНКО:—Байка, кажу вам товариші-панове!... Пролетаріят — не може обдирати селянство, бо воно — спільник пролетаревій усій робочій класі. І в червоній гвардії є так саме й селяни й робітники.

ГРУШЕВСЬКИЙ (дзеленчітъ):—Товаришу Винниченко, до ладу! Треба просити слова.

СЕЛЯНИ (разом):—Так ви нам не вірите?

СЕЛЯНИН 3:—То підіть і погляньте сами.

СЕЛЯНИН 1:—Маю побоювання: чи не запізно буде.

СЕЛЯНИН 2:—Ми сім днів зо всієї сили мчали на конях, щоби вам — сказати про наше нещастє... А тут... (*розводить рукам*).

СЕЛЯНИН 3:—Сами гварденці казали, що не сьогодні — завтра починають наступати на Україну. (*В залі шум*).

ГОЛОСИ:—Доки ж терпіти це все!

—Годі мовчати тим московським нахабам!

—Час діяти! Годі спати в запічках!

ГРУШЕВСЬКИЙ (устасе — дзвонитъ):—Панове, до спокою! до спокою! Я гадаю, селяни досить повно змалювали нам картину. Гадаю також, що їм треба вірити. Казати бо неправду — їм зовсім не випадає.

ПЕТЛЮРА (з місця):—Поділяю думку пане професоре! Це не новина нам чути останній час, що десь то на Полтавщині, то на Харківщині, та ось тепера й на Чернігівщині, озброєна російська салдатня забирає селянам останній хліб і везуть до своєї Росії.

ГОЛОСИ (з залу):—Голодранці московські!

—Лапатошні торбохвати!

—По морді треба вдарити!

(Поки Петлюра висловлює свій погляд, Грушевський, ніжим порухом — запрошує Селян-післанців сісти на вільні місця в президії)

ВИННИЧЕНКО (нервово):— То по вашому — це робить червона гвардія, чи що б то?

ПЕТЛЮРА (спокійно):—Цього, пане Генеральний Секретаре, я — не сказав. Це щойно повідомили нам післанці села — селяни.

ВИННИЧЕНКО (поіритовано):—Байки, ще раз кажу вам!

ПЕТЛЮРА (Продовжує)—...Вони брехати, тобто оповідати, як зи кажете, байки, — не можуть. Бо їм болить, що їх — грабують.

СЕЛЯНИ (разом, підскочивши з місця):—Ще й як болить! Та ж нам—останнє забирають! А ми мусимо з голоду подихати!

ГРУШЕВСЬКИЙ (дзвонить):—Панове Секретарі! Прошу не натягати струни! Хто хоче взяти слово?

ПЕТЛЮРА (звинно):—Прошу дати мені!

ГРУШЕВСЬКИЙ:—Будьласка. Слово надаю Генеральному Секретареві у військових справах, панові Петлюрі (*по залу — голосні оплески*).

ПЕТЛЮРА (стаючи на промовниці):—Панове Радці! Не хотів би я по вторюватися, щодо попередніх моїх виступів. Але спрости, а слушніше — події, що лягають на нас із вами важким обовязком і вимагають попереджувати їх, зобовязують мене, як генерального секретаря воєнних наших справ, знову й ще раз указати всім вам,— хто не бачить сам,—на ту небезпеку, що нависає над нами, над нашою країною...(*іучні оплески й—голоси — "Слушно! Слушно!"*).

Справді бо, ми лише нещодавно, а саме 16 листопаду, в нашій відозві до народу, заявили, що "всі чутки й розмови про відокрему од Росії це — або контрреволюційна провокація, або ж — звичайні міщанські теревені двох приглуших бабусь серед торговиці. Цею заявою Центральна Рада й Генеральний Секретаріят твердо й виразно заявили, що наша Україна має бути в складі федераційної російської республіки.

Більше того, панове Радці, лише цими днями 3-ім Універсалом ми потвердили попередню відозву, оповістивши ще раз, усій людності, всюму світові, що ми не відокремлюємося від російської республіки. І це в той час, як уже 7-го числа, цього ж таки місяця, більшовики повалили Тимчасовий Уряд, створили свою совітську республіку. І тепер з оттими комисарами — ми маємо бути в федерації?... Маємо спілкувати із їми, тими горлорізами?!

ВИННИЧЕНКО (з місця):—Створили республіку пролетаріату, а не—буржуазії! З їми не сором і спілкувати

ГРУШЕВСЬКИЙ (дзвонить):—Прошу до черги!

ПЕТЛЮРА (продовжує):—Не минуло й двох—трьох тижнів, як настала в Росії нова влада, і ось ті, з ким ми мали б спілкувати,— російській червоні комисари,— почали вже зосереджувати свої червоні банди...

ВИННИЧЕНКО (нервово):— Протестую! Це образа пролетаріатові!... Візьміть ваше слово назад!... (Грушевський настирливо дзвонитьъ).

ПЕТЛЮРА:— Повторю — банди!... на нашій північній межі, з метою як ми оце чули од післанців — селян, розтрощити й Українську Центральну Раду й Генеральний її Секретаріят. А в додачу й усю ту "буржуазію" якої в нас, серед соціалістів...

ДОРОШЕНКО (з місця):— Хоч удень з вогнем шукай! Не знайти.

ПЕТЛЮРА:— Слушно, пане Дорошенку... То таки не знайти її. Панове! Так далі бути не може. Федерація — гарна річ, але захист батьківщини од грабунку й насилия — в першу чергу! Я рішуче стою за негайне й невідкладне творенне українського національного війська. Бо щоби не випало так, що одного якогось дня, нас, тут таки й насядуть червоні комунисти, як коршак курчатко, впрост на засіданні!

ХРИСТЮК:— То кличмо негайно українські частини міста на поміч!

ЛОТОЦЬКИЙ:— Авжеж!... Маємо ж, либонь, біля 20.000 вояків.

ГРУШЕВСЬКИЙ (дзвонитьъ):— Панове, до ладу, до ладу! В чергуванні!

ДОРОШЕНКО:— Усі ті 20.000 уже почевоніли!

ПЕТЛЮРА (закінчивши витирати носа):— Так, панове. На кінець серпня ми мали не 20.000 вояків, що є тепер в Києві, але... 27 дивізій українізованого вояцтва. Цими дивізіями ми могли б, свого часу, не лише покрити ввесь фронт, що проходить по Україні, але й замінити всі залоги, що стоять уважної Україні. Але ж Головковерх російських військ превелебний пан Керенський, не дозволив нам того зробити, щоб свого часу стягти їх уважної Україні.

ГОЛОСИ (з залу):— То в чому справа! Закликати самим своє військо!... Чого слухати когось!

ВИННИЧЕНКО:— Хочете робити безлад, розгардіяш?

ГРУШЕВСЬКИЙ (дзвонитьъ):— Панове! Прошу до ладу! До черги!

ПЕТЛЮРА (продовжує):— Пізно замикати конярню, коли коня вже викрадено.— Більша бо частина з тої величезної кількості війська — давно вже по своїх халупах.. На жаль, ми, соціалісти, щоб не загонити, мовляли, ножа в спину революції чи не робити "бездаду", "розгардіяш" ще й зберегти Росію в цілості, то, навіть, свої, вірні, українізовані частини, як полки Богданівський, Полуботківський післиали були на фронт. Ми йшли на все, щоби зберегти здобутки революції, щоб не дати впасти гнілій колоді — осоружній Росії. А тепер таж Росія, накоюживши полками червоної гвардії, стас на нашій межі, щоб, можливо, взяти завтра таки нас за горло? Чи ми мусимо чекати на допомогу українізованих, а

проте – вже заражених більшовизмом частин?

ГОЛОСИ(з залу, сильні, рвучкі):– Ні!... Ні!... Ні!...

ПЕТЛЮРА:– То-то, що ні! Треба, панове, закачати свої рукави та рятувати те, що є змога врятувати. Треба творити міцний кулак проти червоних горлорізів...*(голосні, привалі оплески. Петлюра витира чоло спітніле)*

ВИННИЧЕНКО(підскочивши знову з місця):– Панове!... Товариші!..
(Грушевський дзвонить, але Винниченко має рукою, мовляв, – не заєва жай, і продовжує).– Даремний переполох. Даремний галас серед зовсім не пустелі. Я раджу: негайно ж післати післанців до народних комісарів і зъясувати – в чому справа. Бо творячи якесь своє національне військо, як того вимагає пан Петлюра, ми цим самим беремо на себе ж гріха братовбивства. А нам соціалістам, це цілком не личить (*сідає*).

ЧЕХІВСЬКИЙ(поважно):– Творенне свого рідненького війська, помо ему, це – націоналістична авантюра, що має на меті творити державу – реакційного характеру.

ГРУШЕВСЬКИЙ(спершу дзвонить):– Товариші, застерегаю ще раз і прошу: шануймо себе й дотримуймо черги вислову... За свого ж боку і я скажу, що в минулому ми ніколи не були прихильниками творення власного війська, митної сторожі, поліції, в'язниців і шибениців. Це ніколи не захоплювало українських народників. Во ж народові однаково немилі в'язниці та шибениці, будь вони російські чи рідненькі наші, українські. Тож так саме й щодо війська.

ШУЛЬГИН:– Партія соціал-федералістів також проти братовбивчої і непотрібної війни. А, значить, і проти творення будьякого війська, рідне воно чи наймане *(Грушевський знову дзвонить)*.

ПЕТЛЮРА(ще стоячи на промовниці):– Панове! *(розплачено сумо вито)*– Та ж творенне самозахисту, це – ніяке братовбивство! Чи можливо вам не відомо, що вчинив недавно російський 2 гвардійський корпус?

ГОЛОСИ(з залу):– Де й коли саме це було?

ПЕТЛЮРА:– зовсім недавно, на нашім Поділлі. Він, передніше пограбувавши, випалив аж 17-ро українських сел, горлаючи при тому: "Це – не наше, ми – не українці"...

ГОЛОСИ(з залу):– Проклятте таким катам московським!

ПЕТЛЮРА:– Цілком згоден! Бож – виходить: як українське, то можна й палити й плюндрувати? Бо ніякої кари не буде. Чи може вам нікому невідомо, що ось лише цими днями вчинили 267 запасний полк та 288 пермська дружина в нашій Деражні?

ГОЛОСИ:—Погром жидам учинили!...

—А на українців вину колись скидатимутъ!

ПЕТЛЮРА:—Слушно сказано. А 284-й запасний полк двічі погромив Рибницю на Поділлі! І колись усі ці погроми, чужі, нам не властиві, кидатимутъ нам у очі й на наші голови. Нас обвинувачуватимутъ у грабунках, у вбивствах, у звірствах і насильствах, яких ми з вами не робили й не робимо, але яких усунути з нашої землі не можемо... Бож — таки не маємо чим! А було б своє, наше й нам вірне військо, воно б не до пустило навіть виники усім цим безладдям...

ВИННИЧЕНКО:—Це ще не відомо, що було б...

ЄФРЕМОВ:—Може й наші таке ж творили б!

ГРУШЕВСЬКИЙ (*дзвонить*):—Панове! Не порушувати лад!

ПЕТЛЮРА:—Я певен, що такого безладу, як тепер без нашого війська є, такого б не було б! А головне: червоні комисари не посміли би і руку простягти, щоб грабувати наших, нівчому невинних селян (*голосній оплески*)... бо по тій червоній од крові руці, ударив би наш жовто-блакитний кулак (*в залі — шалені оплески й голоси: "Правильно!... Слушно!..."*) Навпаки! Якщо б петроградські комисари оголосили нам війну...

ЧЕХІВСЬКИЙ:—Ми, соціалісти, не повинні допустити до цього. Бо ж це було би — недбалство з нашого боку.

ШАПОВАЛ:—Треба негайно порозумітись із тими комисарами. (*Петлюра лише сумово та киває головою. Грушевський щось пошепки розмовляє з Шульгиним, седячи попліч*).

ПОРІ:—Слушно, панове! Треба якомога швидче післати післанців і цим попередити виник війни. (*Тепера Петлюра, махнувши рукою, зійшов із промовниці й іде на своє місце*).

СЕЛЯНИН (*рвучко вставши*):—Панове президія! Війну вони нам ще не оголосили, але вже грабують нас!... Грабують нас, українців!

СЕЛЯНИН 3:—Цьогодня грабують нас, а завтра підуть далі...

СЕЛЯНИН 2:—А це що ж, не війна? Чи оголошення вам треба?

ГРУШЕВСЬКИЙ (*устас, сильно дзвонить*):—Панове, до ладу! Бережімо лад; ми не на торговиці! Висловлюйте коротко й виразно. Хто й ще бере слово?

ВИННИЧЕНКО (*встає звінно*):— Я хочу сказати пару слів.

ГРУШЕВСЬКИЙ:— Слово надаю Генеральному Секретареві товарищеві Володимирові Бинниченкові. Прошу зберегати лад і спокій.

ВИННИЧЕНКО (*виходить на промовницю*):—Панове—товариш! Ще раз муши повторити, що повідомленнє от цих (*показує пальцем на селян*), дя

дюшок, післанців народу, як тут було сказано, якщо вони й справді такі, це – якесь непорозумінне. Грабує селян, певно, якась розбирацька зграя, яких тепер, з розвалом держави й поліційного апарату, настало всюди стільки, що вже й пройти годі. Ще раз заявляю, що – червона гвардія, червона не од чиєїсь крові, як тут було сказано, а сама – кров од крові й плоть од плоти – революційне військо робітників і селян...

ПЕТЛЮРА (з місця): –І чомусь вони могли створити своє військо і вважали за потрібне... А ми не сміємо!

ВИННИЧЕНКО (до Петлюри): –Бо не потрібуємо! (до залу): –А робітник же, а так саме й селянин Росії – рідний брат нашому робітниковій селянинові...

ГОЛОС (із залу): –Якого він, москаль, уже грабує!

ПЕТЛЮРА: –Дуже слушна заввага!

СЕЛЯНИН 1: –Гарний "рідний брат", коли він мене грабує!

ГРУШЕВСЬКИЙ (дозвонить): –Прошу не перешкоджати!

ВИННИЧЕНКО: –Я рішуче настоюю на тому, що вже був сказав: ценегайно ж післати післанців до народних комисарів; вияснити їм наше до їх ставленнє й порозумітись. Во всі ми добре знаємо, що Росія так саме пострадала од війни, як і Україна й воювати їй із нами, тим більше з соціалістами, нема за що...

ГОЛОСИ (з залу): –Хліб хочуть забрати наш! (*Винниченко ніби-то – не дочувши, ще підвищено*):

ВИННИЧЕНКО: –Ми не збройною, не тілесною силою, але моральною маємо доводити своє, нам належне, право! І тому-то, не свого війська і збройної сили нам, соціал-демократам і всім ширим демократам, треба, а знищення всяких постійних армій! Отже, в майбутнім нашім, четвертім, Універсалі, ми ясно й виразно маємо про це сказати, як скажемо й про те, що все військо ми розпускаємо додому ділити землю (*в залі дуже рідкі оплески*)... працювати на виробництвах, а охоронятиме наш спокій вільностворена міліція... (з залу подають Грушевському записку).

ГОЛОСИ (з залу): –Ганьба!.. Ганьба!... Ганьба!..

ГРУШЕВСЬКИЙ (переглянувши записку): –Панове, спокій!

ВИННИЧЕНКО (зходить із проковници): –Я скінчив. (*Іде на місце*).

ГРУШЕВСЬКИЙ: –Слово надаю панові полковникові Долинському. Прошу дотримувати спокій!

ДОЛИНСЬКИЙ (вібігає зза лаштунків – у царській ще шинелі й із золоченими наплечниками): –Панове! Я, як воена людина, балакати багато не звик. Тож і не затримаю вас надовго. Скажу лише кілька слів; ду-

маю, не зайвих. Справа в тому, що події останніх днів у Києві, які бо більш, як виразно свідкують про мілітаристичні течії, не можуть не непокоїти нас усіх, хто щиро любить Україну. Подібний мілітаризм – несвоєчасний. І він може заподіяти великої біди нашій новій будові й викликати кровопролиття з братнім великим народом великої Росії... Україні не потрібно ніякого постійного війська, як сказав Генеральний Секретар пан Винниченко...

ГОЛОСИ (з залу): – За скільки він продався, цей промовець?

– В чию він дудочку такої грає? ... Ганьба!

ГРУШЕВСЬКИЙ (дзвонить): – Прошу, панове, до черги!

ДОЛИНСЬКИЙ ... Давним давно минув час козакування. І нема жодної потреби його воскрешати, щоб лише новим військом, кров народнюю без потреби лляти... Я Скінчив. (*Зіходить із промовниці, а в "залі" лунають Голоси обурення*):

ГОЛОСИ : – Ганьба! ... Ганьба таким старшинам!

– Це зрада національних інтересів!

ГРУШЕВСЬКИЙ (дзвонить): – Тихо! Тихо! Прошу, панове, до черги. Слово надаю письменниківі Сергієві Єфремову. Увага й спокій! (*Промовець лише стає з місця, до промовниці не йде*).

ЄФРЕМОВ : – Помоєму, наколи б ми стали на шлях творення, хоч би й рідного свого війська, то це була б народові велика шкода й наша загальна втрата. Мілітарна бо поезія, хоч би й у вигляді козаколюбства, – заглушила б великі й високі пориви нашого народу до справжнього поступу. Бож справжній поступ народній і мілітаризм – не дуже то в великий собі приязні. Тому й я також раджу, якомога швидче порозумітися з Петроградом....

ГОЛОС (із залу): – Оце то так! Гай – гай!!! (*Грушевський дзвонить*).

ЄФРЕМОВ (продовжує): – Це тим більше потрібно, що, можливо, червоні комисари, це – тимчасові гастрольори й довго при владі не втримаються. (*В часі промови Єфремова, на кін убігає волк і дає Петлюрі записку. Петлюра читає її; рвучко підскакує на седжі. Потім глянувши на Грушевського, знову сідає й знаками просить Грушевського про слово*)

ГРУШЕВСЬКИЙ : – Слово ще раз надаю Генеральному Секретареві, панові Петлюрі. (*триває й гучні оплески*).

ПЕТЛЮРА (звинно стає на промовницю): – Високогідні панове зібра ні тута! З усіх обставин нашого життя, з усіх тих відомостів, що надходять ізвідсіль; з усього того, що виразно видно всякому з нас, хто ще остаточно не засліп на політичну хворобу, – виразно видно, що той без-

лад, от ті грабунки, от ті вбивства спокійного, неозброєного населення України, до якої б воно народності не належало, яке творять дезертири та комуністичні агенти й їхні підголоски, цим ведуть нашу багатострадну Україну, до ще більшого занепаду й руйни.

І мене безмірно дивує, що з поміж нас, так званих соціалістів, соціал-демократів, народників є люде, які або ж не розуміють ваги свого, рідного війська, або, як пан полковник Долинський, діють на користь нашого завтрашнього ворога, можливо й несвідомо. (*із залу: Продався!...*).

Більшість із нас настоюють, що ми мусимо негайно ж порозумітися з петроградськими червоними комисарами, щоб, мовляв, унікти братовби вчої війни (*підвіщую голоса*).—Таж, як ми можемо порозумітися, наколи селяни передають розмови червоногвардійців, що вони йдуть у наступ?

ВИННИЧЕНКО й ПОРШ:—Ми про це не знаємо! (*Грушевськъ. дзвонить*)

ПЕТЛЮРА:—Гаразд, панове! Якщо ви про це не знаєте, то дозвольте вас переконати! (*Виймає з кишени папірця, принесеного йому вояком*) —*Ось у моїх руках таємна настанова червоного комисара пана Троцькою-Бронштейна, розіслана, очевидно, всім їхнім підголоскам.* У цій от "настанові", чорним по білому написано таке: (1) Заплямовувати передусім солдатами й населенням Українську Центральну Раду, як буржуазну, з допомогою часописів, мітингів та розголосу. (2) Усіяково підтримувати довіру до українського парламенту та обраних українських представників до всеросійських установчих зборів. (3) Наколи б українцям і пощастило здійснити свої бажання на всеросійських установчих зборах, тоді треба створити в Україні загальне робітниче й військове повстання й цим таки повалити всяку українську національну владу...

ВИННИЧЕНКО (поіривовано):—Де ви, пане Петлюро, взяли ці новини що подобають на вигадку?

ПЕТЛЮРА:—Гадаю, що це вам мусило би бути байдуже, де я взяв... Адже це вже не "байки", що селяни нам тут оповідали... Але, якщо ще й тепера не вірите, то можете пересвідчитись. Прошу! (*Дає Винниченкові аркушіка паперу щойно читаного*). Із щойно прочитаної вам, панове, таємної настанови Троцького, виразно видно, що на нас, рано чи пізно, але таки вдарят...

ГОЛОС (із залу):—Тільки не видно, як хлюпне червона московська хвиля, аж із самої Неви... з Петрограду.

ПЕТЛЮРА:—Слушно! Саме цьому — доказом те, що селяни СІМ дніків гнали свої коні, щоб сповістити нам про загрозу... Сім днів тому червона гвардія, вже зосереджувала свої сили на нашій межі до наступу

на Україну! (*голосніше*).—А хто мене запевнить, що вони й досі там таки стоять і чекають на нас, щоб ми порозумілися з їми? Хто гарантує й те, що ця от банда, не йде грабувати наші села, наші міста? Хто, насам край, запевнить нас, що вони йдуть не по нашу, ще не усамостійнену са мостійність?... Не забуваймо, панове, що на терезах історії, тепер, як ніколи передніше, важиться наша доля: бути нам чи не бути! (*Вся зала реве шалом нестримних оплесків*).

ВИННИЧЕНКО (*що ввесь час нетерпеливів*):—"То щож ви хочете від Центральної Ради? (*Грушевський — дзвонитъ*).

ПЕТЛЮРА (*до Винниченка*):—Прошу слухати далі. (*до залу*).—І тому, якщо дехто з відповідальних генеральних секретарів стоять на тому, — що ми мусимо йти благати ласки в петроградських комісарів, а нашеє військо ім непотрібне, тоді я, яко генеральний секретар військових та воєнних справ, свої обовязки з себе складаю. Я не хочу ділами з вами того всенароднього прокляття, що впаде на нас за недбальство, яке ми допустимо, не бажаючи творити своє військо (*в залі оплески*). І затямте: війни з червоними комісарами нам не уникти (*в залі оплески*). А, що ж ми маємо, хоча б на охорону самої лише Центральної Ради? Це — Кийське Вільне Козацтво, небагато Січових Стрільців, трохи недобитків із Богданівського, Полуботківського та Дорошенківського полків та ще — кінний відділ імені Гордієнка.

ГОЛОС (*із залу*):—А де ж останні українізовані поділися?

ПЕТЛЮРА :—Соромно сказати, панове, але щира правда, полки: Бонунівський, Наливайківський, Шевченківський тощо, маючи такі от величаво-славетні імена, вже розкладені більшовицькими підшептами... І, — 3.000 вояків під зброєю, це — аж надто недостатньо... Нам — негайно й невідкладно треба... (*стрім голо вубігає вояк до Грушевського*):

ВОЯК :— Пане Голово Центральної Ради! Слухняно зголошую телеграму-бліскавку (*дає її Грушевському. Усі відрухово скоплюються зі своїх місць; всі напружено-занепокоєні, інтуїтивно відчувають, що щось має бути недобре. Грушевський читає, потім — сумово* іто):

ГРУШЕВСЬКИЙ :—Панове!... Червоні комісари оголосили нам війну... Загони червоної гвардії вже розпочали широкий наступ на — нашу знедолену батьківщину — Україну...

ГОЛОСИ (*з залу*):—Ганьба!... Ганьба миротворцям!...

— Таки дочекали, над чим скакали!...

ПЕТЛЮРА (*голосно, з докором*):— Так, так! Дочекали порозумінці! (*сходить із промовниці й, до залу*):—Прощайте всі!... Я йду творити—

те, що потрібне нашому українському народові – наше українське військо!... (*Вся зала шалено плаче в долоні*).

Петлюра виходить. Уся президія Центральної Ради, опустивши голови, стоїть, як приречена на страту. Панує понура мовчанка.

ЗАВІСА ПАДАЄ.

На кону видно зимовий вигляд села. В глибині кону стоїть селянська хата. Вона з вигляду – ні бідна, ані багата, але чепурна, як то й усі наші селянські хати. Перед хатою вулиця з майданом.

Після підняття завіси, на кону якусь мить порожньо. В далені лунає церковний дзвін: дія відбуває в неділю. Починають ходити люди в різні напрямки. Одни проходять лише кивнувши одне-одному, мовивши "добриден"; інші ж – стають до розмови.

Розмовляють про війну ще не закінчену, про революцію, про землю, політику тощо. І лише згодом чути рушничну стрелянину та якісь два сильні вибухи. Проходять українські гайдамаки, зо шликами на – шапках, в жупанах. Вони під сильним натиском червоних московських сил, хоча й із боем, але відступають.

К У М А 1: – Здоровенькі були, кумо! З неділею святою!

К У М А 2: – Дай Бог здорове й вам, кумо!

К У М А 1: – Так куди це вас Бог несе?

К У М А 2: – Та прочула оце, що Кудлай Григор та приїхав ніби з війська чи що. Еге. А їх разом із моїм Петром було взято та, десь разом і воювали. То хочу оце розпитати, чи не знає часом Григор, де тепера мій Петро?

К У М А 1: – А листів, то, хіба нема од кума?

К У М А 2: – Щось понад півроку – ні слуху, ані духу. Маю побоюванне: чи не вбитий часом, не дай Боже! Щось і сни погані сни щоночі.

К У М А 1: – Ой, горе, наше горе! А мій оце вернувся калікою... (*плачє, втирає хусточкою очі*). – Ні вам рук, ані ніг (*схлипует*).

К У М А 2: – Чула я, кумонько, голубонько, про ваше нещастє та співчувала вам... Боже, Боже!.. Але вибачайте, що кума не провідала. Думала: тільки ятритиму людям їхню рану й так нестерпно болючу.

К У М А 1: – І, що я в світі білому робитиму й сама не знаю? (*зно ву плаче, втирає сліззи*). – Обмедалили його за хоробрість, але ж... (*киває сумно головою*), хоч із мосту та в воду. Ну вам, як мала дитина: і нагодуй його й, прости Господи, прибери з під його... Ну, кажу вам, – дитина та й годі.

К У М А 2:—Страх Господній і мука народня.(В цю мить підходить одна жінка).

ЖІНКА: —З неділею будьте здорові! (*Хотіла йти далі*)

К У М И (разом): —Дай Боже й вам здоров'я!

К У М А 1: —Вибачайте, Мокрино, що зупиню вас. Чи не чути щось про вашого чоловіка?

ЖІНКА: —Чому не чути? (*стасє*). —Чути. В єрманця в полоні седить сердешний, як птах у клітці.

К У М А 2: —Ну то й слава Богу, що хоч живий та здоровий. Таки колись прийде.

ЖІНКА: —*Еве. Колиб же то так. А то — живий, але не здоровий.* У бою під Тарнополем утратив праву руку й ліву ногу. Заробивна мендалі... (*сумно хитає головою*).

К У М И (разом, сплеснувши руками й хитаючи головами). —Ой, Боже, наш Боже!

К У М А 1: —Як гине народ!

К У М А 2: —Як перенівечила людей ця війна.

ЖІНКА: —Ато ж. Я вже плакала, плакала та й годі сказала. Усі тепер: той без руки, той без ноги; а в того, гляди: обох рук або ніг не ма. А тому, гляди й усе пообрізували.

К У М А 1: —Ось, як і моєму... Горенько мое, горепашне!

ЖІНКА: —Ато ж. Того вбито, а той десь у полоні, гине з головою та з холоду в чужому краю. (*Куми, попідправши руками бороди сумно похитують головами*).

К У М А 2: —Боженьку наш, Боже милосердний!

К У М А 1: —Який страшний світ настав!

ЖІНКА: —Ато ж. Не встигли війну закінчiti, як на голови впала якась ліворуція. То народ був ізвик до якогось ладу, а тепер — ні тобі ладу, ані ряду... Та вдодачу, ще якісь і большаки вже йдуть війною. Чиста тобі погибіль. Просто світ істерявся.

К У М И (разом): —Чули й ми про це безголове.

ЖІНКА: —І, що воно з цього всього буде, Господь його знає. Я оце житлю крайсела, то майже всю ніч чутно було десь сливе, безупинну стрелянину.

К У М А 1: —Ta, що ви, Мокрино!?

К У М А 2: —Цеб то так уже десь близько?

ЖІНКА: —Хто його знає, як далеко. Певно близько, наколи аж так чутніс

КУМА 1: –Ой, Господи милосердний! Зовсім усе так збувається як у святім писанні написано: і піде народ на народ, і брат на брата, і буде велике кровопролиттє.

КУМА 2: –Чи ж не так воно ѿ є?

КУМА 1: –Достеменно! Це вже, мабуть, кінець світові.

КУМА 2: –Чого доброго, а це може бути.

ЖІНКА: – Господь його святы знає, що воно з нами буде.

КУМА 1: –Добра вже не ждати з цих подій. (У цю мить увіходить на кін Дмитро Кондраш. Він у сірій розхристаній шинелі. Йому на картузі кокарда затулена червоним клаптиком, а на лівій грудині – теліпачає другий червоний клаптик. Кондраш іде собі, ні на кого не хоче глянути. Проходячи повз жінок, не привітавши їх, простує до хатини на кону. Якусь мить стукає в двері).

КУМА 1 –От бачите, Мокрино, ви кажете, що тепера всі, як не побиті, то покалічені або в полоні гинуть. А ось от цей ледацюга й виховався од війни цілій і здоровий, як бугай.

КУМА 2: –Еге. Здоровий, правдиво, як бик. Люде постраждали, а він собі – немов би війни йому й не було. Он воно як!

КУМА 1: –Еге ж. Ходить та лише посвистує собі.

ЖІНКА: – Бачите ж, як обчіплює себе червоними цяленьками. Мо незабаром і на заду собі почепить (посміхають).

КУМА 1: –Тъфу, на його! (Кондраш далі стукає в хатні двері).

КУМА 2: –І що йому там треба?

ЖІНКА: – Таж там е дівка, хоча ще й молода

КУМИ (разом): – Та хіба ж вона йому пара. Такому злидневі?

ЖІНКА – Пара чи не пара, а дурневі що? Але, ходімте людоньки добрі йому з очей, щоб лиха не накликати собі. (Христяться, вимовляючи: Свят, Свят, Свят!!! – і поглядаючи на Кондраша – виходять).

КОНДРАШ: – Чортові жили! Позамикали дверя й не хотять одкрити военному чоловікові. Што ето? (стукає ще дужче). – Або одкроєш ці чортові дверя, або ж завертку одгепаю! (В цю мить прочиняє жінка двері). – От! Так би і давней мамаша!

ЖІНКА (боязко, крізь двері): – Добридень вам!.. – Що кажете?

КОНДРАШ: – Почеку, гавару, дверя так довго не одкривали? Воєнной чоловек должен замерзать под дверрю.

ЖІНКА (злякано): – Вибачайте! Не знала. Діти порозходились десь, а я була в клуні, то й не чула, що ви стукаєте.

КОНДРАШ: – А где ваша Пріська?

ЖІНКА:—Десь чи не до подруги пішла.

КОНДРАШ:—Чого ана туди пойшла?

ЖІНКА:—Щоб разом іти до церкви.

КОНДРАШ:—Дурепа ана, що пойшла до богомаза!... Нікакого бо га нету! Понімаєте міня, мамаша?... Нікакого бoga нє-ету!... То всьо чистая видумка. Так то.

ЖІНКА:—Та ж... хіба я знаю. Повна ж церква богів.

КОНДРАШ:—Єто всьо — багомази, мамаша. Пойнятно вам?... Єто всьо рязанський мужик намазал на дереве. А ви, дуракі, цілуете!

ЖІНКА:—Бог його знає. Ви в світі побували, багацько знаєте а ми — люде темні... Та й скільки світ—світом, то люде в грудях Бога мали. А ми б це, чомусь, мали його викинути, чи що?

КОНДРАШ:—Бога, гавару вам, мамаша, нету! А цара вже скину лі з його предстола. Пойнятно вам?

ЖІНКА:—Ну, то й гаразд. Скинули, то й скинули. Мо крашого тепера посадовлять... Якщо один людям набрид.

КОНДРАШ:—Так то, мамаша! (запалює цигарку).

ЖІНКА:—А щодо Бога, що ви кажете, ніби нема, то це якосьне по нашему... А ви щось хотіли од Пріськи, вибачайте?

КОНДРАШ:—Я хотіл їйо испитати, почому ето вона вчерась утекла од міня, од воєнного?

ЖІНКА (здвигає плечима):—Цього вже я не скажу вам. Це вже поспітайте в єї самої. Моя вона скаже.

КОНДРАШ (козирнує):—Очінно карашо, мамаша. Я їшо надійду... А покамест — досвіданієв!

ЖІНКА:—Ходіть здорові! (Христиться й зачиняє двері).

КОНДРАШ (одійшовши од дверів, стає посеред майдану-кону, кинувши фабриковану цигарку, а виймає махру й часописний папір, скручуючи "козячу" ніжку, запалює). —Хотяй ана вчерась і втекла... Но ти ад міня не втічеш!... Я можу тіб€ заверить. Не!... Я гірой воїни і ліворуції... Што не імію мендалей, ето нічорта не варто. Но за то я імію, во-от! (показує на червону ганчірку на грудині). —І ето ест доказатільство, што я — пролетарята!... А ана вчірась утекла. (Мить думає). —Ночечею ноніча було слішно гарячий бой. Видно гайдамакам добре припікати. Но нічіво! Ішо день-два і тута будіт красная гвардия — робочих з Пітера й Москви. Вот тагда згарнізую комбед і — вся властя совітам безповоротно! Долой українську, буржуїну Центральну Раду! Хватіть кровушку нашу піти! (увіходять іще два вояки, покалічені. Одному рука на

перевязі, другому голова загорнена; ще молоді хлопці; обидва в шинелях, але без ремінних поясів).

ВОЯК 1 (*врадувано*): —Ти но глянь!... Кого я бачу!

ВОЯК 2 (*жартома кладе кулаки на очі, немов би глядитъ у дале козир і питає*): —Чи це не ти, Дмитруню?!... Щось ніби подібне!

ВОЯК 1: —Яким це ти вітром?... З яких країв, Дмитре?

ВОЯК 2: —*Ти но гляди: скільки літ не бачились зимою!*

ВОЯК 1: —*Ти, братухо, впрост — немов тобі з неба.*

ВОЯК 2: —*Ta туди, куди треба.*

ВОЯК 1: —*Чи давно прибув?... Звідки, справді?*

КОНДРАШ (*хитро посміхаючи*): —*Оттєда, где міня ужо болше не ту. (вітаються потискаючи йому руку).* —Розуміш, Степан? А приехав я тольки вчера. І біл в Пітере і в Москвے.

ВОЯКИ (*разом*): —*О-он воно як!*

ВОЯК 2: —*Ну й, що ж ти там поробляв?*

ВОЯК 1: —*Думаемо: байдиків не бив. Га?*

КОНДРАШ: —*Єщо б у такое уремя! (гордовито).* —*Я, братці, ліворуцію там делав... Пойнятно вам?*

ВОЯКИ (*здивовано*): —*Тю!... Чи ти ба!*

ВОЯК 1: —*Ну й, як воно?*

КОНДРАШ: —*Закончіл і вот приїхал. Но віджу, што ліворуцію нужно делать і здеся. Розсобачівся народ буржуйний, до далей некуда.*

ВОЯК 2: —*Кинь, Дмитре, про це. Ти скажи щось цікаве.*

ВОЯК 1: —*То ти кажеш — із самого Петрограду?*

КОНДРАШ (*гордовито випнувши ґрудину*): —*Тошно так, товарищ!* Видал самого товаріша Леніна і вмісті з нім брав приступом Зімній, тоість, царській дворец чи палац. Так-то, товарищі!

ВОЯКИ (*разом*): —*Ого-го-о-о-о!... Он воно куди наші загинають!*

ВОЯК 1: —*Так от яка ти в нас тепера шишка! (Кондраш хизовито погладжує вуси, яких немає).*

ВОЯК 2: —*Ну скажи, як там справа, щодо миру й землі?*

ВОЯК 1: —*Тобто — за що воювали? Що там у цій справі кажуть верховоди, чи хто там керує?*

КОНДРАШ: —*Скоро вайну долой! Тоість — знистожим. Теперя будіт вайна палацам. Пойнятно?*

ВОЯКИ (*разом*): —*Нічого... Не розумімо.*

КОНДРАШ: —*Бо будіт — вся владя советам, а смертя — кадетем как товаріш Ленін сказа*л. Пойнятно? (*волки лише плечима здвигают*)

чи, лише один на одного поглядають). – Єто значе, що вся земля – бедному християству, а хвабріки – пролетаріаті. Так то, товарищі!

ВОЯК 2: – Щось не зовсім зрозуміло...

КОНДРАШ: – Вот поетому я й приехав сюдою, щоб біло всьо зрозуміло. Штоб скарей зробити порадок із земльою. І тада неодмінно йти всьо поймьюш.

ВОЯК 2: – Ну й поскільки ж десятин даватимуть? Он є чутки – українська Центральна Рада даватиме аж по 40 чи 50 десятин.

КОНДРАШ: – Пойнятно. Бо ана захищаєт буржуїв. Но етот номер їй не пройдьот. Я вас уверяю.

ВОЯК 1: – Невже ж таки?

ВОЯК 2: – Ну, а як же воно буде, ти, Дмитруню, скажи?

КОНДРАШ: – Я ж гавару тібе: вся земля – бедному християнству, а хвабрики – пролетаріаті. Вот як будеть.

ВОЯК 1: – А чи треба буде й скільки саме платити за десятину землі? Може ти чув?

КОНДРАШ: – Што? (*ілуэливо*): – Платіть?... За што, за землю?.... Нічivo ніхто не буде платити. Вот тольки гарнізую комітет бідноти – як товаріш Ленін сказа; далей: забіром попову ругу 25 десятинов, Йо втуховичових 100 десятинов. Ішо далей: у Кириловича, у Грушки, Степченка, в Давиденка... Землі буде – воо сколькі! (*чутки церковний дзвін залунав у далені*).

ВОЯК 2: – Єй-бо ти цікаві речі, братушко, розповудаєш. І добре було з тобою побалакати докладніше. Але ж ми зо Степаном хотіли б сходити до церкви.

КОНДРАШ: – За чим? Богомазов ціловать? (*пита поіритовано*).

ВОЯКИ (разом): – Та ні, Дмитруню! Поглядіти на дівчаток.

ВОЯК 2: – Ходімо з нами, Дмитре! За гурту!

КОНДРАШ (весело): – Разі посморіть на девок?

ВОЯК 1: – А чому б і ні?... Ходімо! (*Кондраш здвигає плечима*),

ВОЯК 2: – Ходімо, ходімо! (*беруть його за руки й тягнуть*).

КОНДРАШ: – Ну, есі так – пойшлі! (*всі три виходять за лаштунки, а зза лаштунків, але з іншого боку, увіходять два селянини. Вони зодягнені в чорні дублені кожухи, в добрих чоботях, у смушевих шапках, люде видно статечні*).

КУМ 1(стасши, погладжує бороду): – Так ви, куме, кажете, що наша Центральна Рада обітує давати наділи по 40 чи 50 десятинок?

КУМ 2: – Та так от у казеті пишуть. (*стають, запалюють люльки*).

К У М 1: – Ну, а як же воно нашот плати, за ту земельку? Чи багато випаде платити за десятинку?

К У М 2: – Цієї справи ще не описують. Але, певне, що не вельми багато. Бож землю наділятимуть малоземельному християнству. А з откуд воно візьме багато тих грошей?

К У М 1: – Та воно, ніби то й так, а там – хто його знає.

К У М 2: – Тут і знати нічого не треба.

К У М 1: – А чи не стругнуть навиплат? Тоді можуть стругнути і велику ціну.

К У М 2: – Не думаю... А там, дідько їх знає! Та й годі.

К У М 1: – Гм!... (*поцімакує губами*): – Оце так треба б було, хоча з десяточок десятинок ще прикупити. Маю ж таки, аж трьох синів.

К У М 2: – Хі – гі!.. Та де ж вони, ваші сини? Що ви, куме!

К У М 1: – Та то правда -- далеко. Один у Питрограді, кінчає на вуку; другий – уже охвицером служить; третій – десь аж у Росії – почує, слава Богові.

К У М 2: – То – то ж бо воно й є! І навіщо, куме, їм ота ваша земелька, що так клопочеться?

К У М 1: – Та, знаєте, куме, кому кажуть що, а курці таки просо. Так воно мужикові й земля... Без землі – не можна.

К У М 2: – Може воно й так. Тільки у мене – зовсім що інше. Аж два сини десь на війні. А два ще підростають. Землі тієї, аж – дай-дай якомога більше. А її ж – не так уже й завізно. П'ятнацять тих десятинок на чотирьох! Це ж бо – гола пролітарія буде. А ще ж і три дочці. Їм уже приданого – зась! (*У цю мить, зайдовши з заду цим дядькам, і раптом ставши їм за спиною, вояк у шинелі, – кладе їм на плечі руки*).

ГОРДІЙ: (весело): – Драстуйте, дядьку Пилипе, я ви, Петре!

К У М 1: – Ой, лишенъко!

ГОРДІЙ: – З неділею будьте здорові!

К У М 1: – Та... будь здоров і ти, козаче! (*зиркнувши на вояка*). Це ти, Гордіє? Так налякав.

К У М 2: – Ти диви!... Як тобі з неба.

ГОРДІЙ: – Та туди, де треба! Ха – ха – ха – ха!

К У М 1: – Та це ще не знати, чи треба.

К У М 2: – Звідки ж ти видобнув, як не з неба?

К У М 1: – Ну й налякав же нас! Аж ось носа собі попік люлькою.

ГОРДІЙ: – Ха – ха – ха – ха! Ну ви ж і боягузи, як я бачу.

К У М 2: – От таке й вигадає! Тьфу!... Чи бачили, куме, напасть?

КУМ 1: – Авже ж... Де це бачено? Насмішка.

ГОРДІЙ: – А що, може не правда? А ще земельки забажали.

КУМ И (ображено): – Та якої там тобі земельки?

ГОРДІЙ (показує на долоні, розтираючи): – Та, якої ж: чорненької-чорненської-ї-ї ще й масненької!

КУМ 1 (насуплено): – Та звідки ти взяв цю от вигадку?

КУМ 2: – Еге. І плаще, прости Господи, кат зна що!

ГОРДІЙ (весело): – Єй-еј не плащу! Бо мені сорока на хвостику своєму принесла. (*скручує цигарку*).

КУМ 1 (здвигнувши плечима): – Гм!... Чи бачили от таке? (*у бік*): – От і побалакай тихцем із кумом!... Уже всі сороки по селу знають!... (*голосно*); – Тъфууу!

ГОРДІЙ: – А що це ви, дядьку, плюєте, чи не тютюн поганий? То спробуйте ось мого (*подає йому кисет*).

КУМ 1: – Та щось на це подібне... (*бере тютюн у Гордія й наклає в люльку.* А в цю мить увіходять ще два дядьки в червонодубле – них кожухах. Також видно статечні дядьки).

ДЯДЬКИ (разом): – Добридень вам! З неділею святою!

КУМИ й ГОРДІЙ: – Дай Боже! Дякуємо.

КУМ 2: – Чи бачили новоприбулого з війни? (*це до прибулих*).

ДЯДЬКО 1 (до Гордія): – Чи давно з війни, козаче?

ГОРДІЙ: – Щойно. Цими от днями. Заскочив оце моїх стареньких провідати.

ДЯДЬКО 2: – А що ж воно там чувати з тою війною?

ГОРДІЙ: – Та що ж: війна – війною. Трохи постреляємо, а ще трохи побратаемось, та так ото й воюємо.

КУМ 1: – А чи швидко буде той мир?

ДЯДЬКО 2: – І що там, козаче, чути нащот землі?

ГОРДІЙ: – Щодо миру – не знаю. Червоні комисари вже уклали, якесь там перемирре. Ну, а щодо землі, то знаєте стародавню приказку "До булави треба голови". От така справа й із землею. (*В цю саме мить увіходить волк із торбою та рушницею на плечі*).

МАКСИМ (новоприбулий волк): – Добре сказано: "До булави потрібно, значить, голови" і то значить не дурної! Добридень вам усім!

УСІ 1 (ще не глянувши): – Добридень, чоловіче!

КУМ 2 (зиркнувши назад): – О, чи ти ба! (*усі тепери оглянулися*)

ДЯДЬКО 1: – Та-ак! І Максим, значить, на побувку? Чи може на зовсім? (*чоломкаються між собою*).

ДЯДЬКО 2: -Що там, вояко, чувати в світі?

МАКСИМ (*кладе торбу на сніг*): -Дайте спершу запалити та трохи спочити (*сидіє на торбу*).

У С І (*хто має тютюн, наввипередки*): -Будъласка! Будъласка!... (*Максим бере тютюн у Гордія, скручує цигарку, запалює й потігши, починає розмовляти. Тимчасом інші щось собі шепочуть*).

МАКСИМ: -Єйбогу розумно сказано: до булави – треба голови. А як на вашу думку, дядьки, до землі треба голови, чи ні?

У С І (*здвиговано*): -Та як жеж без голови!?

КУМ 1: -Не матимеш голови, то й не посіш так, як треба.

КУМ 2: -Без голови не жатимеш, а колодою лежатимеш.

ГОРДІЙ: -Вам, дядьки, як бачу, то голова потрібна лише зариди сійби й жив.

МАКСИМ: -Треба, люде, глядіти дещо глибше; глядіти, як то ка-жуть, у самий корінь. (*до гурту підходять ще три світки*).

КУМ 2: -Та дідько його знає, в який там його корінь глядіти.

МАКСИМ: -Та як то! А от хоч би в такий, як от земля.

ДЯДЬКО 1: -Але ж, киньмо про це балакати. (*до Максима*). -Скажи но, Максиме, краще, які політичеські новини в світі?

СВІТКИ (*разом*): - Авжеж, авжеж... Що там чувати про нашу антономію? Чи скоро вже вона буде?

ДЯДЬКО 2: -Тьфу!... Про дурне й питаютъ

ГОРДІЙ: -Та й чому ж то про дурне?

ДЯДЬКО 2: -Тому, що нема цара, то не буде й добра.

СВІТКИ 1: -Плювати нам на вашого цара!

2: - Не цар, а антономія... Це наша найболючіша справа.

ДЯДЬКО 1: -Відколи це така вона тобі болюча стала, та твоя антономія, що мало не плачеш?

СВІТКА 2: -Та хоч би й від цьогодня.

СВІТКА 1: -Слушно!

ДЯДЬКО 1: -Ов-ва!... Антономія та антономія!

ДЯДЬКО 2: -А що ж вона тобі дастъ?

СВІТКА 3: -Ба-гаат-то!... Дуже багато, якщо не все.

МАКСИМ (*що досі лише слухав*): -Правдиво сказано: ба-га-то-о!!!

Бягато, але не все. Бо автономія, це – не лізь чужий до нас! От так-то! I правду був сказав один вояк на другому українському військовому ж таки зїзді: Україна повинна мати таку антономію, щоб ніхто з сусідів, не пхав до нас свого носа, який би там він йому не був: білий, синій чи

червоний. (між слухачами лунає веселий сміх).

СВІТКИ (разом): — Єй-еї, гарно сказано!

— Мудро й розумно! Краще чи й треба

ДЯДЬКО 2 — Сказав, видно, якийсь пройдоха.

МАКСИМ: — Найперш усього — поміщики од земельки — геть!

СВІТКИ (разом): — Авеж, авеж! Бо то все наше, українське й народне, а не десь позичене.

ГОРДІЙ: — Подруге, чужинцям до влади — зась!

СВІТКИ (разом): — От добре!... От це так! От так мусить бути!

МАКСИМ: — Розумно сказано.

СВІТКА 2 — Щеб пак! Бож усюди в нас чужаки: по судах, по вчальнях, по присутствіях. Навіть у церквах чужаки правлять чужою мовою.

СВІТКА 1: — Та де їх у нас нема!

МАКСИМ: — А де вони в нас узялися? Може ми їх вилупили?

СЕЛЯНИ (всі разом): — Та де ж!... Понаїздили сюди.

МАКСИМ: — Отож бо то воно є. Треба порозгонити всю ту наволоч, щоб і близько не було.

ГОРДІЙ: — А що ж буде — по-третє?

МАКСИМ: — Треба буде завести свою скарбницю...

СЕЛЯНИ (всі разом): — От це то буде добре! Свій гріш потрібний.

КУМ 1: — Знацця казначейство хочете мати своє?

КУМ 2: — Розумно було б: треба грошиків — пішов позичив.

СВІТКА 3: — Та не казначейство, а рідну скарбницю! Так то.

СВІТКА 2: — Зрозуміло. З власними грішми — карбованцями.

ГОРДІЙ: — Авеж, авеж... Але нашо?... Чи знаєте те?

МАКСИМ: — На навчальні (загинає одного пальця) — *наши*, національні, з нашою таки рідною мовою. Це раз!

СВІТКИ (разом): — Ага!... Ось воно як! Слухно!

МАКСИМ (загортас другого пальця): — На лікарні, щоб свій нарід безплатно лікувати од різних болестей.

УСІ: — О!... От це то вже буде дуже добре.

— Бо ж народ усяково страждає.

— А дохтарі його грабують.

— Деруть, як козу зо шкури.

ГОРДІЙ: — Та ще й дохтарі чужі. (до Максима). — Але љ це не все.

МАКСИМ: — Зрозуміло (Загортас третього пальця). — Гроші потрібні: на шляхи; гроші потрібні й на військо... пять! (загортас ще пальця).

ГОРДІЙ: — Оце слухно! Без свого війська народ буде ніщо — іг-

рашка в чужих руках та й годі. Треба мати своє військо!

СВІТКА 1: –Бо сусіди неодмінно можуть насісти.

МАКСИМ: –Авжеж. Треба ж охоронятися од чужих рученят. Ще й дуже загребущих.

КУМІ й ДЯДЬКИ (*які досі слухали*): – *Та воно то так.*

СВІТКИ (разом): – Небезпримінно нападуть!

МАКСИМ: –Коли нарід матиме такий лад, як я оце перелічив вам от тоді й буде своя автономія.

КУМИ й ДЯДЬКИ (*які досі слухали*): – *Та воно то так.*

КУМ 1: –То тоді вже може бути й самосійність?

УСІ (разом): – Ха-ха-ха-ха-ха-ха!

ГОРДІЙ (повчально): – Та не самосійність, дядьку Пилипе, тільки самостійність! (*інші сильніше репочуть. Чути голоси:* "Самосійність, це – ніби дикий мак! Ха-ха-ха-ха-ха!" *Гордій продовжує*) – Зрозуміли, дядьку Пилипе? Са-мо-стій-ність! Цеб то: сами сіянимо, а також і сами стоянимо. Дотого ж – на власних ногах, як на залізному стовпі чи стовпах.

СВІТКИ: – А може й, як на глинняних!

–Що зразу впадуть, та й розваляться.

–Ще й нас привалять. Ха-ха-ха-ха-ха!

КУМ 1: –А я там знаю... Мені аби жити дали змогу.

ДЯДЬКО 1: – Та щоб не повісили за ногу (*усі завязято репочутъ*).

СВІТКА 1: – Авжеж: щоб жити дали змогу. Та ще й земельки – де сятийок із дванадцять удоначу! (*усі репочуть*).

ДЯДЬКО 2: – Ото була б тоді житуха! Ха-ха-ха-ха-ха!

СВІТКА 2: – От тоді була і самосійність! Ха-ха-ха-ха-ха!

КУМ І (разом): – А чому б і не так?

ДЯДЬКИ (разом): – Мужицька голова – не хоче батога, а хоче меду

СВІТКИ (разом): – Того, що звуть земелькою. (*усі завязято репочу чи, вигукують*: Ото була б – самосійність!).

МАКСИМ: – Тепера, к приміру сказати, скажемо щодо булави, а слушніше – щодо голови.

УСІ I (разом): – Цікаво-цікаво!

МАКСИМ: – Отож, щоб мати от такий автономний лад, треба б щоб було кому його й охороняти.

СВІТКИ (разом): – Авжеж, авжеж!

МАКСИМ: – Ось Петлюра й настоює, щоб своє козацьке військо собі мати.

ГОЛОСИ: – Щоб знову закозакувати!

СВІТКА 1: –Зо шликами...

СВІТКА 2: –З кунтушами...

СВІТКА 3: –З тулумбасами...

ГОРДІЙ: – І з пірначами й... оковитою!

У С 1 (разом): – Ха-ха-ха-ха-ха-ха!

СВІТКА 2: –Ото правдиво вже наша б була антономія!

ДЯДЬКО 1: – А хто це такий буде з себе... як там його... отой-оо
Пит... Пит.. руля, чи що?

СВІТКИ й ВОЯКИ: – Ха-ха-ха-ха-ха-ха!

ДЯДЬКО 2: – Та чого ви з його так регочете?... А хто ж той Пит
руля й я вас спитаю?(усі ще голосніше регочуть): – Ці на "пет-ру-лять"!

ГОРДІЙ (до Дядьків): – Та не Пит-ру-ля, дядьки, а Пет-лю-раааа-!
Зрозуміли ви те чи ні? А то – питрулять.

ДЯДЬКО 1: – А чи не німець якийсь часом він?

МАКСИМ: – Ні-і, дядьки! Він не німець, а щирий українець. А дото
го ще й козак із козаків.

ГОРДІЙ: – Це звичайний себі вояк, навіть без жодних відзнаків, а
чи нашивок. Я його бачив на Першому Військовому Зізді... А промов-
ляє, – ну тобі, як соловей співає: слухав би день і ніч; просто тобі гу-
би медом маже та й годі!

КУМІ (разом): – Ти диви! Яка кумедія! От тобі й питруля.

ДЯДЬКО 2: – Мняко стеле, кажеш, але, щоб не мулько було спати.

ГОРДІЙ (обурено): – Що ви сказали? Як вам не сором? Що за без-
глупдий ваш вислів... Та ж Петлюра, це – апостол справедливості.

ДЯДЬКИ (разом): – А Бог там його знає. Може й так.

МАКСИМ (повчально): – От того! Не знаючи людини, ніколи не ду-
майте нічого поганого про єї та й про будького. Тим більш про Петлюру

ГОРДІЙ (ще гарячкуючи): – Та я за Петлюру вам морду можу поби-
ти, за образу. Розумієте ви мене?(Світки регочуть, а дядьки надулися)

ДЯДЬКО 1: – Отто, вже зразу й до морди!

ГОРДІЙ: – Не ображайте людини, якої ви не знаєте... Я...(Максим
перебиває йому далі висловитись).

МАКСИМ: – Ну, та вже досить Гордіє.

ГОРДІЙ: – Досить, досить... Хай кулая не просить.

МАКСИМ (до всіх): – Отож, чуете? От так наші вояки всі за на-
шого Петлюру. А от соціалісти, бажаючи спільнога казанка з москаля-
ми – всі проти Петлюри! Не хочуть жодного війська.

ГОРДІЙ: – А без власного війська й земельку чи вдержите в ру-

ках. Мусите про це знати. А своя рука, кажуть, – владика!

КУМИ й ДЯДЬКИ: –Що?... Земельку?... Як то так?!

КУМ 1: –Хто має якесь право на мою земельку? Та ще, якщо я єю володію з діда-прадіда й папери всі маю?

ГОРДІЙ (*глумливо*): –Не носіться з вашими паперами! Заберуть.

СВИТКИ (*регочучи*): –І не спостережете й коли.

МАКСИМ: –А то й сами викинете, як непотрібні.

ДЯДЬКО 2 (*злючо до Світка*): –А болячки той не захоче, що роздявити рота на мою земельку?!

МАКСИМ: –Та ні, люде добрі. Землю вашу може й не візьмуть. І ви на їй працюватимете до десятого поту, як і працювали.

ГОРДІЙ: –За те все придбане вами, буде не ваше: піде до спільногого казанка. Як дать води пити! Згадаєте мое слово!

КУМ 2: –І вигадує таке катзнашо!

КУМ 1: (*гнівно*): –Хто має юридичське право забрати, як я – не дам, та й годі?!

ДЯДЬКИ: –Справді. Щось дурне плетуть, що й на голову не лізе!!
(*В далені чутти кулеметний, різкий стукіт*).

УСІ (*разом*): –Ов–в–ваааа!... (*наслухають*).

ГОРДІЙ (*показуючи в бік стукоту кулемету*): –Чуете? От хто забере вашу земельку.

СВИТКИ: –Ні за цапову душу!

ДЯДЬКО 1: –А щож це таке?

ДЯДЬКО 2: –Та я й у ночі чув цю торохняву.

КУМ 2: –Та, хіба тепера мало стреляють?

МАКСИМ: –У ночі то по нашому потягові стреляли.

СЕЛЯНИ (*разом*): –Хто ж воно?

ГОРДІЙ: –Хто ж, як не петроградські червоногвардійці.

МАКСИМ: –Авжеж. Вони й були своєю власною парсunoю.

ДЯДЬКИ: –Ох, лихо наше!

ГОРДІЙ: –Певно, що не добро, а – лиxo. Ще й яке! Побачите!

МАКСИМ: –Егеж. Зупинили нашого потяга, пограбували й далі – не пустили. Ще добре випало, що я доїхав до своєї місцевості.

КУМ И: –Оце ж бо, справді лиxo!

ДЯДЬКО 1– Я чував; ходила чутка, що большаки якісь ідуть війною. Але ж – на кого? (*здвигає плечима*). –Ніяк не зрозуміти...

КУМ И: –Оце ж то й діждали! Щож його діяти в світчуку?

МАКСИМ і ГОРДІЙ: –Треба брати зброю в руки...

—На меча — меча тра готувати!

ДЯДЬКИ:—Та ж ми й стреляти не вміємо.

—Ой, Божечку Ти наш, Боже!

СВІТКА 1:—Боже чи не Боже, а нішо вже не допоможе...

ГОРДІЙ:—Хіба сами собі.

СВІТКА 2:—Зрозуміло, не склавши руки седячи.

МАКСИМ:—Оце й є самий час довести, чи маемо ми голову до булави? (В цю ж мить із-за кону чутніє рипінне ліри. Лірник іде поволенъ ки й приспівує щось).

У С І(зиркнувши в бік):—Лі—ір—ник!

—Чоловік Божий!... (голос лірника виразнішає, яснішає).

ЛІРНИК(щє за коном співає):—

Ой, припав козак та к сирій землі

Та ревно стогне ще й плаче.

Ой, та прийми земле та мене к собі,

Бо вже рідну матір не побачу.

Ой, упав козак та й духа спустив —

Йому всі суглоби за-ахололи...

Ой, ніколи вже козак не побачить світу —

Матір рідну не увидить ніколи. (співаючи й маючи ногами, Лірник поволенъки виходить на кін).

КУМ 1:—Дуже сумної, чоловіче Божий, співаєш.

ДЯДЬКО 2:—Авжеж. Аж серце крає.

ЛІРНИК:—Щож, люде добрі. діяти? Яке житте, таке й співаю. Із неділею, здорові будьте!

У С І(разом):—Дякуємо! Будьте й ви здорові!

ХЛОПЕЦЬ(підійшовши зза лаштунків і вкинувши Лірникові в торбу кусні хліба):—Тепера, дядьку можете. Тута, тих нема.

ЛІРНИК:—Добре, синку. Зробимо, як кажеш. (до селян).—Таккажете, люде добрі, що дуже сумної співаю?

ГОЛОСИ(з үрту):—Авжеж.

—І тепер сумно.

ЛІРНИК:—Якщо так, то послухайте ось веселішої:

Ой, ще сонце не зіходило,

Як до нас вороже військо понаходило.

Гей-гей!... Нас пограбувало;

Гей-гей!... Нас помордувало;

Ге-ей... Нас в кайдани поку-ува-алооо!

Ой, зібравсь народ

Та на прю з катом стати.

То комисар, як гуконе,

Та на своїх та гвардійців:

-Всіх до-щенту по-ороз-стрі-лятии!

Ой, зібралась та чорна хмара

Та й над лі-ісом ста-а-ла-а-а.

Ой, рятуйтесь та людоњки добрії,

Щоб не впала та й на вас неслава.

Ой, кряче ворон,

Ой, гіренько ж кряче,

Аж дуб в лісі похилився-а-а-а.

Ой, та ставай люде добрі до зброї,

Щоб московський кат тут не зявився. (*у ту саме мить коли Лірник кінчає співати думу, за коном треба зробити штучний вибух далекий, але такий голосний, щоби подобало на висад мосту*).

СЕЛЯНИ (разом): -Свят, свят, свят! (*христяться*).

ЛІРНИК (до хлопця, що знову кладе хліб у торбу Лірникові); - А це що, Петрусю?

ХЛОПЕЦЬ: -Мабуть десь грім.

ГОРДІЙ: -Ха-ха-ха-ха-ха!... Ех ти, Петрусю!

МАКСИМ: -Ну й козак же із тебе!

ЛІРНИК: -Грім серед зими? Щось не чуване.

МАКСИМ: -Добрий мені грім! Нехай він їм скапуститься! (*до Лірника*): -Це, чоловіче Божий, той грім, проти якого ви закликаєте ставати до зброї. Ось воно що!

КУМИ й ДЯДЬКИ: -Хай нас Господь милує од такої напasti!

-Тільки цього ще бракувало!

ЛІРНИК: -Цеб то аж так вони вже близько?

ГОЛОС: -Ta ж певне, що так.

ЛІРНИК: -Ну то йде погиблій наша(*лунає другий вибух*).

У СІ: - О!... Знову садонуло!

ЛІРНИК (до хлопця): -Ходімо, Петрусю, звідци, щоб не потрапити їм до катових рук знову. Тікаймо, синашу, якнайдалі... (*виходять*).

КУМ 1: -От це так добалакались до хундодери! Так до церкви й не сходили, хоч Богові помолитувати.

МАКСИМ: -Щоб не випало чортові молитувати!

КУМ 1: -до Кума 2: -Ходімо, куме, хоч хліба трохи приховаемо. Не дай Бог надійдуть швидко... Пропало тоді все.

ДЯДЬКО 2: -Я давно казав: пропала Росія! Нема цара, не буде ж і добра! (по однці виходять із кону).

МАКСИМ (до ГОРДІЯ): -От так, колего! Може ще цьогодня випаде й наступ іти?

ГОРДІЙ (весело): -Або ж салом пяти мазати! Ха-ха-ха-ха-ха!

МАКСИМ: -І таке може бути. Треба піти, хоч рідних провідати. А то - був у селі, а рідних і не побачив. (Надіває торбу на плечі, бере на плече рушницю). -Ех, доля наша вояцька!

ГОРДІЙ: -Еге ж. Щойно з бою та й - знову в бій! Як із вогню та в полумінні (виходять разом. На кін вибігають два селяни).

СЕЛЯНИН 1: -Ось тобі! То була війна за морями та за горами, а тепер діждали її тута.

СЕЛЯНИН 2: -Кажуть, наступає така сила верчоногвардейців, як ото комашнів в купі. І все, кажуть, градують, грабують... (сливе підтопці зникають із кону).

ЖІНКА 1: -Господоньку! (вбігає захекана). -Я так ізлякалась, що на мені вся шкура дрижить. Мало не впала з переляку.

ЖІНКА 2: -Дех то, от так от стугонути, аж двічі!

ЖІНКА 3: -Страх Господній! Аж панікало в церкві гойдонуло!! (розмовляючи виходять).

ДІВЧИНА 1: -Я саме так солодко гляділа на Петра... Він такий - красенъ-красенъ... Боже!

ДІВЧИНА 2: -Може аж язика була висолопила?

ДІВЧИНА 3: -А не одкусила, часом, кінчика з переляку? (дівчата залишили речочування).

ДІВЧИНА 2: -Ото була б тобі печенья на обід! Ха-ха-ха-ха-ха!

ДІВЧИНА 1: -Ти, Івго, як вигадаєш, то й на голову не налізе.

ДІВЧИНА 2: -Ta признайся по правді.

ДІВЧИНА 1: -Я лише сильно здригнула, аж серце мало не виско-чило з грудини. (туртом розмовляючи - виходять).

КОНДРАЩ (виходячи з іншими на кін): -Вот вам, товарищі, і ліво-руція! Как морська вольна: ужо докатілося і до нас. Ішо день алі два і в нас будіт совітськая влада, влада робочої пролітарії. Пойнятно вам?

ВОЯК 1: -Слухай, Дмитре! А що тоді буде?

КОНДРАЩ: -Я ж ужо тібе гаварив: уся влада советам, а смертя кадетам. Уся зімля - християнам, а хвабрики - пролітарії. (надходять ще

люде, наслухають).—Болш ні будіт, що: Кирильчук імієт стирти сіна та соломи по три годA ні трогані, а в засіках зірна — невміщаїтсь. Но й і Кодраш і прочії бідняки ужо ні будут гнути спіну в ніго на работі, Пой-нятно тібе?

В О Я К 2—Щось не зовсім, Дмитруню. Таки правду кажу.

ДЕХТО (*з гурту*):—Ви, Дмитре батьковичу, дуже по вченому роз казуєте. А ми ж, ви й сами гаразд знаєте, народ не просвіщений.

—Нам би простіше; понаському. (*В цю жіть за коном чути команду "Ліве плече вперед, руш!" Усі враз оглянулись на голос*).

З А У В А Г А: Тут ізнову дві відміни дії. На великому кону й за наявності допоміжних лицедійців і... зброї, можна загін гайдамаків перевести по кону. Тоді командир загону, підвівши загін до кону, ледь перша лава стає на кону, наказує загонові стати. А сам розмовляє з ротороздзявами очоленими Кондрашом.

За невеликого кону, а тим більше за відсутності допомігових лицедійців, загін має проходити за лаштунками. Але тоді команди "Ліве плече вперед" командир не подає, а навпаки: після "Увага! Загін стій!" — командир хорунжий підходить до гурту, що стоїть із Кондрашем).

ХОРУНЖИЙ (*підійшовши до гурту*):—Добридень, земляки!

У С І (*без Кондраша*):—Доброго й вам здоров'я!

ХОРУНЖИЙ:—Скажіть, будъласка, хто знає, як коротче й безпеніше пройти на хутір Зиміве?

КОНДРАШ (*насуплено*):—А вам, товаріш, на што ето нада знатъ?

ХОРУНЖИЙ:—Вибачайте, земляче, вашу цікавість не можу задоволити: воєнна таємниця. Якщо можете й хочете — скажіть, а як ні то й так собі буде. Сами знайдемо.

КОНДРАШ:—Ну й ідіте, товаріш, кудой хотіте.

ХОРУНЖИЙ:—Я вам, земляче, ніякий "товаріш". Ви гадаете, начіплявши різних червоних кlapтиків, увесь світ вільно вам "товарішіти"?

КОНДРАШ (*скипівші*):—А ти хто такий, що указуеш мнє на красніє кlapті? Нашолся мінє докорятіль!

ХОРУНЖИЙ:—Я — людина, як і всім це видно. Не звір...

КОНДРАШ:—Ти — гайдамака! (*підсміщенко*).—Ти буржуйний найміт! Вот, хто ти такий.

ХОРУНЖИЙ (*спокійно*):—Ха—ха—ха—ха—ха! От тепера я бачу вира-зно, хто ти такий. Зразу видно "пана" по халявах... Хлопці! "Гайда сюди!" — (*за другої відміни дії. За першої — козаки близько*).—Взяти цього, дуже гарячого, пташка, під зброю! Ми з їм ще побалакаємо. (*три козаки*

вжитъ оточуютьъ Кондраша). – Треба перевірити, що це за червоний чи тільки почервонілий пташок. Може розвідчик?

У С 1 (що були з Кондрашом): – Та ні, він наш селянин.

– Він із тутешніх...

ХОРУНЖИЙ (чесно, але суверо): – А ви то, хто такі будете? Чого тут стоїте з цим почервонілим?

У С 1 (перелякано й не знаючи що сказати): – Та... ми... ми...

ХОРУНЖИЙ (суверіше): – Тото ж, що "ми-ми"? Чому захищаєте його, наколи сами не знаєте, хто ви?... (*Дехто – задки-задки й хочуть тікати. Але Хорунжий їх стримує*). – Стійте! Ніхто не змісця! Я вас люде питают; – Хто ви?...

ГОЛОС (із гурту): – Та... ми не знаємо.

ХОРУНЖИЙ (весело): – Ха-ха-ха-ха-ха! От так штука! Я вас питаю: чи ви червоногвардійці, як он той (*показує на Кондраша*), а чи може ж таки українці?

У С 1 (врізного голоса): – Ні-ні!... Ми тутешні... Ми українці...

ВОЯК 1: – Ми ось (*показує на Воляка 2*) із цим – покаліченці. Іде мо з війни...

ВОЯК 2: – Приїхали до батьків, спочити...

ХОРУНЖИЙ: А! то вийшли може більшовицьких горлорізів зустрічати? (*Указує на інших*). – Ось ви: чому не берете зброї; не захищаєте – хоча б своє рідне село?

У С 1 (крім Кондраша): – Та ми... ми...

ХОРУНЖИЙ (глумливо): – Знову чую "та ми...ми". Ех, ви, ви!... Во рог онде грабує, палить села, мордує невинних! А ви постали та слухаєте базікання червоного пролітайки! Чекаєте, поки прийдуть до вас червоні обдираїки?

КОНДРАШ (злючо): – Йон брешеть, етот буржуйний синок. Йон хочіт, щоб ви йшлі напротів красної гвардії... Таких саміх робочіх і хрестян, как ві...

ХОРУНЖИЙ (весело): – Ха-ха-ха-ха-ха! Ти, чоловіче, вгадав ще й дуже добре, ткнувши пальцем у небо. Я й справді "буржуй". У моого рідного батька, що ввесь свій вік навчає сільських дітей – ні землі, ні капіталу й на понюшку не було

КОНДРАШ: – Чіво ж нападаїш на робочих руськіх?

ХОРУНЖИЙ: – Ми не нападаємо, лише одбиваємо, бо мусимо. Це вони захотіли нашого хлібушка. Прийшли грабувати чуже.

КОНДРАШ (злючо): – Брешеш!... Робочій клас ідьот не грабіть, а –

ізністожить усякіх буржуйов, штоб і дух іх не смердєл.

ХОРУНЖИЙ(до Кондраша):—А ти — буржуй? (*Кондраш мовчить*)..
Хто він, хто тут добре його з вас знає?

СЕЛЯНИ(разом):—Наш... сільський ... бідняк.

ВОЯК 1:—Правдивий бідняк із бідняків.

ХОРУНЖИЙ:—Значить, я вгадав: пролітайло... і московськеє марновірне й темне знаряддє... А може й запроданець.

КОНДРАШ(поривається до Хорунжого):—Сам ти запроданіць буржуйний! (*його стримують козаки*).

ХОРУНЖИЙ:—Бачите, як он він обчіплявся червоними ганчіркаами... Горепашний ти перевертень! Ми українські козаки служимо своєму народові. І всі чесні українці: бідний чи багатий — повинні стати під українську зброю, проти нашого ворога з Москви й Петрограду.

КОНДРАШ:Хватіть тово, што ти шліка вціпіл. Чі даліко зайдьош із зброєй, што носіш как люшню?

ХОРУНЖИЙ—Не знаю. Але знаю, що червоних битимемо.

КОНДРАШ(глузливо):—Понаціплялі шлікі, матню і думають, що ані воякі, україонци.

ХОРУНЖИЙ:—А що, скажеш, не вояки? Може не українці?

КОНДРАШ:—Я можееть большій тібя українець, как ти есть(*вихоплює з кишені жовтоблакитну опаску й надіває на руку*).—Но я ні хачу братніго кровопроліття. Пойнятно тібе?

ХОРУНЖИЙ:—Ха-ха-ха-ха! Він, як бачите завбачливий парень! Озброївся всіма барвами: українською, більшовицькою; може й ні мецьку маєш? (*довкола веселій регіт*).

КОНДРАШ:—А какое твойо діло?(до слухачів):—А ви, дурачъио,- што іржьотє, как ті коні?

ХОРУНЖИЙ:—Якщо ти українець, чому не береш зброю? Чому не охороняєш, хоч своє село?

КОНДРАШ(поривається до Хорунжого):—Давай, давай!... Я возьму, я возьму їо, тваю зброю!... Я не запроданіць, как ти!... (*В цю мить заляштунками заторочтили кулемети й окремі рушниці*).

ХОРУНЖИЙ:—Загі-ін! В розстрільну!.. Залягти до бою!! (*Бігом ізникають за коном. На кону зостало лише три козаки з Кондрашем. Вони також залягають: два з іх — попереду Кондраша, а один позаду його. Кондраш злючий, тулившись до штахету. Стріллянна чимраз густішає та голоснішає. "Підсилити вогонь!" — лунає команда. За пару хвилин гарячого бою — нова команда: "Вперед, мої козаки! Вперед!" — "Сла-ава-а!!*

Слава-а-а!" – Вперед!" – Козаки в розпалі бою зриваються з місць і кидаються вперед. Враз задній козак ухопився за грудину й без жодного звуку, якстій – упав на кін.

КОНДРАШ – (злорадно): – Ага!... вот однаму гаду – капут!... (Він, люто шкірячи хижі зуби, одчіпляє в убитого набійника й бере рушницю) – Обожді, бурзуйська ти зараза! Я тібє ішо покажу, какий я запроданіц!! (перевіряє й заладовує нові набої до рушниці й сам ховається за штакет).

Стрелянина й знову більшає. Ще за мить, гайдамаки, під натиском переважаючих сил ворога, хоча й із упертим боєм, але одступають. Дехто з гайдамаків, наполоханий, не витримує, зривається на вітікача. За лаштунками лунає голос Хорунжого: "Стійте! Стійте, козаки! Не тікати нікому! Якщо нам суджено вмерти посеред бою, то помрімо за Україну всі разом!" Але стрелянина й знову спалахує сильніше. Гайдамаки, нагинаючись, одходять через кін. Ось уже одходить, нагнувшись й одстрілюючись, і сам Хорунжий. Біля його 5–6 козаків. Одстрілюються.

ХОРУНЖИЙ (до козака): – Роєвий, Голубенко!... Сюди!

ГОЛУБЕНКО (сьомий козак, зігнувшись, підбігає з боку од ворога). – На наказ, пане Хорунжий! (斯特елянина знову спалахує).

ХОРУНЖИЙ: Нам із нашими силами не встояти. Роздобудь коня й негайно мчи до села Головчани. Передай Отаману Петлюрі, що нам дуже скрутно... Дій блискавично!

ГОЛУБЕНКО : – Слухняно виконую! (Зігнувшись, вибігає з кону. А Хорунжий і козаки, ще митъ одстрілюються. Нараз із ненацька ворог урвав свій вогонь).

ХОРУНЖИЙ (за лаштунками): – Козаки мої! Вперед!... (вибігає на кін): – Вперед, за Україну! Ворог не має чим стреляти!... Вперед! (Саже в цю митъ Кондраш, седячи за штакетом, цілить у Хорунжого й стріляє в спину, коли той гукає "Вперед за Україну". Спалахує знову стрелянина з обох боків. Гайдамаки побачивши нещастє, що командира вбито, почали одступати. Два козаки хотіли зібрати Хорунжого, але Кондраш убиває одного козака. Другий козак, бере Хорунжого на плечі. В цю митъ Кондраш вибігає зза штакету й убиває козака. Кін порожній. Стрелянина лунає чимраз далі й далі.

КОНДРАШ (підходить до Хорунжого): – Собаке собача й смертя! (кою штовхає труп Хорунжого під бока): – Я тібє гаварив: ні далеко ти за йдьош, гад ти такої! (спльовує вбік): – Вот тібє і московской запроданіц! Найміт ти буржуйний (В цю митъ увіходять на кін, із наїжченими колуна ми, п'ять червоногвардійці).

ПЕРШИЙ (до Кондраша): – Ти хто такий?

ДРУГИЙ: – Чого ти здеся стоїш?

КОНДРАШ: – Я красногвадеїць цетого сіла.

ПЕРШИЙ: – Що ти тут робиш? І чого стоїш тут?

КОНДРАШ: – От убів чітрох контроліворуціонеров (*показує пальцями на постrelяних*).

ТРЕТИЙ: – Ха-ха-ха-ха! От цих ти убив?

КОНДРАШ: – Чіго іржеш?.. Да!.. Я! Не вериш?

ЧЕТВЕРТИЙ (вардійці): – Ха-ха-ха-ха-ха!... Ах-ха-ха-ха-ха!!

ДРУГИЙ: – От цих ти убив, кажеш?

КОНДРАШ: – Да, да!... (*бе себе в ґруди*). – Я, я убіл! Єто – контрліворуція... Чіво не віриш?

ТРЕТИЙ (несподівано, як торожне Кондраша кулаєм у вухо, а ж Кондраш упав на землю, а другий тимчасом вихопив йому з рук рушнику). – Ах ти гад, петлюровський! Ти гляди, як він скоро зумів перелицовуватися! Оце зух!

ПЕРШИЙ: – Бачиш ти! Навіть кокарду встиг закрити червоним!

ТРЕТИЙ: – Ха-ха-ха-ха! А нарукавника петлюровського таки не встиг сховати.

ЧЕТВЕРТИЙ: – Видать він їхній офіцер.

ПЯТИЙ: – Бий його, гада!.. Чого глядіти (*штовхають прикладами Кондраша, що почав уставати. Але Кондраш ухопив одного за рушникою і спритно підскочивши, мало не заколов однога. Четвертий стрелив у Кондраша й поклав його наповал*).

ПЕРШИЙ: – Ось так його, гада! петлюровського! Пішли далі!!! (*виходять. За одну мить, – переполоханими зайцями, перебігають через кін, – спершу один селянин. Натрапивши на повбиваних, хреститься й не гайно майнув ще швидче тіками. По цім, за мить, другий селянин, але ж цей біжить у протилежний бік. Ще за одну мить, аж три дівчини; біжучи по кону, наскочили на трупи*).

ПЕРША (скрикнувши з жаху): – Ой, матінко моя! Що це таке?

ДРУГА (вихопивши за ґруди): – Боже ж ти наш, Боже!

ТРЕТЬЯ: – Яке страхітте!... Глядіть, тут ось і Кондрашку вбито !! (*В цю мить прочинено хатні двері*).

ЖІНКА (плачучи): – Де ти, Прісю, була?... Я вже всі очі виплакали. Ні тобі Юхима, ані тебе. (*Дівчата зо страхом поглядаючи на трупи, нащо виділь ускакують у двері, а жінка, хрестячися, зачиняє їх. На кін виходять ТРИ ШКІРЯНИКИ, озброєні до зубів: мавзерами, гранатами, опо*

ясані та через плечі поперхрещувані стрічками з набоями, з польовими планівками, а за їми ще 5 червоногвардійців).

ШКІРЯНИК 1:(до рядовиків):—Прибрати цю сволоч із дороги!(червоногвардійці виносять трупи за кін).

ШКІРЯНИК 2(стукає в хатні двері):—Відчиняй!... Хто там є?(але з хатини не відповідають)

ШКІРЯНИК 2:—Відчиняй, ані — то бонбу кидаю в хату!

ШКІРЯНИК 3:—Чого глядите!(б'є чоботом у двері так, що вони, злітають із петель).—Ось так! мать їх за ногу смикало!(у хатині чутти крик і плач переполоханих: жінки й дівчаток).

ШКІРЯНИК 1:Хто там є військовий — виходь геть! (у хатині чутто ще більший плач переполоханих)

ШКІРЯНИК 2(кричить у двері, маючи страху зайти в середину хатини):—Перестати кричати й ревти! Останній раз кажу: хто є воєнний—негайно виходь, ані — кидаю бонбу в хату!(держить гранату на поготовлену, в кожну миттє хинути).

ЖІНКА(ставши на дверях, ламне руки врозпачі й плачуши просить):—Людоньки добрі!... Тут нема нікого чужого; ніяких тут військовиків не було... Ради Бога не лякайте моїх діточок!

ШКІРЯНИК 3(тримаючи мавзера в руці, командує):—Пішли в хату перевірмо! (Штовхнувши жінку, аж та впала на долівку, пішов у середи ну сіней, а за їм останні).

ЖІНКА(встаючи й плачуши, з розпачу матася, чи бігти до хати, а чи на вулицю і кричати "гвалт").—Боже мій!... Де ж Юхим? Сину мій єдиний! (у хатині залунав розплачливий крик "рятуйте!").—Господи!—не допусти! (христиться. В хаті душуроздираючий дівчачий крик).

ПРИСЬКА(вібігає в пірванім одягу, розпамплана):—Рятуйте—е!! Ря—атуй—тесе!... Рятуйте, люде добрі!!! (біжить геть).

ГВАРДІЙЦІ(разом):—Ах, хахлушечка!... Стій! Стій! Бо стрілятиму! (дівчина побігла).

ПЕРШИЙ:—Лови її! Лови!... Держи хахлушечку!

ДРУГИЙ:—Давай її сюди!... Лови, лови! (пітий побіг доганяти).

ТРЕТИЙ:—От смачний буде обід з хахлушечкою! (побіг доганяти За коном чутти крик "Рятуйте!... Рятуйте!" "Стій! Стій стрелятиму!").

ШКІРЯНИК(вібігає з хати, розпоясаний):—Де вона?... Втекла?... Ах шкода! (Підпоясуся, сопе, як розюшений кнур).

ГВАРДІЄЦЬ 4:—Утікла, товариш комисар. Побігли ловити її. (В хатині чутти дівочий плач, крик:"Змилуйтесь, люде добрі! Це ж ішо дитина

недоросла!... Що ви робите!... Боженьку!" (В цю саму життя вибігає зрозгону на кін, парубчик років 18, але доброго росту).

ПАРУБОК (задихано): —Що тут робиться? Чого такий крик?

ШКІРЯНИК 1: —А ти хто такий, що нахабно питаєш?

ПАРУБОК: —Це моя хата... Чого тут лементують? (хоче бігти — на материн крик, але червоноївардійці стають йому на дорозі, ставши на дверях, а Шкірянік хапає хлопця за груди).

ШКІРЯНИК 1: —А! петлюровська сволоч!

ПАРУБОК: —Що ви хочете од мене? (пручається йому з рук).

ШКІРЯНИК 1: —Ах ти гад! Надів малоросійську сорочку ще й жовтоблакитного бантика!... Петлюру вийшов зустрічати? (бъє хлопця по вуху: раз і друге): —На тобі "святкового"! (але хлопець не спав і віддає комисарові "здачі". Вирвавшись йому з рук, біжить до хати, а гвардійці відштовхують).. —Ах ти єдит петлюровський! (кричить комисар і хапає мавзера; стрілле в хлопця; хлопець падає). —Ось тобі гаде петлюровський! (Іде в хату, перед їм розступаються гвардійці. За коном чути; "Ага не втікла!" —"Рятуйте! Рятуйте!")

ГВАРДІЙЦІ (разом): —Ведуть!... Ведуть збіглянку!

ГВАРДІЙЦІ 3 і 5: —Ось вона!... Не втікла!... Од нас не втече! (ведуть сопучи. Дівчина кричить, кусає червоноївардійців; бъє їх ногами).

ГВАРДІЄЦЬ 1 (гукав в хатні двери): —Товариш комисар! Дівчину — впіймали!... Уже привели сюди!

ШКІРЯНИК 1: (гукав в хати): —Нехай вона буде вам.

ГВАРДІЄЦЬ 1: (горлає): — Я — перший! ... Я її піймав! (хапає дівчину попід руки. Дівчина кричить щосили, кусає червоноївардійця. Її тягнуть під штахет. У цю життя вибігає жатір, розпашана, в пірванім одязі а побачивши, що гвардійці хочуть гвалтувати донечку, як тигриця кинулася на гвардійців).

ЖИНА: —Не зачіпайте мою донечку! Не зачіпайте сироту! Не паскудьте хоч її невинне тіло!... Їй лише 16 років! Не руште її! (бачучи, що дівчину вже налягли, — хапає одного за ногу; той жінку штовхнає ногами: "Іди геть, гадино хахлацька!" Жінка, штовхнута, упала, але вмить, у знесиллі, починає кричати з розпачу): —Сину мій, Юхимочку!... Де ж ти, дитино моя!... Рятуйте люде добрі! (Вмить падає ій зір на вбитого сина. Як не зойкне вона: — Синочку мій, нещасний! ... Тебе вбили кати! (припадає до сина; кричить ірве на собі коси): — Сину мій горепашний! Пропали ми без тебе!... Доню, рятуйся од катів! (кричить дочці, яка все ще обивася од гвардійців): — Юхима вбито доню моя! . Си-и-ину мій! Синоч-

ку дорогий! (голосить над убитим сином. Дівчина, що ввесь час змагалася з напасниками, почувши материк крик, що брата вбито, нараз знепритомніла. Але в цю мить, раптом вибіг із хати Шкіряник).

ШКІРЯНИК: – Товариші гвардійці, всі сюди, негайно! (всі кинули зомлілу дівчину й матнули до хати. З хати чути комисарів голос: "Всі і кожухи, зерно, борошно, крупу, сало, полотно – все виносити на вулицю негайно!"... "Мітрухов! Біжи негайно розшукай коняку з санками. Усе повантажити й на залізничну станцію". Жінка голосить над сином. Мітрухов вибігає з хати. Наскочив на зомлілу дівчину; штовхає ногою під бока, помацав живчиків на руці: "Жива хахлушка! От самий раз скористати! Жаль! Нема часу, щоб скоштувати хахлущечку – галушечку!" – вибігає. Тим часом із хати вже виносять, що запорвали. Жінка побачила, що першим несе Шкіряник-комисар, як левиця налітає на його).

ЖІНКА (з криком): – Що ви, кати робите?! Ви мене зганьбили й сина вбили, ще й пограбувати хочете? (хапає палицю, що лежала під но гами й б'є комисара по голові. Той хапає свого мавзера й стреляє в жінку; вона падає застрелена. У хатині чутно несамовитий плач і крики двох дівчаток. Гвардійці носять майно далі).

ШКІРЯНИК (ховаючи пістолю): – Швидче! Швидче, товариші! (з хати виходять два Шкіряники).

ШКІРЯНИК 2: – Чи скоро там закінчите?

ГВАРДІЕЦЬ: – Майже все вже, товариш командир!

ШКІРЯНИК 1: – Товариш Сабуров! Зоставайся тут і стережи, поки Мітрухов приїде. (до інших). – Ну, пішли далі! Маємо ще багато роботи. (Гвардієць Сабуров стає на варту біля винесеного майна з хати. Останні всі виходять. У хаті чути плач. По селу вдалені чути раз-по-раз притишену стрелянину й крики "Рятуйте! хто в Бога вірує!" – також інші викрики гвалтованих селян. Але ті крики на різному віддалі. Отже, приглушенні, а то й окремі голоси).

САБУРОВ (посміхає): – Наши чистять хахлов! Ха-ха-ха-ха-ха!!! Як цигани козлов! (Стаючи обличчем до зали, починає скручувати "ко-зячу ніжку" й запаливши цигарку, починає співати:

"Харашо в хохландії житъ

Є що кушать, є що пить...

Ex, є що кушать, є що пить

Харашо в хохландії житъ"

Доки Сабуров запалює цигарку й співає, Прісъка на снігу опрітомніла з холоду. Вона піdnісши голову, бачить лише одного гвардійця. То ж –

тихо вставши, хоч і похитуючись на ногах, іде до хати й там скимлінче дівчаче враз залишає. На порозі хати з'являється Прісъка з великим ножаком-колуном. Вона навшпиньки тихцює до Сабурова, який у цей від тинок часу – закінчив співати).

ПРИСЬКА (*замахнувши зза спини, вганяє Сабурову ножа в спину*): –На-aaa! Проклятий! Їж і пий свою власну кров! Щоб ти подавився! (*Сабуро в лише "ойкнув" і застогнавши впав. У цю життя вибігають дівчата з хати, бачучи, що Прісъка витирає ножаку об Сабурова шинелю*).

ДІВЧАТА (*разом зжахнуто*): –Прісю! Що ти наробила! Боженьку наш милий! Яке страхітте!

ПРИСЬКА: –Тільки те, що і мі всім треба зробити.

ДІВЧАТА (*крізъ плач*): –Тепера ми всі пропали! І нас повбивають

ПРИСЬКА: –Це ще побачимо! (*Але, раптом, схаменувши*). – А деж це моя мама? Де мій дорогий братик?... (*Нараз, зиркнувши в бік матері, як криконе*): –Мамонько моя дорога! (*падає на материне мертвє тіло*). – Вбили тебе катюги прокляті, моя рідна!... І за що ж?!

ДІВЧАТА (*крізъ плач*): –Прісю, і Юхима вбили!... Боженьку наш!

ПРИСЬКА (*несамовито*): –О, Боже мій!... Будьте ви Богом і людьми прокляті! (*падає біля братового тіла*): –О, мій єдиний братіку! (*бере й підносять його голову, цілує в лоба*): –За що вони прокряті вас постреляли?... І хто ж постреляв – "брати єдинокровні"! Північно-московська наволоч!... Немарно, братику, навчав ти мене ненавидіти московських лапотнів... Вони цього заслуговують... Горе мое безмежне!! (*Голосить*); –Матусе, моя дорога!... Братику мій єдиний!... Зоставили – мене безрідну!... (*Життя склипує ї, нараз, піднісши засльожене обличче*) –Але присягаю вам велики мілосердним Богом, що я їм катам ще подяку за вас!

ДІВЧАТА: –Занесімо їх, Прісю, до хати. (*Беруть і плачучи за посльть у хату: спершу матір, потім парубка. Занісши трупи до хати, – Прісъка враз вибігає й витираючи слізози, хапає Сабурова рушницию. Дівчата вибігають із хати й побачивши Прісю з рушницею*;) –Прісю!... що ти хочеш робити? Одумайся, поки ще не пізно!

ПРИСЬКА (*перевіряє чи є набої в рушниці*): –Піду стреляти проклятих московських лапотнів.

ДІВЧАТА: –Схаменіся! Тебе ж умить забъють. (*В цю життя на хаті вибігають озброєні Максим і Гордій*).

ГОРДІЙ: –Куди це, Прісю, переселяєтесь?

ДІВЧАТА (*разом*): –Хотіли прокляті пограбувати, московські ла-

потні. Повиносили все на вулицю. (Прісъка засоромлено оглядає рушнику немов ніколи не бачила).

МАКСИМ (до Прісъки): – А чого це ви, дівчина, зі зброєю? Деж ви гвинтівку допяли?

ПРИСЬКА (показує на Сабурова під лантухами): – Ось, нагодувала одного посіпаку свяченим! Більше вже не грабуватиме.

ГОРДІЙ (захоплено): Молодця дівчина!... Ale тепера буде біда!!! (В цю мить вибігає на кін Мітрухов ще з двома гвардійцями. Ale ж побачивши не своїх, нараз, оторопів).

МИТРУХОВ (до гурту): – Хто ви такі, що постали тут?

ПРИСЬКА (умлюка підкінула рушнику до плеча й без жодного затриму й прицілу – Бах! – у Митрухова): – Ось тобі хто ми такі! Шоб, гаде, знова українських дівчат – козачок! (Дівчата, аж скрикнули зо страху. Останні гвардійці постікали чимдуж із поля бою).

МАКСИМ (до Гордія): – Ну, брат! От таких би дівчаток нам би побільше... Еех!...

ГОРДІЙ (захоплено): – Молодця, Пріся! (Плеще її по плечу, коли з цівки рушниці Пріся видуває дим).

МАКСИМ: – Еех! Ішов козак із Фронту та й попав знову на фронтьку, як із мосту та в воду.

ГОРДІЙ: – Нам, Максиме не звикати: із бою та в бій, як із під дощу та під ринву.

МАКСИМ (наказово): – А тепера – забираємо все майно до хати – у мить! Шоб не було пізно! (В цю ж мить почали стреляти по їх гвардійці). – Швидче всі до хати! (Гвардійці хотіли взяти хату приступом. Ale ж їх дуже влучно брали "на мушку" й декілько з їх зостало на майдані. Нараз із усіх боків застукали кулемети. За кількома кулеметними чергами, раптом залунало голосне: "Слава!... Слава!").

ГВАРДІЄЦЬ: – Братці!... Нас окружили! Утікаймо, хто куди!

ГВАРДІЄЦЬ 2: – Погибли ми, як швед під Полтавою.

ГВАРДІЄЦЬ 3: – Щож робити, братці? (За коном уже близько лунає "Слава-а!... Сла-ав-вааа!").

ГВАРДІЄЦЬ 4: – Нумо, братці, пробиватися до своїх.

ГВАРДІЄЦЬ 1: – Ale куди? Де наші?

ГВАРДІЄЦЬ 5: – Ми ж не знаємо місцевости. (У весь час по їх стреляють із хати й гвардійці метаються в боки й, нараз):

ГВАРДІЄЦЬ 6: – Ось вони йдуть!... Ось, ось (показує вбік, удалъ)

ГВАРДІЄЦЬ 1: – Їх і не порахувати.

ГВАРДІЄЦЬ 2:—Пропали ми всі тута! (*Чухаютъ потилици, поглядають на хату, дрижать.*)

ГОЛОСИ (зза кону):—Кидайте зброю! Руки вгору!(*Гвардійці не кидаючи зброї, перезираються.*)

ГОЛОС (дужчий):—Кидай зброю, бо посічмо з кулеметів!

ГВАРДІЙЦІ (складають зброю на купу):—Пропали ми ні за що! (*На кін увіходять козаки українського загону.*)

КОЗАК 1:—Ну що, московські лапатошники, покушали українського хлебушка? (*Гвардійці мовчать.*)

КОЗАК 2:—Постріляти б цю наволоч московську! (*бъе одного висок кулаєм.*) —Нажрався українського хліба? Катюга, людовбивець!

КОЗАК 3:—(*ударив іншого*):—Багато хахлов пустив на той світ?
(*Ударив так, що великий кацип аж упав.*)

ГВАРДІЄЦЬ:—Ви щож знущаєтесь над людьми? (*Штовхає в ґрудину 4 козака, коли той його обшукує.*)

КОЗАК 1:—Бий його гада московського в морду! (*ударив його в потилицию, аж той похилився. Входить Хорунжий із козаками.*)

ХОРУНЖИЙ (до козаків):—Козаки! Самосуду не чинити! Суворий і твердий наказ Отамана Петлюри — нікого не вбивати! На це буде суд.

КОЗАКИ (Стяючи на струнко):—Схухняно виконую, пане Хорунжий! (*В цю мить розчахнуто двери хатини і звідти вибігають: Прісъка, Максим, Гордій зі зброєю в руках, а за їми дівчата.*)

ГОРДІЙ, ПРИСЪКА, МАКСИМ:—Слава! Слава наші прибули!!! (*Дівчата цілують козаків, а Прісъка — Хорунжого; Гордій і Максим тиснуть руки — всім разом.*)

ХОРУНЖИЙ (глядачи на Прісъку):—Тю!... А це що за кумедія? (*Засоромлена Прісъка опустила очі вділ.*)

МАКСИМ:—Пане Хорунжий! Це не кумедія, а українська збройна сила! Так то!...

ГОРДІЙ:—Хоч поки що й у спідниці! (*усі загонисто речочуть з до тепу, а Прісъка — штовхає його в ґруди.*)

УСІ 1:—Ха-ха-ха-ха-ха!

ПРИСЪКА:—Чого іржете, як вистояні жеребці!? Шо я в спідниці?

МАКСИМ:—Справді. Реготати тут нема чого. Це бо — справжня козачка, яких нам потрібно, хоч би з один полк.

ГОРДІЙ:—Вона молодця — вже двох ворогів застрелила.

МАКСИМ:—А одного навіть заколола. Так то!

ХОРУНЖИЙ:—Молодця дівчина!... Поздоровляю !... (*Тисне їй руку,*

а козаки їй заздростять, кажучи: "Це – нам зневага!").

К О З А К 2: –Навпаки, друзі, це нам наслага. А вороги заслужили такої подяки.

ПРИСЬКА: –Це їм проклятим за матір і брата! (*За коном нараз лунає "Увага!". Хорунжий враз ізвертає зір на голос*).

ХОРУНЖИЙ: –Козаки, Увага!... Струнко! (*Залежно од обставин, до дає*); –Ліворуч глянь! (*Увіходить Отаман Петлюра в супроводі охорони. На йому сіра звичайна шинель вояцька, сива шапка, на плечах башлик і в руках звичайна палиця*). –Пане Отамане, на ваш наказ – село очищене од ворога!... Лапатошники накивали пятами в брянські ліси.

ПЕТЛЮРА (потискаючи руку Хорунжому): –Щиро дякую, пане Хорунжий! (*до козаків*): –Слава вам, козаки, ѹ дяка од народу!

КОЗАКИ (разом): –Служим Україні!

ПЕТЛЮРА (побачивши Прісъку з рушницею): –О! а це що таке?

ПРИСЬКА (виструнчено): –Козачка Вертиmlin, пане Отамане!

ПЕТЛЮРА: –Вітаю, козачко Вертиmlin! Мені дуже приємно бачити вас у лавах моїх козаків... Але, що скажуть, доню, ваші батьки?

ПРИСЬКА: –Батько мій загинув на війні з німцями, а матір... (*у цих словах на мить задзвеніли слізози. Але Прісъка вміть опанувала себе*), і брата, московські зайди щойно повбивали... Україну ж треба боронити... (*нараз дівчата*).

ДІВЧАТА (разом): –Пане Отамане! (*підбігають до Петлюри*). –І ми також ідемо в сестри жалібниці! Приймайте ѹ нас!

ПЕТЛЮРА (схвилювано): –Слава вам українки нашого віку! Велика слава! (*потискає їм усім руки*).

УСІ (разом): – Слава! Слава! Слава!...

ПЕТЛЮРА: –З такими жінками Україна не загине!... Але, чому це ви всі такі обдерті, обшарпані? Цьогодня, либонь, неділя?

ДІВЧАТА (разом): – Нас п'яні комісари хотіли згвалтувати... Ми одбивалися, а вони напали на Прісъчину маму й ...

ПЕТЛЮРА: –Яка московська мерзота!... Тьфу!... Звірі на двох ногах, а не люде. (*За коном чути "Ведіть їх сюди! Ведіть гадів!..." Ось до Пана Отамана*). *На кін виходять: староста з медалем на грудях, у жуці пані й із костуром у руках, а за їм: Кум 1, Кум 2 та ще кілька раз селянів, що ведуть повязаних ТРЬОХ Шкірників*).

СТАРОСТА й КУМИ: –Добриден, Пане Отамане! (*всі селяни скидають шапки, хоч і на морозі*).

ПЕТЛЮРА: –Бажаю ѹ вам того самого, земляки! Але дорогі й

шановні панове, я не благочинний, а ні не піп; шапки будъласка понадівайте: маємо зиму, а не літо.

У СІ (надіваючи шапки): –Дякуємо Пане Отамане!

СТАРОСТА (надіваючи шапку): –Що накажете, пане Отамане, зробити з цими московськими горлорізами?

ПЕТЛЮРА: –А хто вони такі? (*Шкіряники мовчать*).

СТАРОСТА: –Верчоногвардійські верховоди.

ПРИСЬКА: –Це ті, що вбили мені матір і брата. Кати прокляти! (*підносить цівку рушниці й заходить так, щоб нікого не зачепити стреляючи в шкіряників*).

ПЕЛЮРА (попередливо): –Стій, козачко!... Ще рано! (*Гордій хана за цівку Прісъчної рушниці*).

ПРИСЬКА (схильовано, злюче): –Пустіть! Я їх проклятих тута постреляю!... (*Гордій і Максим стримують її*).

ПЕТЛЮРА: –Спокій, донько, спокій! Я вас розумію, розумію й ваш біль, але часу нам ще вистачить, щоб скарати їх. (*до Шкіряників*). – Ви хто такі будете?

КУМ 2: –Бандити, пане Отамане. Хіба не бачите? (*до Шкіряника*): –Стань на струнко, коли тебе питают! (*б'є його в морду*). Мурляко!!

ПЕТЛЮРА: –Спокій, земляче! Бити нікого не дозволено. Їх судитиме суд. (*до Комисарів*): –Хто ви, вдруге питают вас?

ШКІРЯНИК 1. –А ти хто, що нас спрашуюеш?

ПЕТЛЮРА: –Я отаман Слобідського коша червоних і чорних украйнських гайдамаків.

ШКІРЯНИК 2: –Бандит, значить!

КУМ 1: (держачи на мотузі Шкіряника 2, б'є його по писку): –Ось на!... Це тобі за "бандита"! (*б'є вдруге*): –А це тобі за грабунок!

ПЕТЛЮРА (наказово): –Панове! Наказую ще раз і суворо: полонених не бити!

КУМ 1 (щовхає Шкіряника 2 під бока): –Гад ти, московський!

ШКІРЯНИК 2: –Пішов геть, хахол грязний!

КУМ 1: –А ти ж бандюга! Я батько сина офіцера й сина попа, а а ти мене грязним хахлом називаєш!? (*ударив того так, що той упав. А Кум почав його бити носаками чобіт*): –На! На, гаде! На ще раз! (*кинулися всі розвести ix*).

ПЕТЛЮРА: –Панове, земляки!... Увага! Так ми ладу не дійдемо так і держави не збудуємо. Треба мати терпець і спокій. (*до Шкіряника*): –З вас я не вимагаю жодних зізнань. Ми добре знаємо вашу мету, як

і те, що вас сюди привело. А громадяни села знають, і то видно дуже добре, що ви тута виробляли і за ваші заслуги дістанете. (до селян). Шановна громадо! Що ви вважаєте за краще зробити з цими зайдами?

У СІ (щосили):—Розірвати на шматте й кинути на спожиток собакам! Собакам така й смерть!

СТАРОСТА:—Пане Отамане! Ці бузовіри стреляли наших людей, вони немилосердно грабували, жінок і дівчат гвалтували... Я гадаю, що їх, як злочинців тра повісити або ж постреляти.

У СІ (в голос):— Повісити!... Постреляти!...

ПЕТЛЮРА (до Старости);—Пане старосто! Щоб було законно, я вважаю: треба скласти громадою протокола й підпишіте всі, громадою, а я затверджу... З Богом!

СТАРОСТА:—Зробимо, пане Отамане!

У СІ:—Поведімо їх до дерева, гадів! До дерева негайно!

ПЕТЛЮРА:—Протокол, панове громадо! Впершу чергу протокола, а тоді зробите те, що вважатимете за краще. (Всі виходять, ведуть Шкіряників, за їми Прісъка, Гордій, Максим і дівчата).

ХОРУНЖИЙ (до Петлюри):—Пане Отамане! А що зробити з отцями йолопами московськими? (показує на гардіїв, що стоять за коном під охороною українських козаків).

ПЕТЛЮРА (до гардіїв):—Підійдіть сюди! (козаки виштовхують їх прикладами рушницю, ті опираються).—Не бійтесь, не бійтесь, хоч ви наші вороги! А ви, козаки, не бийте їх. Вони такі ж вояки, як і ви, хоч і прийшли нас грабувати. (знову до гардіїв):—Ви чого прийшли в нашу Україну?

ГАРДІЙЦІ:—По хлебушко.

ХОРУНЖИЙ:—Грабувати?

ГАРДІЄЦЬ:—Ні... Тільки купувати...

ХОРУНЖИЙ:—Ха-ха-ха-ха! Купувати зі зброєю в руках? (усі речочуть; червоногвардії стоять мовчи, поспілено).

ПЕТЛЮРА:—Дати їм по десять батогів по голій барині (усі ще ду же речочуть) і пустити на всі чотири вітри. (до гардіїв). Вдруге— в Україну не йдіть, бо як живими піймаємо, матимете по двацять п'ять гарячих.

ХОРУНЖИЙ:—Роєвий Горбенко! Виконати наказа пана Отамана! І то негайно!

ГОРБЕНКО:На наказ, пане Хорунжий!... Гайда смердючі лапотні!! Гайда на тік! Там погодуємо вас сіном і батогами. (гардії виводять)

КОЗАК(убігає на кін):—Пане Отамане! Я вас шукаю з годину.
ПЕТЛЮРА:—В чому справа, Горовий?

КОЗАК:—Прибула якась людина, каже, що ніби то з Києва. Хоче вас бачити й розмовляти.

ПЕТЛЮРА:—Гаразд. Кличте сюди, де він і хто?

КОЗАК:—Не знаю, пане Отамане. (*їукає за кін*).—Дядьку, ходить-но сюди! (*на кін увіходить селянин у супроводі двох козаків*).

СЕЛЯНИН(до Петлюри):—Добривечір, Симоне Васильовичу! (*Козаки недовірливо глядять на селянина*).

ПЕТЛЮРА(*здвиговано*):—О, мій друже!... Як же ви добре перевищувались. Мабуть і дружина б вас не впізнала! (*тиснуть один одному руки*).—Чого це ви тута? Що чувати?

СЕЛЯНИН:—Доля загнала, Симоне Васильовичу.

ПЕТЛЮРА(до козаків):—Ну, ви, хлопці, можете бути вільні. Ідіть виконувати ваші обовязки.

КОЗАК 1:—Як, пане Отамане, ви не хочете нашої охорони?

КОЗАК 2:—А, може, це якийсь більшовик?

ПЕТЛЮРА(*посміхає*):—Ні, любі мої козаки! Це наша велика людина. Можете бути певні, що цей пан нічого лихого мені не вчинить. Не майте за мене жодного страху. Ходіть собі з Богом!

КОЗАК 1(*зиркає то на Селянина, то на Петлюру*):— Маю побоювання, пане Отамане.

КОЗАК 3:—Шоб не було якої біди.

ПЕТЛЮРА(*плеще їх по плечах*):—Дякую, хлопці! Ідіте собі сміливо. Все буде гаразд. Не майте страху.

КОЗАК 1(до зали):—Ти но гляди! Який кожушник, а друг нашему панові Отаманові. (*здвигає плечима*).—Гм!... Дивно, дивно! (*виходить*).

ПЕТЛЮРА(до Селянина).—Потопчімо трохи снігу, друже! (*починає ходити по кону*).—То, щож чувати, Харитоне Прокоповичу?

СЕЛЯНИН:—Біда, Отамане, наш любий!... Київ — у страшній небе знеці. Московське й жидівське робітництво, підюджене московсько-петроградськими комуністами повстало, засівши в нашему Арсеналі... В ідімені Центральної Ради кличу вас — негайно йдіть на допомогу Києву! За всяку ціну треба затримати столицю в наших руках, щоб дати змогу підписати в Бересті мир із осередніми державами.

ПЕТЛЮРА:—Розумію вас, друже. Дуже добре розумію. Тепера Центральна Рада посилає вас по мене, мій кіш... А де її військо? Де її добровільна міліція?

СЕЛЯНИН (*палко*):—Симоне Васильовичу! Не згадуймо минулих і неноправних помилок! Робімо, що зможемо, хоч тепера, доки ще в стані щось зробити. Бож, щоб не було пізно.. Бо буде каятте, але чи буде воротте, Отамане?

ПЕТЛЮРА:—Боже ж Ти, мій Боже!... Скільки тієї роботи! Скільки треба того війська!... А його — нема. (*Бере голову в руки*). —А я ж благав! Я ж просив: організујмо своє військо!... Так — ні!

СЕЛЯНИН: (*благально*):—Симоне Васильовичу, будьласка! Не гайте жодної хвилини. Використовуймо мить!

ХОРУНЖИЙ:—Пане Отамане! Козаки геть потомлені й померзли.. Їм треба дати спочити й обсушитись.

ПЕТЛЮРА:—Гразд, пане Хорунжий. Дамо, дамо, якщо матимем час і змогу.

ХОРУНЖИЙ:—Громада вирішила комисарів постреляти. (*В цю таки мить за коном чути гуртову пальбу — раз і вдруге*).—О! комисарів — уже нема!

ПЕТЛЮРА:—Царство їм німецьке! Туди їм і дорога! Щоб не гравували нашу батьківщину! (*роздумливо*):—Так, пане Хорунжий! Нам треба йти негайно на Київ... Не випадає спочивати, хоч би й хотіли... Але— (*задумується*):—

ХОРУНЖИЙ:—Тоді, коли ж маємо вирушати, пане Отамане?

ПЕТЛЮРА (*піднісши голову*):—Але... Поставити міцну охорону—довкола села й таки дати, хоч кілько годин, спочити козакам.... Виrushаємо ж, завтра рано, насвітанку.

ХОРУНЖИЙ (*ставши наструнко*):—На наказ, пане Отманане! Дозвольте відійти!

ПЕТЛЮРА:—Хвилинку! (*до Селяніна*):—Ви дуже втомлені друже!

СЕЛЯНИН:—Пішки тъопав усю дорогу. А це ж не менш 100 верст.

ПЕТЛЮРА (*до Хорунжого*):—Примістіть пана десь на ночівлю! (*до Селяніна*):—Я з вами ще побалакаю. Допобачення! (*Хорунжий козиряє й виходить із Селяніном. На кону зостає сам Петлюра*).

СЕЛЯНИН (*відходячи*):—Допобачення, Симоне Васильовичу!... Я на вас чекатиму! Неодмінно приходьте!

ПЕТЛЮРА:—Так, друже! Конче прийду! Погуторимо. (*мить Петлюра ходить по кону вхопивши голову в руки*).—Ох і скільки ж роботи!.. Скільки тієї невідкладної роботи!!... Козаки з перевтоми, сливе, падають із ніг. Та й я ледве волочу свої ноги за безпереривних боїв із цією червоною, московською наволоччю... І ніякої тобі допомоги!... (*За*

митъ): —Але нішо мене не спинить: ні втома, ні кулі, ні бурі, ні громи!
За тебе, мій краю рідний, я — все віддам: і спокій, і вигоди, і — власне
свое життє!... (*Митъ мовчить, ставши посеред кону. Потім піднісши очі
до неба, натхненно*):

О, Земле моя, всенплодющая мати!

Дай мені сил, щоб у бою встояти!..

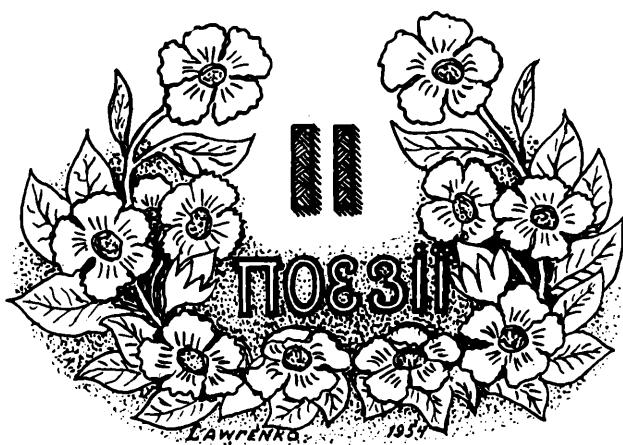
(*Схиляє голову й кладе руку на лоба, митъ думає — витирає слізози*)...

(З А В І С А П А Д А Є)

Мих. ЛАВРЕНКО

БРАМА
ЗОЛОТА

Новий Йорк-1970

Люблячі високопатріотичної національної поезії! Якщо ви хочете відчути насолоду, читаючи "БРАМУ ЗОЛОТУ", то подбайте придбати її в нашому видавництві. Зостало вже небагато...

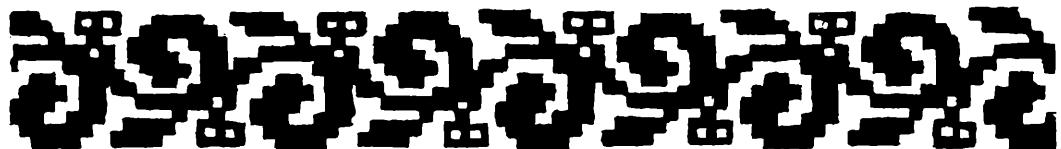
3

дія

Мій друже, що вмієш цінити непокору:
Коли ти шепочеш молитви слова,
Як вечора тінь запада яснозора,
Чи рано встаєш, памятай же що ворог,
Найбільший твій ворог – МОСКВА!

Петро Карпенко-Криниця

ДІЯ ТРЕТЬЯ.

С Т О Р О Ж – вагоно-ремонтних залізничних майстерень.

П Р И Б И Р А Ч – тих самих майстерень

А К С Ю Т І Н – майстер залізничних майстерень, москаль, один із місцевих комунастів, організаторів повстання.

Н Е В І Д О М І – організатори повстання, всі москвани.

Ш О Ф Е Р – водій автовантажної машини залізничних майстерень.

Р О Б І Т Н И К И – залізничних майстерень – українці.

Х Л О П Ч И К – учень майстерень, років 12–13.

А Р Т А М О Н О В і інші робітники, москвани.

Р О З Н О Щ И К – часописів.

С Т А Р Ш И Н А – командир війська.

В О Я К И – всі галичани

Ремонтні майстерні Кийв 1-й їздецький. На кону — цех із різними варстатами щоб лагодити циліндри паротягів. Вечір. З цеху вже відійшли всі робітники, зостали лише два — сторож і прибирач майстепень.

У мить, коли завісу буде піднято, на кону нема нікого. Але за копном, у глибині майстерні, чутніє розмова двох осіб. Згодом вони виходять на кін: прибирають, розмовляють та співають один — одному.

На кону має бути в запасі: шафа, два світці (фонарі) і 2 бризенти.

ПРИБИРАЧ(*голосно, зза кону*): —І, що воно за ледача людність, оці кацапи? За день так понагиджують по цеху, що хоч цілий полк вояків — клич на допомогу — прибирасти.

СТОРОЖ:—А це таки твоя правда.

ПРИБИРАЧ:—Де наш працює, там і чистіше.

СТОРОЖ:—Що ти, Матвіє, хочеш. Які вони чепуруни в своїх заблощичених ізбах, такі вони чепуруни й по цехах.

ПРИБИРАЧ(*Увіходить на кін*): —Я вже так ось утанажився прибираючи, що ледве ноги волочу... Тъфу! *зідає спочивати; скручує цигарку*.

СТОРОЖ(*Увійшов на кін*): —Еге ж! Бачиш, Матвіє, які вони нехлюї, а яка в їхньому гурті спілка! Якщо не поглянеш уважно, то ледве чи й завважиш. Ось нещодавно прибули декілько їх, чи то з Рязані, а чи мокалужани. І, що ж ти думаєш? Хоч одного поставили на наші з тобою нам набридлі — місця? А дзуськи! (*продовжує мести*).

ПРИБИРАЧ:—Ого-го-го! Коли б чи не так! На наші місця, їхні начальники, хахлів таких, як ми з тобою, поставлять, щоб наші з бруду не вилазили й їх витягали з того ж бруду. Так то!

СТОРОЖ(*стає*):—Отож бо то й о! А їх, бачиш, уже принатурюють до майстерності (*знову мести*).

ПРИБИРАЧ:—Авжеж. Щоб свій швидче мав практику та й краще заробляв (*починає знову мести*).

СТОРОЖ:—Так. А ми з тобою — сторожуємо та прибираємо, жиючи в своїй рідній країні, мов би так таки нічого не варті. Та навіть ті, з наших, що вже майстрами працюють, менше заробляють, як їхні.

ПРИБИРАЧ:—Я як став на цю от роботу, ще перед початком війни, то так і не дають жодного ходу.

СТОРОЖ:—Ха-ха-ха-ха! .. Гляди, щоб не дали тобі ходу— до виходу. Знайшов у кого сподівати ласки!

ПРИБИРАЧ:—Я вже прошені писав, просив перевести, хоча би на паротяга. Я так люблю машину, як дитину. Але...(махнув рукою) — куди нам рипатись!

СТОРОЖ:—Дарма ти й кланяється їм. Та ж на паротязі, навіть, опа лювач, і той удвічі більше заробляє за тебе. Тож пустять тебе туди?

ПРИБИРАЧ:—Отож то й е. Та як тепера, ще й харчів із дальніх од міста сел дешевших привезуть собі.

СТОРОЖ:—Зрозуміло. І, певне, че тільки собі, а ділиться й із начальством. Особливо маслом, якого тепера бракує в місті

ПРИБИРАЧ:—Ех-хе-хе-хе-хе! (чухає потилицию). Доки не матимемо своєї держави та своєї влади не буде, то не вийти нам у люде.

СТОРОЖ:—Не журбуй, Матвіє!... Ось наша Центральна Рада, мо таки прийде до розуму. Не може бути того, щоб нам нашої самостійності не вибороли.

ПРИБИРАЧ:—Самостійности, кажеш?... Та, де ти, Овсіє, бачив. Ти ж, либонь, читав Третього Універсалу?

СТОРОЖ:—А якже ж, читав, читав.

ПРИБИРАЧ:—Ну й, як тобі, до вподоби оте: "... во імя рятування", а ще й "усієї Росії"? Мовляв: не хочемо одділятися од російської республіки!... Правда, дуже смачний вислів?

СТОРОЖ:—Та то, кажуть, написано під тиском Керенського, Терещенка та Церетелія. А в думці Центральна Рада, може мала щось інше аніж те, що ті хотіли.

ПРИБИРАЧ:—А чи ти чув, що був сказав Керенський на виїздні, виїжджаючи вже з Києва?

СТОРОЖ:—А що саме?

ПРИБИРАЧ:—Мовляв: Росія має бути ціла, велика й неподільна. А хто захоче її розділяти, то по руках матиме! Он тобі якої, бачив?

СТОРОЖ (скручує цигарку):—Біда, Матвіє, не в тім, що Керенський був сказав, колись. То дрібне. Лихо в тому, що на місці Керенського та седять уже Ленин із Троцьким. От де наша біда!

ПРИБИРАЧ:—Не заперечую. Маєш слухність, Овсіє.

СТОРОЖ:—Ти спостерегав, як наші лапотники майстрові підрошли і духом, і тілом, із приходом Леніна до влади?

ПРИБИРАЧ: – Чому ні, бачу дуже добре. Хто ж, як не вони щоночі розводять стрелянину та грабунки.

СТОРОЖ: – Я чув од певної людини, що москалі з жидами, тай наші деякі дурбай, готують повстання в Києві.

ПРИБИРАЧ (*стас й почилаєся*): – О, ще буде крові, поки лад добудемо. Недарма бо Шевченко писав у "Гайдамаках" (*співає*):

"Ой, Дніпре наш Дніпре, широкий та дужий.

Багато ти, батьку, у море носив

Козацької крові; ще понесеш друже...

Червонив ти синє та не напоїв"

СТОРОЖ (*заохочує*): – Ну–ну, далі! Далі співай!

ПРИБИРАЧ (*посміхає* *й продовжує співати*):

"А цю ніч уп'єшся. Пекельнеє свято

По всій Україні в цю ніч зареве.

Потече багато, багато, багато

Шляхетської крові. Козак оживе.

Оживутъ гетьманы, в золотім жупані,

Прокинеся доля – козак заспіва:

"Ні жида, ні ляха!" – В степах України–

О, Боже мій милий – блисне булава!"

СТОРОЖ (*хита головою*): – Добре, Матвіє, сказано. Нема що й казасти – дуже таки добре. Але всетаки не так, як треба б тепера. Поперше не знаємо: чи цієї ночі, а чи то наступної, а різанина буде, конче буде. Це річ – невідкладна. Подруге – тепера вже не "шляхетської" крові, бо давніх ляхів – нема, а московської мусить поллятись!

ПРИБИРАЧ: – Маєш слухність. Через їх – ніде й кроку ступити. Ще гірше, як за Коліївщини були засіли жиди з ляхами, чи – навпаки.

СТОРОЖ: – Отож! Потрете, – доля не прокинеся, а вона вже тримає і то нашого меча в руках! І не колись заспіває козак, а вже співає його шабля. От так то, Матвіє! Хіба ж не Петлюра зі своїми чорними й червоними гайдамаками, бъє розюшених червоногвардійців?

ПРИБИРАЧ: – Слушно, друже. Але я проспівав те, що написаць був наш славетний Батько Тарас! Царство там Йому небесне!

СТОРОЖ (*піднесено*): – Ну, друже! Не так тепера треба співати!! Батька Тараса я шаную, але пісня його, як на наш одтинок часу, дещо застаріла. Потребує належної переробки.

ПРИБИРАЧ: – Ну, а як же по твоєму мусило би бути?

СТОРОЖ:—Ось послухай. Я дещо переробив, як зумів, зрозуміло не будучи поетом (*співає*):

"Ой, Дніпре наш, Дніпре, широкий і дужий,
Багато ти, батьку, у море носив,
Козацької крові... Та понесеш, друже,
Тепера ворожу, щоб його впойв.

Вже й ти ось уп'єшся, бо пекельне свято
Готують нам люде, що хліб наш їдять.
І тому багато, потече багато
Ворохової крові... Вкраїці не сплять!

Оживутъ гетьманы, въ золотѣмъ жупанѣ,
А, може, Й.Летлюра всімъ буде рядить
О, згинете кляти, виродки поганы,
Як шабля над вами його засвистить!" (*Зі зворушеності, аж слози витер, але весело — додає*):—Ось так, дорогий друже, му сить бути!

ПРИБИРАЧ:—Е—еххх! ... Якби то так, Овсіє, було, як ти кажеш. А то, бач, як українці "не сплять"? Богунівці не хочуть із москалями воювати; Наливайківці та Шевченківці — також... Е—еххх!

СТОРОЖ:—Більше того: є люде, з посеред тих полків, які навіть — проти Центральної Ради виступають.

ПРИБИРАЧ:—Тож бо то! Те саме зробили й інші. Та ще й українізовані частини. От до чого докотилися!

СТОРОЖ:—А це правда, брате. Сумна, але таки правда!

ПРИБИРАЧ:—То-то й є! Просто сором очі випікає за таких українців. Нащадки наші вікі-вічні проклинають нас за це сумне, упрост-трагичне явище.

СТОРОЖ:—Правда: сумне й трагичне таки явище, що й казати.

ПРИБИРАЧ:—Де те бачене: спалахнули, як той порох стрільний... І, на всіх перехрестка — українізуватись! українізуватся—ааа!... Післанців посилають до Центральної Ради: вимагають, погрожують і так далі. А тепла з того всього, як із гнилої соломи — смердючий дим та й усе!

СТОРОЖ:—Усе те — клята неволя, малосвідомість.

ПРИБИРАЧ:—Щеб пак!...

СТОРОЖ:—Москаля, отого огидного лапотня, що суне, як воша тифозна на нашу землю, називають "единокровним братом".

ПРИБИРАЧ:—Тоді, коли там у їхніх жилах 99% крові фіно-монгола.

СТОРОЖ:—Аж огіда охоплює... Тьфу!... Але...(бадьоро. Однак йо
му Прибирач перевиває кінчики думку).

ПРИБИРАЧ:—Важко буде, Овсіє, Центральній Раді дати собі та й
людям потрібний лад за таких обставин.

СТОРОЖ(закінчує думку)... Але нічого, друже!

ПРИБИРАЧ:—Як то — нічого? Ще якби хоч Петлюру послухали. А
то, бач, усі соціалісти, ті, що ніби аж-аж боліють за народ душою чи
серцем,— ув одну душу — проти творення власного війська! ... Маєте!

СТОРОЖ:—А все таки — духом чую, що Симон Петлюра своє таки
зробить, як те й треба робити.

ПРИБИРАЧ:—Певне! Во не стала б людина до роботи, якої не знає.

СТОРОЖ:—Наша, видно, доля поставила його на чату. Бачиш, сам
проти всіх виступив! Не послухали — сам пішов робити те, що потрібно
нашому народові!... Чи це — не знак часу й долі?

ПРИБИРАЧ:—Певна річ, що так. (В цю мить, на недалекій дзвіниці
б'є 10 годин вечора. Розмовці числяться).

СТОРОЖ:—Либо ч'є десять годин?

ПРИБИРАЧ(сполохано):—Ой, леле! Матінко ти моя! Як швидко нам
час пролетів. А ми прибирати ще й не кінчили.

СТОРОЖ:—Поспішімо чимдуж. (спершу швидкує).

ПРИБИРАЧ:—Тепера вночі ходити, то й голову можна згубити.

СТОРОЖ:—Маєш слухність, Матвіє... (ріжком стає):—А знаєш мій
друже, що? Іди ти собі, з Богом, до господи.

ПРИБИРАЧ:—Як то так?

СТОРОЖ:—А так: я вже й сам тут упораю.

ПРИБИРАЧ:—(недовірливо):—Хіба?

СТОРОЖ:—А чого ж удвох стирчати тут?

ПРИБИРАЧ(урадувано):—Ну, якщо так, то й так. Дякую тобі, дру-
же! Може випаде колись нагода, то й я тобі стану в пригоді.

СТОРОЖ:—Та що там числиться з цим. Все одно байдики битиму.

ПРИБИРАЧ:—Ну, то добранич тобі, Овсіє!

СТОРОЖ:—Ходи здоров, Матвіє! (продовжує мести).—Щасливої тобі
дороги та гарного сну!

ПРИБИРАЧ(з глибини цеху):—Дякую! Щиро дякую!

СТОРОЖ:—То ти, Матвіє, виходиш на ті двери?

ПРИБИРАЧ(із-за лаштунків):— Таак! Мені зручніше сюди.

СТОРОЖ:—Ну, то добре ж там замикай.

ПРИБИРАЧ:—(здала):—Гаразд! Гаразд!... Я маю ключа!

СТОРОЖ (*підмітаючи, починає співати*):—

Наливайко і Павлюк, і Тарас Трясило
Із могили кличуть нас на святеє діло
Із мо-оги-ли кли-ичуть нас
На свя- ате-е-е ді-іло.

Гей, Богдане, ти Богдане, славний наш гетьмане
Нащо ти дав нашу Україну ворогам поганим
Нащо ти дав Україну-у-у
Во-о-орога-ам по-ога-ним!.

(Ще Сторож не закінчив пісню, як у ту ж мить, хтось навально й голосно почав стукати в двери, що в цім відділі цеху — на кону).—А це що за чортовина?! (*голосно*):—Яка там нечиста сила двери серед ночі ламне?

ГОЛО (*За коном*):—Відчини, Овсійчику, дорогий!... Ти дуже славний парень... Відчини прошу тебе!

СТОРОЖ (*підходить до дверів*):— Та хто-ж ти такий? І що тобі треба тут середночі?

ГОЛОС:— Не май страху! Відчини Овсійчику! Я— Аксютін.

СТОРОЖ:—Тьфу, на твою дурну голову! Яка тебе сатана й чого це притирала сюди в нічний час? (*одчиняє двері*).—Заходь, поганюка чортова ти! Та не думай, що ти мене перелякав.

АКСЮТИН :—От спасибі! (*увіходить*).— Велике спасибі тобі, браток! (*обнимає його, цілує й удає з себе п'янога*).—Ти, брат, урятував мене од прямої загибелі.

СТОРОЖ (*одпихаючи Аксютіна*):—Геть, бридкий, зі своїми поцілунками. Мало націлувався з дружиною? Ще й до мене лізеш... Тьфу!...

АКСЮТИН (*кіби не дочувши*):— Випало б на вулиці ночувати. (*хилитася на ногах. Із кишени виглядає йому пляшка з горілкою, а в другій — загорток якийсь*).

СТОРОЖ:—Чого ж тебе нечиста сила принесла серед ночі сюди?

АКСЮТИН :—Ох! (*хопається за голову*):— І не питай, братухо!

СТОРОЖ:—Чому ж то не "питай". Ти ж либонь знаєш, що в майстє рні недозволено нікому заходити після праці?

АКСЮТИН :—Ну щож ти, браток, поробиш!... Жінка побила й вигнала. (*ходить удаючи п'янога*):

СТОРОЖ:—Побила й вигнала?... Тебе, жінка? За що ж це так?

АКСЮТИН :—Авеж, жінка. Це за те, що пропив усю зарплатню.

СТОРОЖ (*Ревоче щосили*):—Ха-ха-ха-ха-ха! Єй-Богу розумно вона зробила. А твоя жінка — московка?

АКСЮТИН:—Як це — московка? Чи москвичка, питаєш?

СТОРОЖ:— Та ні... чи вона кацагка, як і ти, питаю тебе?

АКСЮТИН:— Та ні. Вона не русская, а — хахлуха.

СТОРОЖ:— Хахлуха, кажеш? Цеб-то наша, українка?

АКСЮТИН:— Да ваша, хахлуха.

СТОРОЖ:— От за це вже вона — тричі паскудниця, а, може, і хвойда якщо так!

АКСЮТИН:— Ще й велика паскудниця!... Деж бачено — побити ще й вигнати свого чоловіка законного.

СТОРОЖ:— За те, що вона тебе побила й вигнала — вона молодця. Та за те, що вона звязалася з кацапом, за це — вона хвойда дурна!... Тьфу! Дурепа! Чи ж варто з таким кацапурою, мерзеним одружуватись?! Ех-х! Ці жінки — поторочі! Ім аби підбічник був, хоч і мерзений. Тьфу!

АКСЮТИН (знову обіймає сторожа, хоче цілувати, а той його одпихає) — Вірно, вірно — потороча!... Но ти, Овсєюшко, не ругайся. Кацап я, а чи не кацап; а ти хахол, а чи не хахол, но ми всі браття.

СТОРОЖ:— Може воно й так, але не в усьому.

АКСЮТИН:— А нумо, браток, дерболизнімо дешицю (вимагає пляшку з горілкою й закуску).—Ось тобі свята водичка, а осьдечки ще й краківська ковбаса (все це кладе на верстат, похитуючись на ногах)

СТОРОЖ:— Та я ж — на службі, чоловіче!... А п'яністувати мені не дозволено. Ще в тюрягу за таке посадять.

АКСЮТИН:— Ну й яке там п'янство!

СТОРОЖ:— Таж це оковита, а не свячена водичка.

АКСЮТИН:— Ну то йшо? Перекинемо поодній, закусимо тай усе. І, яка ж тут п'янка? Що ти, Овсіюшко, друже мій! А тим більше: в цеху холодно (здригає, ніби з морозу).

СТОРОЖ:— (згідливо) — Та воно б нішо. Можна б було й хильнути. Та щоб не виникло чого: не нажити б лихої години і не полетіти з праці.

АКСЮТИН (заспокійливо):—Не май страху, браток!

СТОРОЖ:— Та тобі то що: "Не май страху"! А може ж це ти навмис не хочеш мене підпоїти та якоїсь біди наробити? (Щоб Сторож не стояв у увесь час, як стовп, він продовжує підмітати потроху).

АКСЮТИН:— Та що ти, друже мій! Ну й навіщо мені тебе напоювати ще й уночі? Та й — чи ж я якась свиня, щоб тобі зло робити? Та й то: чи ти мене не знаєш? (Наливає шклянку вийнявши ії з кишени):—На, друже! Пий і не гордись, а страхи переполохи відкинь.

СТОРОЖ (погрожує мітлою):— Ну, гляди ж, Оксютин! Випью та й то

тільки тому, що тебе добре знаю. Нехай уже буде по твоєму.

АКСЮТИН:—Пий, браток!... Пий, дружок!(хилиться на ногах).

СТОРОЖ:—А якщо підведеш — убью от цією мітлою! Знай!

АКСЮТИН:—Пий, брате, пий! Ми з тобою, як риба з водою: риба на дно, а ми...(подумав).—Гм!...(Коли розмовляє, розгортає закуску, а в той час Сторож, буцім пригубивши чарчину, але горілку виливає собі—за плечі).

СТОРОЖ:—Ух!... Ну й міцна ж вона в тебе, як чортяка! Будь вона тобі неладна! Ось пече в середині, як вогнем.

АКСЮТИН:—Хороша горілочка!... Закусуй хлібом і ковбасою.. Жаль не маю часничку.(Наливає знову чарчину).—А ось — пий і другу. Без затримки: смашніше буде.

СТОРОЖ(махачає руками):—Та що ти, Оксютин!

АКСЮТИН:—Пий, браток, пий!

СТОРОЖ:—Чи ти, Оксютто, хочеш, щоб я тут і ноги простіг? Та ж я п'яний буду, як дим!

АКСЮТИН:—Нічого, друже, не будеть!... Пий, пий!!

СТОРОЖ;—(закусуючи):—А чому це ти сам не п'єш?

АКСЮТИН;—Та я вже й так, як дим п'яний... Але заради дружби — з тобою особливо—ось дъбрну й я одненьку(випиває й наллявши знову, до Сторожа):—Пий. Овсіюшко, пий!

СТОРОЖ:—Чоловіче! Таж я буду п'яний! А хто ж тоді стерегтиме ці наші майстерні?

АКСЮТИН;—Не май страху... Вдвоїх сторожуватимемо.

СТОРОЖ:—То й ти хочеш сторожувати?(весело).—Ну, якщо вже так, то тоді пью й другу(виливає горілку за плече й крекче).—Еех! так тобі пече по животу, як ножем ріже. Вогонь — не горілка! І де ти її, в дідька, взяв таку преміньу?!

АКСЮТИН(закусуючи):—Це, знаєш, заради зими, дуже хорошая річучуха(знову наливає третю). Пий, дружок, третю, тепліше буде.

СТОРОЖ:—Хіба заради того, що Бог наш та Тройцю любить? Ну, то хай уже по твоєму буде(вихилє чарчину знову за плече).

АКСЮТИН:—На здоровье, братушка! Цеж бо, як ліки.

СТОРОЖ(похитуючись на ногах):—Ну, Оксютине, тепера я вже п'яний, як в осени дим. (починає обіймати Аксютіна й, ніби цілавати його, а разом із тим, обмацує його — чи нема, часом, якоїсь зброї при йому) — Тепера, брате, ти сторожуєш!... Бо я хочу спати(позихає, потягнєся).

АКСЮТИН:— Харашо, брат, харашо! Так і треба.

СТОРОЖ:—Мерзенну таку звичку маю: як трохи випив, так і спати! Тьфу, нехай його лихий візьме!

АКСЮТИН:—Лягай, браток, лягай. Тепера й я ляжу спочити, а тоб моя маруха не дала б поспати (*лягає на якомусь варстті, але так щоби бачити Сторожа.* А Сторож, п'янний, ходе собі похитуючись на ногах та поспівує "Стойть гора високая, а під горою гай". Але Аксютін невдововлено зауважує йому).—Ну, браток, це ж — неможливо! Я дуже люблю — всі ваші хахлоцькі пісні, але ж ти заважаєш мені спати. Лягай, браток і ти! Чого никатимеш по цеху!

СТОРОЖ (*удаючи вщент п'яного*):—Гаразд, братухо, гаразд (*пританчовує й приспівує*):

"Сам п'ю, сам гуляю; сам стелюся й сам лягаю" (*ляга на другому варстті, але так, щоби бачити Аксютіна. І леді ліг, як зразу її "заснув"—хропе, аж деренчить. Стук у двері*).

АКСЮТИН (*почувши, що Сторож уже хропе, підіймає голову; мить — наслухає*):— Ото, браток, міцно тебе взяло! Так і треба! (*Встає й навиньки піхходить до Сторожа; оглядає його, наслухає*).—Спить, немов — убитий! (*Тепера йде до дверів і одмикає їх. До цеху входить другий; він дрижить і потирає руки задубілі з холоду*).

НЕВІДОМИЙ:—Щоб тебе чорт уязв! Ти нас мало не поморозив!

АКСЮТИН (*кладесобі на губи пальця*):—Тихше! Тихше! (*показує на Сторожа*).—Ще розбудиш його!

НЕВІДОМИЙ:—Ти не міг швидче з їм покінчити?!

АКСЮТИН (*наливає йому шклянку горілки*):—На випий і не ворчи. Пoshвидче зогрієшся.

НЕВІДОМИЙ (*випивши душком*):— Ну, де те місці, що ти обрав?

АКСЮТИН (*показує на середину кону*):—Тута, в цеху.

НЕВІДОМИЙ:—Та ти що, збожеволів? А раптом Сторож проснеться і все побачить? Що тоді буде, ти розумієш?

АКСЮТИН:—Не май страху! Він дерболизнув так, що до самого ранку лежатиме, як лантух зерна.

НЕВІДОМИЙ:—Покажи-но місце!

АКСЮТИН (*підіймає ляду*):— Поглянь!

НЕВІДОМИЙ:—Місця достатньо й зручно. Але...

АКСЮТИН:—Ти з машиною приїхав?

НЕВІДОМИЙ:—Так... Давним-давно чекаємо на тебе. Шофер також — майже замерз. Ми ледве проскочили: "Вільні Козаки" нас під обстрела, як узяли, то ледве вирвались.

АКСЮТИН (підпирає ляду):—Гаразд. Дій швидко. Давай, знось, скла датимемо. (*Невідомий виходить.* Аксютін підходить до сторожа, наслухає. а сторож хропе — навсі заставки).— Добре, браток! Спи міцно!

НЕВІДОМИЙ (заносить вязку зброї, загорненої в укривало).— Бери, вкладай (передає й виходить. У виході Шофер, також із вязкою зброї).

ШОФЕР (трے руки):—Ну я ж і змерз! Ху-у!

АКСЮТИН:—Чиш!... Чиши! (показує на Сторожа. В клавши зброю, ви скакує з ями, наливає Шоферові горілки).— Пий! Швидче зогрієшся.

ШОФЕР:—О! Це дуже добре! (*Невідомий знову вносить зброю: скриньки з набоями.*)

НЕВІДОМИЙ:—Слухай, шофер!... Ти тут не мнишь! Швидче носи! Щоб не налетів хтось... (*Шофер вибігає.*)

АКСЮТИН:— Чи багато там ще є?

НЕВІДОМИЙ:—Не багато. Більше не пощастило роздобути. І це ней тральні продали, лише за готову горілку.

ШОФЕР (уносить скриньку з набоями):—Оце й усе.

АКСЮТИН;—Гаразд, друзі!

НЕВІДОМИЙ (до Шофера):—Махай додому чи куди там, а вдень конче мусиш бути тут.

ШОФЕР;—Гаразд. Допобачення! (*Виходить.*)

НЕВІДОМИЙ (чухає потилицю):—Ах! як не доречі! Чому не видалив, от того лодара, сторожа звідци? Тут потрібно нараду буде зробити... Та й... і зброя тут і — сторож!

АКСЮТИН (разводить руками):— Ну, що ти йому зробиш? П'яний бес-тія, розвалився, як кабан.

НЕВІДОМИЙ 2 (ускакує, потирає руки).—Чому в вас двери не позами кані? Так і насісти, як коршак курча, можуть.

АКСЮТИН (вправдується):— Та це Шофер залишив так.

НЕВІДОМИЙ 3 (ускакує, також потирає руки):—Ви уже зібрались усі товариші? Чи ще когось бракує?

НЕВІДОМИЙ 1:— Ще двоїх нам бракує.

НЕВІДОМИЙ 3:— А що це за чоловяга? (показує на "сонного" сторожа, який ще дужче хропе).

АКСЮТИН (махнув рукою):— Не зачіпай його! Він п'яний, як устілка в дирявому чоботі. (*Вбігають ще два, несучи по пакункові.*)

НЕВІДОМИЙ 4 (увіходить):— Ось, товариші, вам розкидки, з нашим — гарячим, пролетарським закликом.

НЕВІДОМИЙ 2:— Чому запізнили так?

НЕВІДОМИЙ 5:—Ми ледь-ледь не вlopались.

НЕВІДОМИЙ 4:—Нас обстріляв галичанський патруль.

НЕВІДОМИЙ 2:— Теж мені підпільники!

НЕВІДОМИЙ 1:—Сами звіррю в зуби лізуть... Ну, гаразд, товариш! Розібрати негайно розкидки й рознести по всіх цехах.

НЕВІДОМИЙ 2:— Кладіть їх так, щоб робітники, прийшовши,— зразу ж їх познаходили(*посміхає*).—Хай вони їх читають!

НЕВІДОМИЙ:— Далі.

НЕВІДОМИЙ 2:—Памнятайте: на наказ революційного Комітету міста Києва й особисто товариша Пятакова — завтра ж під імаємо повстаннє разом із Арсеналом.

НЕВІДОМИЙ 1:—Спершу скликаємо наш мітюжок, а потім його ж — перетворюємо в повстаннє всіх робітників майстерень.

НЕВІДОМИЙ 2:—Тому то на всіх нас падає виключне завданнє, це — підбурити робітників вибриками буржуїської Центральної Ради.

НЕВІДОМИЙ 1:— Міцно треба нам агітнути... Затямте це!

НЕВІДОМИЙ 2:—Вистачить її генералам мозки робочі крутити!

У С І (разом):— Слушно!... Слушно!

НЕВІДОМИЙ 1:—Так ось: приступили до праці! (*беруть розкидки, що Аксютін уже порозгляував, і виходять із кону в "чехи". Зостають Невідомий 1 та Аксютін: перший до другого*):—Ти гляди, брат(*показує пальцем на Сторожа*):— на випадок, чого, ти йому підстав "шпильку" під ребро... Зрозумів? Церемонитись нема чого!

АКСЮТИН (показує, вийнявши зза пазухи, ножаку).— Ось маю!

НЕВІДОМИЙ 1:— А то, чого доброго, може провалити всю справу.

АКСЮТИН:—Не думаю. Але на випадок чого — виконаю чисто. Це ж нам не вперше... (*вийшли*).

З А У В А Г А: На одну мить, коли всі чужаки повиходили, Сторож, обережно підносить голову; тихо встас й зважучо підносить вказівного — правого пальця й до глядачів кіби між іншим "ТИХО!"...

СТОРОЖ:—Ага! Он воно як, братці лапотні! Немарно я серцем відчував небезпеку! Ніколи не вір проклятому кацапу, московському лапотневі!... (*Митъ наслухає й — близькавично знову ліг. Але вже на іншо-ї бока й завсякто хропе, аж деренчить. На кін увіходить 5. Невідомих і Аксютін з їми*).

НЕВІДОМИЙ 1:—Ну ось, товариші. Справу виконали.

НЕВІДОМИЙ 2:—Завтра достоту о 12 годині дня, на тривожний ревовіця наших майстерень — тягніть усіх на мітюжок!

НЕВІДОМІЙ 1:—А там товариші Пятаков і Іванов, зроблять своє.

НЕВІДОМІЙ 2(до Аксютіна):—Ти братушка, зоставайся тут і бере жи нашу оружію, як зініцю ока свого.

АКСЮТИН (удоволено):—Гаразд, товариші! Виконаю.

НЕВІДОМІЙ 1:— Пішли, товариші!

У С І (до Аксютіна):—Добраніч!

АКСЮТИН:— Вам того ж (*вийшли. Аксютін зачиняє двері, чухає потилицю, ґруди, зада, позіхає. Потім підходить до Сторожа, наслухає.*). —Спить ніби міцно. Але чорт його знає. Хахли дуже обманчиві. Лягти б і собі поспати трохи. Але тута дуже незручно. Піду в оббивочний, у мнякший цех (*виходить*).

СТОРОЖ (у мить, але тихо підскакує):—Ага!... Так голубчику! Захотів поспати на мнякенькому? Валяй, козаче, лапотний! Того мені й треба. (*На мить вибігає за кін, а повернувшись, каже*):—Уже хропе, як кабанисько недорізаний!... Добрячий сторожисько до вашої зброй! Що й казати! (*підходить до ляди, підіймає її й, побачивши, хапається за голову*). —Ох, мамо моя рідненка! Таж це — справжній склад зброєвий! Щож мені з єю робити? Де її подіти?... Ех, яка шкода, що я одіслав Матвія!.. (*В цеху праворуч чи ліворуч, може стояти якась стара шафа. Сторож кинувши зором, зупинив лір на шафі. І вмить, тихо зареготовавши, затулючи рота собі*):—Ха-ха-ха-ха-ха!... Єй-ей добрий буде сховок! Чортового батька зразу вгадають, що вона там! А ми, тимчасом, дещо вживемо, що належить! (*Бере її укладає, потихці, зброю в шафу*).—Боже! тут пістолі, кінджали, рушниці, набої, гранати... Чого тут тільки нема! Оце ж то "допоміг" Аксютін "сторожувати"! (*переносивши зброю, зачиняє її двери й із труднощами, повертає шафу дверми до стіни*).—Оце попошувають кляті лапатошники... Шкода, що десь далеко Отаман Петлюра. Та Й Коновалець не відмовить допомогти. (*Так розмовляючи, повертає шафу, а вона аж рипить і тріщить та деренчить об підлогу. Сторож із побоювання, аж хапає себе за голову. Насамкрай, натисши з усіх сил, таки поставив її на місце*).

АКСЮТИН (із-за кону):—Шо там за чорт тріщить. (*Сторож блискавично зачиняє ляду й падає на своє місце, як лантух борошна. І хропе*).—Неначе нікого й нема, а щось тріщало. (*Розглядає*).— Гм!... (*махнув рукою*).—А, хляп його бери. Сторож хіба завтра на вечір проснєся. (*эн* виходить геть).

СТОРОЖ (звинно зіскакує з варстата):—Молодця ти, Оксютин!... Іди собі досипляй. А я тимчасом перечитаю, що то ви порозкидали по цехах

(Виймає з кишені розкидку, взяту, коли ходив перевіряти Аксютиня та читає)—Ага!... Ось воно що... "Возванійо, к робочім города Кієва"? Так його! А ну ж! "Товаріші робочі! Генерали української Центральної Ради буржуйної, рішлі вас обмануть і, штоб вам заміліть ваші глаза, в своїм третім унівесалі оголосілі, що од нині будіт робочій день 8-мі часою, но ви і дале є роботаїте по 10 часов. Єто прохвости генерали Центральної Ради спеліся з буржуазієй, щоби більше вітянуть із вас робочої крові..."*(перериває читати)*.—Он воно як! Як гарно співають курські слов'ї! Дуже хитро почали. Але щож тут далі? До чого вони ведуть і чо го хочуть *(читає далі)*:

"Незабувайте товаріші робочі, що Центральна Рада, будучі центром контрреволюційної сили в Україні употребляє всі зусилія зділать Кіев опорним пунктом для боротьби з українським робочим і трудящим, християнством, для борби з пролітарської революцією...*(перериває читати)*.—Ого—го! Оце так загнули!... З якими ж це "українськими робочими"? Чи не з тими, що з лапотної Калуги прийшли, поналазили, як блощиці?!—Ха—ха—ха—ха!... Ну й утяли ж, чортові кацапи! Ну й щож далі мелять?

"Для контрреволюційної політики Центральна Рада сконцінувала в Кіеве огромнії сили воєнні. Вона стім прівельот робочій клас к погібелі. Поетому, товаріші робочі, незабувайте, що робочіс Росії, под руковою тов. Леніна ужо розогналі свою Центральну Раду — временевое правительство і вже ведуть горячі бої з наймітом буржуазії — Петлюрой...*(Сторож розлючено кидає розкидку й топче її ногами та криком кричить)*:—Ах ви ж, прокляті задрипанці, московська лапатошня!... Тиба!... Наш Петлюра — буржуйний наймит!.. Ах, як же мені руки сверблять, показати, будькому з цих зайд, який то наш Петлюра наймит!*(Коли Сторож виголошує монолога своєї люти, він сливе бігає по кону. Але раптом стає, сплюнув, бере розкидку й знову читає)*:

"Призываєм всіх робочих Києва стати под красное знам'я робочих Росії...*(В цю мить, позаду Сторожа, стає Аксютін. Він значно трубший за Сторожа. Стоїть із затисненими кулями і міниться в обличчі з нестримної люти, але Сторож не бачуши його — шалено речоче)*.—Ха—ха—ха—ха—ха!... Оце так! "Под красное знам'я робочих Росії"!...—Ха—ха—ха—ха! Чому б уже не України? Знацця під знам'я "старшого брата" Ха—ха—ха—ха!...*(Аксютін хапає Сторожа за руку й так смікає наїльно, що Сторож робить намісці зворот на 180° і таким чином падає майже обличче в обличче один одному)*.

АКСЮТИН (вступивши своє рило майже в Сторожове, злочно ричить):

— Ти чого іржеш, зрадник проклятий?! Гадюка ти підколодна!

СТОРОЖ (*висмікує руку*): —Що хочеш од мене проклята п'янчужка?

АКСЮТИН (*грізно*): —Який я п'янчужка?... Доведеш це?

СТОРОЖ : —Пішов звідци геть, злодюго проклятий! Це так дякуеш — українцям за хліб, що тут їси?... Готуєш братовбивчу війну — повстаннє і влаштовуєш тут бандитське гніздо?

АКСЮТИН : — Мовчи, якщо хочеш жити!... Або я тебе тут заріжу!

СТОРОЖ : — Зброю в майстернях затіяв ховати од влади?

АКСЮТИН (*вихоплює ножа*): —А-а, так от воно як! (*Налітає на Сторожа, але Сторож звинним рухом, вибиває йому з рук ножа. Аксютін же з розгону, не стримавши своєї ваги, шелепнувся через підставлену Сторожеву ногу, на підлогу*). — У-у-у-у, гаде! То ти так?

СТОРОЖ : — А ти думав як, бандюго! (*Аксютін хапає Сторожа за ногу повалив його й насів; б'є Сторожа кулаком*).

АКСЮТИН : — На!.. На!.. На! Ось тобі, проклятий хохол!.. Ось тобі!...

СТОРОЖ : — Так ти прийшо мене на службі бити?! (*хапає Аксютіна — за чуба й щосили лупасить по голові*). — На здачі!... На, гаде здачі! На-а — а-а! Кацап паршивий! На, на, на! (*Аксютін таки не витримав і Сторож вивернувся з під його. Але лише на мить, бо Аксютін знову хапає Сторожа за ногу, що вже встав, і знову повалив його на підлогу та й сів на йому. Так качаються та бьються й ревуть, як тигри*: — На тобі, хахол!... На тобі здачі, кацапуро!" *Сторож, хоча був і слабший, але значно звиніший, тож налупасив Аксютіна більше. Тому Аксютін знову скочив за ножаку, що лежав поблизу та, зо злючим криком замахнув на Сторожа*).

АКСЮТИН : — Проклята хахлацька гадина признавайся: ти все чув, що ми тута розмовляли?.. А то прикончу, як погану курку!... (*В цю саме небезпечну мить, як із неба спав, тихо вискочивши із-за лаштунків Прибирач і так ударив ногою Аксютіна по руці, що ніж йому випав з руки. А в додачу, сильним кулаем,шибонув Аксютіна в голову й звалив на підлогу як скона*).

ПРИБИРАЧ : — А-на, бандюго! А на! на! ще на!... Чесних людей прийшов убивати на службі!

СТОРОЖ : — Славно, братухо!... Славно! (*гукав підскочивши з підлоги*)

ПРИБИРАЧ : — Шукай, друже, міцного мотузка! (*гукав Прибирач, стоячи одним коліном на Аксютінові*).

АКСЮТИН (*злючи ричить*): — У-у-у-у, бандити!

ПРИБИРАЧ : — Ти сам бандит, проклятий кацапура!

СТОРОЖ : — Ну, Матвіє, це така послуга, що ніколи тобі не забуду! А

щодо мотузка, то я його, гада, ось і ремінцем замотузкую. (Аксютін хотів схопитись, але його враз налигли вдохи).

АКСЮТИН:—Пустіть!... Пустіть, прокляті, а то пропадате!

ПРИБИРАЧ(Смігаючи руки йому за спину):—Не погрожуй нам! Ми таких уже бачили не раз.

СТОРОЖ:—І де ти в Бога на моє щастя взявся? ... От нагода!(Аксютін ворчить, пручася далі).

ПРИБИРАЧ:—Лежи, лежи, гадюка ти така, поки звяжемо. (але Аксютін не втихає, бурчить, проклинає).

СТОРОЖ:—Щоб не ти, Матвіє, він би мене тута вбив би(зевзали).

ПРИБИРАЧ:— Ну, як ти себе , бандюго, почуваєш?

АКСЮТИН(злючо):—Подождіть, гади! Ви ще поплатитеесь!

ПРИБИРАЧ:—Лежи, лежи мовчки! (до Сторожа).—Що нам із їм зробити, як ти гадаеш?

СТОРОЖ:—Покличемо залізничну варту. Хай заберуть, гада.

ПРИБИРАЧ:—Поки що, ми його запхнемо ось у цю діру й замкнемо, щоб не втік(іде до ляди, а Аксютін, як загорлає).

АКСЮТИН:—Не лізь туди!... Не лізь , погибнеш!.. Не лізь, прокляті на твою голову!

ПРИБИРАЧ:—Дурний я погибати (підіймає ляду).—Ми ось тебе вкинемо сюди, щоб ти погиб.

СТОРОЖ:—А нука, злодюго! Ходімо до ями. (беруть Аксютіна , але він брикає, не хоче, кричить.)

АКСЮТИН:—Що ви робите?.. Що ви робите зо мною?!(дрігач ногами, але його таки підносять до ями).

СТОРОЖ:—Не май страху! Там уже нічого нема. (І леді наблизилися з Аксютіним до ями, леді він побачив, що яма порожня, як закричить)

АКСЮТИН:— Карраул!... Карраул!... Бандити ви прокляті! (опирається об край ями, не дається вкинути).—Де видівали оружію?! Карраул!.... (б'є їх ногами й кусає за руки).

СТОРОЖ:—Не хочеш жити з буржуями, то ходи лишень до ями!

АКСЮТИН:— Каарррауулл! Де дівали оружію?(ще дужче пручася).—Бандити ви!.. Гади!.. Де оружія!

ПРИБИРАЧ:(ударив ногою в ногу Аксютінові й таки упакували його в яму).—Лягай, лягай, чортова гидото московська!.. Тьфу! Щоби ти пропав! (зачиняє ляду).

АКСЮТИН(з ями):—Каарррауулл!... Цеж розбій!.. Де дівали прокляті оружію?.. Пропав я!.. Пропав на віки!(голосно плаче).

ПРИБИРАЧ(вимирає під):—Що це він блевкає? Яка оружія?

СТОРОЖ:—О, тут, брат, є про що розповідати... Але...(Аксютін як збожеволів — кричить): "Оружію верніть").

ПРИБИРАЧ:—Та що це, насамкрай, за оружія?

АКСЮТИН(горлає):—Оддайте оружію, прокляті хахли, якщо хочете — ще жити на світі білому! Оддайте оружію!

СТОРОЖ(стукає в ляду):—Замовч, гаде!... Я тобі дам оружію!

ПРИБИРАЧ:—Тьфу!... Що він тептелить?

СТОРОЖ:—Тут, брате,...(Аксютін знову кричить).

АКСЮТИН:—Оддайте оружію! Оружію oddайте!... Прокляті хахли!

ПРИБИРАЧ:—Ха-ха-ха-ха —ха!... Догадуюсь! А ти в їх позичив це все видно?

СТОРОЖ:— Авже ж!

ПРИБИРАЧ:—Ха-ха-ха-ха-ха!

АКСЮТИН:—Бандити!... Оддайте оружію!

СТОРОЖ:—(на вухо прибирачею):— А я все те переховав (*i показує Прибирачею на шафу*).

ПРИБИРАЧ:—Молодець! Добре зробив!... А ще краще те, що мене нічна стрелянина та не пустила до хати дійти.

СТОРОЖ:—Правдиво, дуже добре!

ПРИБИРАЧ:—Тепера все буде гаразд.(*чутти десь далеко лунає фабричний ревець*).

СТОРОЖ:—Матвіє! Поки началство не прийшло, я не можу зоставити майстерень. Ганяй, брате, шукай "Вільних козаків" або ж "Січових Стрільців". Без їх тут — не обйтись.

ПРИБИРАЧ(здвиговано):—А навішо це?

СТОРОЖ:—Та я ж тобі казав: ліворуцію мають робити... Повстанне хочуть підняти разом із Арсеналом.

ПРИБИРАЧ:—Ага-а! Он воно як! Добре!... Бережи лишень цього от жлоба, шоб не втік... І бувай здоров!

АКСЮТИН:—Оружію, хахол оддай!... Я пропав без оружії!... Мене ж убьют наші за оружію! Оддай оружію!

СТОРОЖ:—Чорт тебе не візьме!... Не горлай! (*чутти другий ревець якоїс фабрики*).

АКСЮТИН(ревма реве):—Слухай, проклятий хахол!... Ні, Овсіюшка! Будь другом!... Пожалій! Батьком рідним тебе називатиму! Випусти!

СТОРОЖ:—Перестань, кажу, горлати, гадюко підколодна! Десяток хвилин тому хотів мене зарізати, а тепера — батьком рідним зватимеш?

АКСЮТИН :—Ради самого Бога! Пожалій, випусти! Оддай мені оружію! (плачє).—Мене ж убить наші за оружію! Пожалій... Оддай!

СТОРОЖ :—Замовкни підлого, московська!... Зараз робітники прийдуть — висміють тебе, дурака, як кричатимеш.

АКСЮТИН (знову реве):—Пожалій! Випусти! ... Карраул! (Законом, у вхідні двері стукають).

СТОРОЖ (одмикаючи двері):—Цить! Чортів лапотень рязанський!

РОБІТНИКИ 1, 2, 3 (увіходячи);—Здоров, Овсіє!

СТОРОЖ :—Дай Бог здоров'я вам!

РОБІТНИК 2 :—Шо це в тебе тут за крик?

СТОРОЖ :—Ta Бог із вами, хлопці! І вигадали таке!

РОБІТНИК 1 :—Справді, таки щось буцім кричало "караул".

РОБІТНИК 2 :—Ми чули, але не розібрали, де саме.

СТОРОЖ :—Ta ні, хлопці, то я співав "Під московським караулом".

РОБІТНИКИ (разом) :—Ха-ха-ха-ха-ха!

РОБІТНИК 1 :—Ну тож і голос у тебе!

РОБІТНИК :—Рів — неначе в маточину. *)

РОБІТНИК 3 :—Ta чого ж ти кричав, калавур?

СТОРОЖ :—Кажу ж бо вам, я співав "Під московським калавуrom у тюрmi". Чи вам ще не ясно?

РОБІТНИК 1 :—Щоб серед лісу випало такий голос почути, то й сорочку треба б було перевертати або до шептухи йти. (Усі голосно речочую) За коном чути ДВА ревці зразу. Тепер робітники слизе отарою ввалилися. Усі проходять через кін і зникають в широких дверях сусіднього цеху. А щоб створити видимість великої кількості робітників, вони, поза лаштунками обійшовши, знову проходять через кін. А тимчасом, поки робітники "входять" до майстерень, Сторож у якихось справах іде, в глиб цехів. На кін виходять ТРИ "Невідомі", які були тут уночі й затримано розмовляють. За лаштунками вже чути стукіт молотків, а та-кож — брязкіт заліза. Кілька робітників працюють при варстатах (2-3-4 робітники), що стоять на кону).

НЕВІДОМІЙ 1 (увіходить з вулиці):—Здрастуйте, товариши!

РОБІТНИКИ (разом) :—Здрастуйте й ви!

НЕВІДОМІЙ 2 :—Чому цей варстত стойть? А де це Аксютін?

РОБІТНИКИ :—Не знаємо.

РОБІТНИК 1 :—Його не було, як ми й прийшли.

РОБІТНИК 2 :—Може ще прийде. Десь, мо, забаривсь.

НЕВІДОМІЙ 3 (увіходить з вулиці):—Зрасте, земляки! (до Невідомого)

*) маточина — колодка в колесі.

Третього):-Де це Аксютін? Чому його нема на роботі?

НЕВІДОМІЙ 2(розводить руками):-Уявлення не маю, де він є.

НЕВІДОМІЙ 3:-Пішли шукати його.(вібігають обидва).

РОБІТНИКИ (глумливо):-Ха-ха-ха!... Пошукайте!

РОБІТНИК 2:-Десь, може, лежить, п'яний, як дим.

РОБІТНИК 3:-Лежить собі дома та в стелю попльовує.

РОБІТНИК 1:-Ну й майстра маємо! (спльовує).

РОБІТНИК 2:-Такого, що можна б було й без його.

НЕВІДОМІЙ 4(убігає з вулиці):-Зрасте, товариш! (спершу – радісно, але побачивши, що в цеху ні Аксютіна, ні Невідомих нема, зразу ж осадив себе, аж занепокійнів).

РОБІТНИКИ (разом);-Здрастуйте!.. Здрастуйте! (В цю мить увіхо – діять Невідомі 2 і 3).

НЕВІДОМІЙ 4(до їх):-Де ж це Аксютін?

НЕВІДОМІЙ 2:-Чорт його знає!

НЕВІДОМІЙ 3:-Обігали всі цехи, як у воду десь бовтнув.

НЕВІДОМІЙ 1(увійшовши й чуючи розмову):-А де ж Сторож?.. Хто бачив його?

НЕВІДОМІЙ 2 і 3;- Ми бачили його...

НЕВІДОМІЙ 2:-Либонь пішов до канцелярії.

НЕВІДОМІЙ 3:-Шось підозріле... (ніби на вухо іншим):-Сторож та чомусь ні трохи не п'яний...

НЕВІДОМІЙ 1(аж ніби підскочивши):- Як?! Невже ж??!

НЕВІДОМІЙ 2:-Так-так, товарищ! Шось підозріле.

НЕВІДОМІЙ 4:-Гм!... Аксютін повинен був бути при варстаті.

НЕВІДОМІЙ 5(убігає з надвору):-Чули?!... Вже почалось!

НЕВІДОМІ (всі разом):-Що почалось???

НЕВІДОМІЙ 5:-Повстаннє!... Всі робочі арсеналу взялись за зброю підняли повстаннє!

НЕВІДОМІЙ 2:- Добре! Дуже добре!

НЕВІДОМІЙ 1:-Так! Добре, але – не зовсім.

НЕВІДОМІЙ 3:-Передчасно зірвались.

НЕВІДОМІЙ 5:- Австріяки – галичани зірвали!

НЕВІДОМІЙ 2:-От тепера закипить казан!

НЕВІДОМІЙ 4:-Але, де ж Аксютін? (до всіх):-Пішли ще раз обшукаємо всі цехи, (виходячи).

РОБІТНИКИ (разом):-Ха-ха-ха-ха-ха!

Робітник 4:-Що це їм так дався той Аксютін?

РОБІТНИК 1:—Справді! Щось приспічило їм із Аксютіним.

РОБІТНИК 2:—Щось, видно, не переливки.

РОБІТНИК 3:—Чи не звязане це, часом, з Арсеналом?... Ви ж, либонь, чули, що то вони казали?

ХЛОПЧИК (убігає з часописами):—"Київська Мисля". "Київська Мисля"!... Арсенал повстав проти Центральної Ради!.. "Київська Мисля"... (Робітники, що працюють на кону, купують часописи; "Дай-но мені" — "Не си сюди!" — "Дай і мені!". Чути голоси й із інших цехів; "Неси сюди!" Хлопець біжить далі й гарлає "Київська Мисля" — "Київська Мисля!" Арсенал повстав проти Центральної Ради!)

РОБІТНИК 1:—Еге! Тут, либонь, пахне смалатиною.

РОБІТНИК 2:— Щось на те подібне.

РОБІТНИК 3:—Чи не спалахне, часом, і тут те саме?

РОБІТНИК 1 (весело посміхнувшись):—Я пішов купувати хліба на обіданок... Бо забув.

РОБІТНИК 2:— А я забув цукру взяти... Піду купувати. (вібігає).

РОБІТНИК 3 (посміхає до залу):—А щож я, дурніший за всіх... Я ж забув ... штани нові надіти... (до залу):—А що найгірше — сала забув со бі взяти... п'яти салом намазати... Ну та й так якось вислизну (тікає).

РОБІТНИК 4:—Якщо хтось розумний, то й я — не дурний! (вібігає).

НЕВІДОМІЙ 1 (входячи на кін):—Як у землю десь провалився!

НЕВІДОМІЙ 2 (вібігаючи):—Так ніде його й нема!

НЕВІДОМІЙ 3 (також ускакує):—Оббігав ось усюди, як у воду впав.

НЕВІДОМІЙ 4 (ускакує з вулиці):—Тривога! Тривога, товариші!!!

НЕВІДОМІЙ (усі разом):—Як?... Чого?... Що виникло?...

НЕВІДОМІЙ 4:—Центральна Рада післала австріяків—галічан нас усіх переарестувати!

ШОФЕР (у скаку на кін):— До зброї, товаріщи!.. До майстерень — ідуть війська галіchan!

НЕВІДОМІЙ 5 (гукає в цехи):—*Товаріщи!.. Братці!.. Робочі Арсена лу повстали проти Центральної*! Буржуйської Ради!

НЕВІДОМІЙ 4:— Ми повинні всі піддержати їх із оружжем у руках!

НЕВІДОМІЙ 2:—Нас, товаріщи, окружають!... (один із їх замикає на засувка двери).

ШОФЕР (злянувшись у вікно):—Буржуїні наймити — галічани підходять.

НЕВІДОМІЙ 3:— *Товаріщи* робочі! Нас хочуть усіх переарестувати!

НЕВІДОМІЙ 1:— До зброї!.. До оружня, братці! ... Повстаємо й ми!

НЕВІДОМІЙ 4:—Підходьте беріть оружію! (усі починають підбіга-

*ти до ями й, ледів підняли ляду, а звідти – забруднений, у ґлині – вила-
зить Аксютін зі звязаними руками. Усі зо страху – одсахнулись. І ля-
да падає на підлогу з ґуркотом; робить страшний переполох).*

НЕВІДОМІ (*всі разом*):–Що це таке!?!?!

АКСЮТИН (*винужато*):– Це я – Аксютін...

НЕВІДОМІ (*всі разом*):–Що-о-о-oooo!? (у широких дверях цеху, –
то сплачись, робітники інших цехів, – речочуть, посміхають).

НЕВІДОМІЙ 1 (*грізно*):–Ти чого, Аксютін, тута?!

НЕВІДОМІЙ 2:–Де наше оружжю?

НЕВІДОМІЙ 3:–Робочі чекають на оружійо!... Де воно?

АКСЮТИН (*злякано*):– Не знаю, братці... Витягніть... і розвяжі-іте
руки! (*його витягають, розв'язують руки, а тимчасом*):

НЕВІДОМІЙ 4 (*ухопивши себе за голову*):–Що ти наробив, підлota!?

НЕВІДОМІЙ 3 (*кричить*):–Ти провалив усю боєву справу!... Де ж ти
підлota, подіяв зброю?

НЕВІДОМІЙ 2– Це ж неможлива річ! (*за коном чути рушничну стріл-
лінину, десь ще віддалік*).

ШОФЕР (*убігає з іншого цеху*):–Ось вони!... Уже тута!..

НЕВІДОМІЙ 3 (*наказово*):– Забарикадувати двери й вікна!

НЕВІДОМІЙ 1:– Негайно обшукати всі цехи! Оружію треба знайти!
(*усі вибігають, а з їми й Аксютін*).

СТОРОЖ (*убігає на кін*):–Ну, моя служба скінчена! Тепера гайдя –
служити батьківщині!... Еххх!... Шкода, що не зміг повиносити хоча б
набоїв!... Ну, нічого. Поки вони знайдуть, ми їх – оттакоо! (*показує –
як тиснуть нігтем до нігтя вону. Вибігає на вулицю не зачинивши двері
за собою*).

РОБІТНИКИ 1 (*убігають із інших цехів*):–Наказали забарикадувати
майстерні: двери й вікна, а двери ось одчинені!

РОБІТНИК 2:–Чим же закласти ці двері? (*зачиняє їх*).

РОБІТНИК 3:– Підсуваймо варстati! (*хапаються, нервуються, біга-
ють, як щури на потопаючому пароплаві, не знаючи що робити*).

НЕВІДОМІЙ 1 (*убігає, до робітників*):– Стійте, братці! Треба до дверей
поставити спершу шафу й привалити варстатами!

РОБІТНИК 1 (*підбігає до шафи, пробує*)–Щось вона дуже важка!...
(*Підбігають 2 і 3 робітники, з труднощами повертають шафу, а звідти –
посипалася зброя*).

РОБІТНИКИ (*разом*):– Зброя!.. Оружія, братці!

НЕВІДОМІЙ 1 (*підбіг і радісно горлає*):–Уррааа! Оружія знайдена!

(підбігає до дверів сусіднього цеху і кричить: "Оружія знайшли! Оружія знайшли!" вбігають усі "верховоди")

НЕВІДОМІЙ 2 (врадувано):—Знайшли? Де було?

НЕВІДОМІЙ 1:—Так! Тута було...

АКСЮТІН:— От проклятий хахол!

ШОФЕР:—От так нас налякав!

НЕВІДОМІЙ 4:—Добре ще, що не виніс.

НЕВІДОМІЙ 5 (підійшовши до широких дверів іншого цеху, кричить:—Братці!... Підходьте одержувати оружію! (робітники ланцюгом ідуть по зброю, стрількою відходять за лаштунки, а зброю одержану передають попід кін, щоб створити велику кількість зброї. У міру змоги й робітники змінюють вигляд з цею ж метою).

НЕВІДОМІЙ 3:—Займайте, товариші, позиції біля вікон та дверей!..

НЕВІДОМІЙ 2:—Не підпускати нікого!...

НЕВІДОМІЙ 1:— Стреляти в кожну воєнну морду! (В цю мить постукають в двері од зутиці).

НЕВІДОМІЙ 4:—Хто там стукає? (всі нараз оторопіли)

ГОЛОС (із зутиці):—Воєнний контроль. Прашу одчинити!

НЕВІДОМІЙ 2:—Що вам тута потрібно?

ГОЛОС:— Маємо відомості, що тут переховують зброю. Мусимо — перевірити. (Усі швидче розбирають зброю й шафу ставляють під двері а гарстатами підпирають).

НЕВІДОМІЙ 1:— Ніякай тут зброя в нас нема.

ГОЛОС 2:— То чому ж не відчиняєте, якщо зброї нема?

ГОЛОС 3:— Негайно відчиніть або замінуймо майстерню й вам не вийти звідци ніколи живими. Зрозуміло?

НЕВІДОМІЙ 1:— Не загрожуй нам...

НЕВІДОМІЙ (разом):— Ми вас не боїмось! Ідіть геть, поки живі!

ГОЛОС 4 (з зутиці):— А-а!... Так ви нам ще погрожуєте?!... Ломи двері! (бьють у двері. Невідомий 1 — цілить у вікно).

НЕВІДОМІЙ 1:— А — на! тобі міну! (стрілив. За дверима хтось уцілений кулею, ойкнув).

ГОЛОС (за дверима):— Так от як ви!... Кулемети! по ворогові — во гонь!... (враз затріщали кулемети; забахкали поодинці рушничні вистрели: в цеху й із надвору — за лаштунками. По цехах чути брязкіт віконного скла; тріск дерева. Стрілялина лунає по всіх цехах, але так, що — коли строчать кулемети, то в цехах не стреляють. І коли кулемети зати хають, починають стріляти з гвинтівок, зрозуміло — підробляючи це).

ГОЛО С (із вулиці, коли на життя стрелянина ущухла з обох боків)–
–Припиніть бій, бо загинете, як руді миші!

ГОЛО С 2:– Викидайте зброю крізь вікна!

ГОЛО С 3:– А сами, негайно виходьте сюди.

НЕВІДОМІЙ 1:– Не підманеш!... На тобі (*стрелив*) твою зброя!

ГОЛО С 1:– Ну, то погибнете там.

НЕВІДОМІЙ 2:– Це ще побачимо! (*і знову стреляє крізь вікно. Там чути хтось "уцілений" айкнув.*)

НЕВІДОМІЙ 2:– Дружніше братці, відбиваймо ворога! (*по цехах за-лукала густіша стрелянина*).

ГОЛО С (із вулиці):– Кулемети во–огонь! (*на цей раз стрелянина та-ка спалахує, що нічого вже не чути, лише бубоняль безуязву постріли – рушниць і дріботяль кулемети*).

НЕВІДОМІЙ 1:– Товариши!... Бережіть набої, бо їх у нас небагато!

НЕВІДОМІЙ 3:– Влучніше стріляти по ворогу! (*Надворі починає вже супеніти. Тож, щоб створити уяву вечоринки, на кону треба штучно по-меншити світлову напругу.*)

ГОЛО С (із вулиці):– Ще раз раджу вам: киньте зброю й виходьте по одному на вулицю!

ГОЛО С 2:– Підете спокійно спати до родин! (*в цехах мовчанка*).

ГОЛО С 3:– Якщо не здастес зброї – ми вас візьмем голодом!

ГОЛО С 4:– Подохнете, як щурі в норі! (*На кону зовсім темніє. Стрелянина вже вщухла, за винятком однічних пострілів. Ховаючися за стінами, "верховоди" зібралися до купи, але Аксютіна і Шофера – тут нема*)

НЕВІДОМІЙ 1:– Ну що, братці, чи видержимо?

НЕВІДОМІ (разом):– Трудно сказати. (*увіходить кілька робітників*).

РОБІТНИКИ (разом):– Пустіть нас додому!

НЕВІДОМІ (разом):– Як це так? Чого додому?

РОБІТНИК 1:– У мене жінка вагітна, ось-ось має розродитись.

РОБІТНИК 2:– А мене дитина хвора; ще помре без мене.

РОБІТНИК 3:– Мій батько так слабий, що треба доглянути.

НЕВІДОМІ (разом):– Неможна!... Нікому неможна!

НЕВІДОМІЙ 1:– Ви й сами бачите, в якому ми окруженню.

НЕВІДОМІЙ 2:– Треба пождати до завтра.

РОБІТНИКИ (разом):– То як – ждати не ївши?

РОБІТНИК 1:– Так ми не погоджуємось!

РОБІТНИК 2:– І взагалі: воюємо – не знаючи, зашо?

РОБІТНИК 3:– Ось мене в руку ранили. А за що я кров проливаю?...

(Показує забинтовану руку так, щоб "зала" виразно бачила).

НЕВІДОМІ (кількоро):— Як — защо?... За робочий клас!

НЕВІДОМІЙ 1:— Досі ще не знаєте?

НЕВІДОМІЙ 2:— За 8-ми годинний робочий день!

НЕВІДОМІЙ 3:— І за робітничі класові інтереси

НЕВІДОМІЙ 4:— Проти буржуїв та капіталістів.

НЕВІДОМІЙ 1:— А головне, проти Центральної Ради...

НЕВІДОМІЙ 2:— Та її генералів!

РОБІТНИК 1:— Якщо проти Центральної Ради, то ми не хочемо воювати! З якої це причини?

РОБІТНИК 2:— Ми — проти пролиття братньої крові...

НЕВІДОМІ (разом):— Так ось воно як!

РОБІТНИК 3:— Чому зразу не сказали: з ким і за що воюватимемо.

НЕВІДОМІ (кількоро):— А-а!.. Контрреволюцію розводите?!

РОБІТНИКИ 4 і 5 (ідучи на кін)— Ніякої контрреволюції. Ми просто не згодні лляти братню кров.

НЕВІДОМІ 1 і 3:— Ви проти робочого класу?.. Проти повстання?

РОБІТНИКИ (разом):— Воно нам не потрібне, те повстаннє.

НЕВІДОМІ (разом):— Ага! От воно як!

РОБІТНИК 3:— Ми істи хочемо!

РОБІТНИК 2:— Що ви нас голodom морите?

РОБІТНИК 1:— Випустіть нас ізвідци!

РОБІТНИК 2:— Або ми — силою вирвемось.

НЕВІДОМІ (всі разом):— Що-о-о-ooo?!

НЕВІДОМІЙ 2:— Роззброїти цих продажників!

НЕВІДОМІЙ 3:— Негайно арештувати їх!

НЕВІДОМІЙ 1:— Судити тута ж за зраду робочому класові!

НЕВІДОМІЙ 4 (укає в глиб цехів):— Бійці! П'ять-шість осіб сюди! (вбігають 5 робітників озброєних).

НЕВІДОМІЙ 1 (укає на українських робітників):— Відібрати зброю!

НЕВІДОМІЙ 3:— Повязати їх!.. І негайно судити...

НЕВІДОМІЙ 5:— Розстреляти проклятих зрадників!

РОБІТНИКИ (разом):— За що ж це ѹ стреляти? (змагаються й, не дають своєї зброї).

НЕВІДОМІЙ 1:— Потім узнаєте!

НЕВІДОМІЙ 4:— Хахли ви прокляті! (майже всі нахопилися на робітників — українців: відбирають зброю; ті не дають їм; боротьба. Насамкрай зброю одніли силоміць. Важуть українців і ставляють під стінкою

й кричать):—Стійте, господа продажники, тут!

НЕВІДОМІЙ 1:— Артамонов! Пиши протокол обвинувачення!

АРТАМОНОВ:— Гемно, нічого не видно.

НЕВІДОМІЙ 2:—Запали світло.

НЕВІДОМІЙ 4:—Щоб видніш було по нас стреляти?

НЕВІДОМІЙ 1:— Завісити вікна! (*входить Аксютін і Шофер — несучи бризенти. Завішують вікна і виходять у глиб цехів. В цю мить увіхо не на кін хлопець 12–13 років, зі зброєю на плечі.*)

ХЛОПЧИК (до Невід. 1);—Дядю, багато робітників потомлених, уже сплять з рушницями.

НЕВІДОМІЙ 1:— А ти, малюк, їх розбуди.

ХЛОПЧИК:— Я вже будив їх. Але вони ворчать; нехочуть слухати.

НЕВІДОМІЙ 1:— Нічого! Нехай поворчать, а ти їх буди.

ХЛОПЧИК:—А чому це, дядю, розброяли цих? (*показує на зв'язаних що під стінкою*).

НЕВІДОМІЙ 1:— Так треба.

ХЛОПЧИК:— А чому вони під охороною? (*киває на 5 охоронців*).

НЕВІДОМІЙ 1:— Тому, що вони єсть предателі робочого класу.

ХЛОПЧИК (*підбігає до зв'язаних*);—Ех ви, продателі! Кому ви продалися? (*і тихо до їх — "Тікайте!" Я вас порозвязаю", але повізані мовчать*).—А кому вони, дядю, продалися?

НЕВІДОМІЙ 1:—Буржуям.

ХЛОПЧИК:—То вони й сами бурзуї! (*Хлопчик підбігає до зв'язаних*).—Ви — бурзуї, бурзуї! (*випинає перед їми свого житота й перекрив їх*).—Ви — бурзуї, бурзуї пузаті!... Чого голови похнюпили? Станте пряміше! Продателі ви погані! (*Штовхає їх у житота і голосно шепче: "Тікайте! Я вас порозвязаю!"*).

НЕВІДОМІЙ 1 (до Хлопчика);—Не зачіпай їх! (*а сам перевіряє завішені вікна чи щось інше робить*).

ХЛОПЧИК:—А чого вони стоять, як курки мокрі?... Продателі ви ся кі-перетакі! (*А тимчасом, зайшовши ззаду, хоче розв'язати їм руки*).—Стань-но рівніше!.. Бурзуль ти, продатель!

НЕВІДОМІЙ 1 (до Хлопця);— Ти що там робиш? Не зачіпай їх, падлюка ти!... Одійди геть! (*Одігнає хлопця й сам одходить. Охоронці стоять, як стовпи*).

ХЛОПЧИК (голосно до зв'язаних);—Нічого! Я вас сам постреляю!! Продателі, ви каторжні! (*а тихо: "Не падайте духом!"*).

АРТАМОНОВ (*убігає, в руці папір*);—Ледве знайшов папір. Диктуйте

Калугін чи хто інший, хто вміє.

НЕВІДОМІЙ 1:—Пиши: "Іменем повстанческого комітету г. Києва, ми нижеподписавшіся, члени повстанкомітета мастерських Інг-Западних жалезних дорог, дnia 29 января 1918 рока постановили: бувших робочих наших майстерень: Петренка, Голубенка, Степанчука, Гаркавого та Соловя — за отказ учасцювати у вистанні против Центральної Ради, тобто, за подрив моцності рабочого двіження і за злостну агітацію про-ти повстанком, упомянутых виновників, как ни желающих стоять на — стражі інтересов рабочого класа — рос — стрі—лять! Сію постановленію привесті к ісполненню — негайно!! (до повязаних). — Так то, господи прі-дателі!... Всьо! (Поки пишуть протокола обвинувачення, Хлопець підхо-дить на край кону, виймає з кишені обійму набоїв і з зубами виймає ку-лі. А набої затикає бавовною. Усіходять інші "верховоди").

АРТАМОНОВ (голосно):—Протокол готовий!... Підписуйте!

НЕВІДОМІЙ 1 (командує):—Заладувати оружію! (Це до охоронців)

ОХОРОНЦІ (разом):—Не маємо набоїв... Нема чим заладувати.

НЕВІДОМІЙ 1:—Набоїв нема?... Чого ж мовчали досі?

ХЛОПЕЦЬ (підбігає до НЕВІД. 1.):—Дядю! я маю набої... Ось повні сінька шанька! (показує на торбинку, що висить через плече).

НЕВІДОМІЙ 1:—Гаразд! Дай їм по одному на кожного. (Наказово—до Охоронців):— Стреляти мені влучно — в саме серце! (Хлопець дає охо-ронцям по одному набою з кишені, які був звільнине от куль. Ті, не цла-дчи закладають у рушниці).

НЕВІДОМІЙ 4 (до повязаних):—Ви чули наше обвинуваченне?

НЕВІДОМІЙ 1:—Чи визнаєте себе винуватими?

РОБІТНИКИ (повязані):—Чули, але своєї вини не визнаємо.

РОБІТНИК 1:—Ми нікому й нічого не продавали.

РОБІТНИК 2:—Ми просто против кровопролиття.

РОБІТНИК 3:—Нас нема за що карати в такий спосіб.

НЕВІДОМІ (разом):— За зраду інтересов рабочих...

АКСЮТИН (до повязаних):—Чи хочете знову стати в наші боєві лави чи відмовляєтесь?

НЕВІДОМІЙ 3:—І з зброєю в руках боротись против Центральної Ра-ди, нашого спільногого ворога?

РОБІТНИКИ (повязані):— Ні! Ми против кровопролиття...

НЕВІДОМІЙ 1 (кричить):—Контрреволюція!... Вистане з їми церемо-нитись! Підписуйте протокола! (Підходять, підписують: Невідомий 1 — поперед усіх, а Шофер — останній).

ХЛОПЧИК (до Невід. 1):—Дядю! А я також можу підписати?

НЕВІДОМІЙ 1 (до Хлопця):—Гараэд! Підписуй, будеш за секретаря. Хлопець підписує останній, а непомітно згорнувши протокола, кладе со бі за пазуху).—Загін!... По ворогах революції стреляти — зготуйсь! (Охоронці кладуть приклади до плечів). Відставити! (до Невід. 5-го):—Товариш Воробйов! Перевір заряди в оружії!... (Невід. 5, підбігає до Охоронців, а Невід. 1-й — також. Починають пересіряти):—Порожній... Порожній! (глядить далі).

ВОРОБЬЙОВ:—Порожній!... І єтот, тоже пустой...

НЕВІДОМІЙ 2:—Ах ти проклятий хахльонок...

НЕВІДОМІЙ 1:—Усі набої дав їм без куль! (ударив Хлопця так, що той клубком покотився з рушницею).

ХЛОПЧИК (устаючи з підлоги й плачуши):—Я не винен. Я такі мав!! За що ж мене ще й бьєте?

НЕВІДОМІЙ 1 (до своїх):—Дати їм по обіймі набоїв! (Невідомі підбігають і: "Бери мої!" — "Бери ось ці!" — "На заладовуй!". Охоронці заладовують. Лунає команда):— Зготуйсь! — (Охоронці кладуть зброю до плеч)

АКСЮТИН (до повязаних):—Може ви передумали? (повязані мовчать).

НЕВІДОМІЙ 1 (голосно):—Приціл по ворогах народу! (Охоронці начілюються).

РОБІТНИКИ (разом):—За що нас стреляєте? (голосно кричать у надії, що їх почують українські вояки, що стоять на вулиці в охороні).

РОБІТНИК 1 (щосили):—Ря-атуйте, українці!!

РОБІТНИК 2— Нас москалі стреляють!

НЕВІДОМІЙ 1 (на все горло):—Загін!... Вогонь!... ПЛІ! (залинало 5 вистрелів. Повязані поволі потихлилися наперед і — попадали. В цю та-ки мить, за коном, на вулиці — спахнула така стреляніна, що заглушає все. Робітники, які виконували розстріл вибігли в цехи. Невідомі, Аксютін і Шофер знову почали стреляти в вікна).

ЗАВАГА ГА: Вішаючи завіси на вікнах, у завіси треба повчіпляти тонкі дротини, щоб коли почне палити кулемет українського війська, щоб у цю мить завіси зірвати — роздертими, ніби пробиті низкою куль. Стінки між дверима й вікнами мусить бути зроблені з такого матеріалу — щоб, коли випадуть гармати, стінки — пхнуті зза лаштунків — мусить розсипатись на дрібні кусні. Увесь час, одстрілюючись Невідомі, Аксютін і Шофер, раз-у-раз стреляють, то вибігають у глиб цехів і тамо покрикують — Дружніше, товариші дати відбій ворогові! Дружніше, братці! Бийте проклятих галіченів!).

ГОЛОС (із-за кону):—Підкотити гармату!... Обслуга номер 1-й.... По ворогові!... Вогонь!... Па-ли! (За коном треба зробити вибух такий сильний, щоб усе згинути. Але перший і другий стріли мусять "влучити" десь поза коном, у глибину цехів. Там чути страшний крик. На кін вибігає Невідомий 1-й, і мечучись, кричить):

НЕВІДОМІЙ 1:—Пропало все!... Пропало все!! (кулемет і рушниці—тріщать без улаву).

НЕВІДОМІЙ 2:—Щож робити?... Щож нам робити?!

НЕВІДОМІЙ 3:—Треба негайно прориватись.

НЕВІДОМІЙ 4:—Але ж, як вийти?... Довкола вогонь!

АКСЮТИН (вибігає з цехів):—Товарищі! Треба змиватись, поки ще не пізно. (В цю мить, третій постріл гарматний — влучає в задню стінку кону. Стінку лише пробиває).

НЕВІДОМІЙ 1 (на все горло) — Робочії! Товариші! Напролом!...

АКСЮТИН (гукає в цехи) — Всі за мною! (Ханає в глиб цехів щобігли за їм і сам підбігає до ями):—Тута є тунель під коліями! За мною! (Ханає світця й ускакує в яму. За їм Шофер ханає другого світця і зникає під коном. Але деякі ще стреляють; стрелянина за коном не вщухає. Невідомі 1, 2, 3 і 4 ще продовжують стреляти крізь вікна, коли робітники ще не познікали в ямі).

Але тут треба так організувати, щоб ті робітники, що вже зникли в ямі, — попід підлоговою вибігли за кін — і знову вернулися на кін, нашвидку переодівшись чи скинувшись один одіг і, перебігши кін, знову зникали в тій такі ямі. Невідомі ще стреляючи, раз-по-раз покрикують: "Швидче! Швидче згортайте фронт!"... Невідомий 5, вибігаючи зза лаштунків):

НЕВІДОМІЙ 5:—Ну, товарищі! Тепера одходимо й ми!

НЕВІДОМІЙ 4:—Чи всі ж вийшли?

НЕВІДОМІЙ 5:—Либо н'я усі.

НЕВІДОМІЙ 1:—Оходьте негайно!... Я поки що — прикриваю вас!. (продовжує стреляти в "повітре". Всі Невідомі біжать до ями, зникаючи в їй. В цю мить на кін вибігає Хлопчик. Невідомий 1, почавши його, кричить):—Ти чого падлюка й досі тут вештаєшся? Скарай у яму!!!... (б'є Хлопця знову в потилицю, але Хлопчик не падає).

ХЛОПЧИК (голосно):—За що б'єте мене? Я мушу ось перевзутись!. (Сідає на край кону й ніби перевзувається. Коли четвертий гарматний постріл б'є в стіну й стіна падає, Невідомий 1-й, підбігає до ями й хоче вскочити туди, але Хлопчик раптом випалив у Невідомого 1. Невідомий — падає забитий):—На тобі, гаде! Це тобі за твої заушники! (стрелянина, раптом затихла).

ГОЛОС (ізза кону):—Робітники!... Чи тепера здаєтесь?

ГОЛОС 2:—Виходьте негайно на вулицю! (Хлопець, підбігши до проби мої стіни кричить до вулиці).

ХЛОПЕЦЬ (щосили):—Тута вже нікого немааа! (вбігають з рушниця ми на поготові, украї нські козаки й здивовано, раптом, стають).

КОЗАКИ (до Хлопця):—Де робітники?

ХЛОПЧИК (весело):—Салом п'яти свої намазали! Повтікали, як шо-лудиві щурі з потопаючого пароплаву.

КОЗАКИ (вказуючи на Невідомого, що лежить забитий):—А це хто забитий?

ХЛОПЧИК (злючо):—Головний заканьорщик повстання! Це той, хто розстреляв он (показує на постреляних) п'ятьох українців! А ось і локаз (Хлонець вимає протокола зза пазухи. Старший з вояків — мить перебігає очима протокола. I — нараз):

СТАРШИНА:— Так гинуть малосвідомі наші люде. Але їй вони заслужили на нашу пошану. *КОЗАКИ!... СТРУНКО!* віддати *ШАНУ ПОЛЯГЛИМ!!!* (— Усі стають на струнко. Хлопець також виструнчився й тримає руку "під козирок").

(ЗАВІСА ОПАДАЄ).

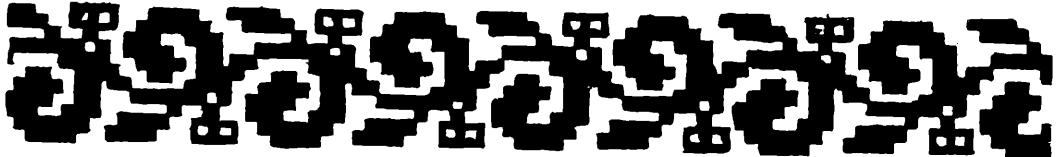
4

ДІЯ

Мій друже, що вміш цінить непокору:
Коли ти шепочеш молитви слова,
Як вечора тінь запада яснозора,
Чи рано встаєш, памятай же що ворог,
Найбільший твій ворог – МОСКВА!

Петро Карленко-Криниця

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

ПЕТЛЮРА – Отаман "Слобідського Коша"

Полк. УДОВИЧЕНКО – начальник штабу "Слобідського Коша".

Сот. СУШКО – командир "Січових Стрільців".

Генер. КИРІЙ – генерал гарматчик царського війська.

ХОРУНЖИЙ – командир чоти "Слобідського Коша"

СТАРШИНА – зверхник стежі від Богданівського полку.

ІВАНОВ – москвин, робітник арсеналу, верховод повстанців.

КРАЙЗМАН – | жиди, робітники арсеналу, керівники повстання.

ГАМАРНИК – | жиди, робітники арсеналу, керівники повстання.

НЕВІДОМІ – керівники повстання в залізничних майстернях.

Вони приєдналися до арсеналців.

РОБІТНИКИ 1 і 2 – дещо свідомі українці.

НЕЙТРАЛЬНІ – вояки нейтральних військових частин.

АРСЕНАЛЕЦЬ 1 – Саша Горовіц, присланий із Харкова.

ВОЯКИ – з частин, які не хочуть визнавати Укр.Центр.Ради.

ВЕРТИМЛИН – козачка "Слобідського Коша".

СЕСТРИ жалібниці – подруги Пріськи Вертимлин.

Стар. ЖИД – оповідач про "Петрулю".

ХЛІБОПЕКАР – робітник хлібопекарні, земляк Іванова.

Молоді ЖИДКИ – доставці озброєння повстанцям.

АРСЕНАЛЬЦІ – московські комуністи, робітники арсеналу.

ЛІРНИК із ПЕТРУСЕМ – прибули з села.

АРХАНГЕЛ Михайл – патрон міста Києва.

Цивільні ЖИТЦІ – міста Києва.

ЦИГАНКА, Ко заки тощо

На кону великий майдан із одним стовпом посередині. Вкінці майдану видніють дво-триповерхові підміські будинки. Вигляд зимовий і дещо засніжений. Самого арсеналу не видно – він має бути праворуч: гайдамаки, вільні козаки й богданівці – виходять із лівого боку.

За піднесення завіси, на кону нема нікого. Але за мить, один одному на зустріч, ідуть два робітники, з числа повстанців арсеналу. Вони, по короткій розмові йдуть ліворуч, геть од арсеналу. Виходять із правого боку два вояки. Вони без поясів, шинелі на їх розхристані, лузують соняшник і розмовляють про революцію. Підходять і ще вояки.

З правого боку появляється Лірник із Петруsem, які втекли до міста шукаючи спокою. Вояки просять щось заграти. Натовп густішає. Входять озброєні вояки – стежа Богданівського полку; вони просять щоби розійшлися, бо повстанці можуть обстреляти. У цю мить залунали постріли з арсеналу. Народ шарагнувся хто-куди попало. Нейтральні ховаються за стовпом, але одного влучила куля в руку. Богданівці й переляканий Лірник із Петруsem виходять ліворуч.

Нейтральні роблять перевязку раненому; появляються повстанці арсеналу; запрошують приєднуватись до повстанців, підмовляють продати повстанцям зброю й стріливо. У цю мить появляються стежа Вільних Козаків, арсеналці їх проганяють. Збігаються повстанці, завиравав летючий мітюжок. В розгарі мітингу, хтось гукає "Центральна Рада післяла військо нас розбройти!"

Спалахує гарячий бій. Тим часом спадає вечір, світло пригасає й бій утихає. В потемках відбуває "постачання" зброєю, стріливом і хлібом. За вечірнього бою ранених і вбитих ніхто не прибрав. Коли темрява загуслала, раптом блиснув промінь – з неба злетів Архистратиг Михайло – охоронець і патрон Києва. Він проходячи між побитими, провіщає перемогу й благословить та відлітає.

Починає "видніти", в цю мить оживає, ранений і знепритомнілий вояк, виголошує, що бачив чарівний сон про перемогу, але в цю мить, один, з повсталих що йшов до арсеналу, пристрілює вояка, але й сам тут таки падає. Од вистрелу стежі Вільних козаків. Знову спалахує ще гарячіший бій. Повстанці відтискають українське військо, але в туж мить лу-

нає голос між повстанцями, що йде Петлюра з гайдамаками. Бій стає ще сильніший: гайдамаки женуть повсталих, останні замикаються в то встих мурах арсеналу. Появляється Петлюра, керує боєм. Зза лаштунків, несподівано виходить генерал Кирій, просить Петлюру дозволити стати в лави вояків.

Петлюра наказує генералові взяти в свої руки гармату й бити по арсеналу.

РОБІТНИК 1 (ступивши на кін і бачучи Робітника 2, який опирається на палицю, йде йому назустріч):—Агов!... Степаночку! Скільки літ не бачилися зимию?!

РОБІТНИК 2:—Мабуть, як у горосі, то й досі! (*потискають собі руки*)

РОБІТНИК 1:—Дуже радий бачити тебе на ногах.

РОБІТНИК 2(посміхає):—Чи не як собака палці? Ха-ха-ха-ха-ха!

РОБІТНИК 1:—О, ні!... Що це ти, Бог із тобою!? Чого б це я мав, та й бачучи тебе, так радіти, як собака палці?

РОБІТНИК 2(посміхає):—Ну та ж я — жартую! Ха-ха-ха-ха-ха!

РОБІТНИК 1:—Так, знаця, вже видужав, чи щоб то? Що тобі було?

РОБІТНИК 2:—Кат його зна! Кажуть, якась еспанка — поганка, чищо б то була.

РОБІТНИК 1:—Але вже добре почуваєшся?

РОБІТНИК 2:—Та ледь-но шкандибаю. Без палиці чи й дійшов би.

РОБІТНИК 1:—Ну й, куди ж ти оце чвалаєш?

РОБІТНИК 2:—Та ж до арсеналу.

РОБІТНИК 1:—І чого тебе лихий туди несе?

РОБІТНИК 2:—Правдиво, що лихий: дожився до хундодери — в кишені вітер свище!... А жити ж треба.

РОБІТНИК 1(свище):—Фі — фі-і — і — ііі!... Гадаєш грошей тобі може дадутъ? Ширше но кишеню підставляй!

РОБІТНИК 2:—Не лише гадаю, але й право маю. Хоча місяць часу не працював, ніби то й не заробив. Але хоч попередню платню...

РОБІТНИК 1(перебиває йому):—Чоловіче добрий! Так там таке завелось, що й не доведи Господи!

РОБІТНИК 2(здивовано):—Щож там таке скoїлось?

РОБІТНИК 1:(хита головою):—Гай-гай!... Гадаєш, що ти лише без грошей? Я також два місяці житлю на правах святого Паїсія!

РОБІТНИК 1(здивовано):—Як же це так?... Чому?

РОБІТНИК 1: – Та хоч би й тому, що управа арсеналу грошей не має; замовлень – жодних. А дотого й працювати – не працюємо, а здебільша – воюємо.

РОБІТНИК 2: – Тю на вас, навісніх! Із ким і чого?

РОБІТНИК 1: – А ти, що – не чув? Таж ув арсеналі, як у тому казані кипить!

РОБІТНИК 2: – Я знаю, що юнкерів були побили. Але ж вони – дременули на Дін?

РОБІТНИК 1: – Авжеж!... А тепера наші лапатошники, – а ти й сам до сить знаєш, скільки їх у нас, – не можучи стерпіти Української Центральної Ради – воюють: то з Богданівським полком, що тут, на Печерську стоїть постоею, то з Вільними Козаками.

РОБІТНИК 2(чухає в потилиці): – От не побила б їх лиха година! І хто ж це все заколочує?

РОБІТНИК 1: – Ого–о! є кому. З Харкову прислали якогось жидка по імені – Саша Горовіц; з Петрограду понайїдили супчики та й тутешні жиди: Пятаков, Крайман, Гамарник, Пукє тощо. Не обійшлося й без нашого брата–прилипайла. А над усім, докладає старання, – рязанець, слюсар Андрій Іванов.

РОБІТНИК 2(хитає головою): – Otto брашка, так брашка! Напідбрі!

РОБІТНИК 1: – І кашу, кажу тобі, таку варять, що, чи й розхльобасемо. Нема того дня, щоб не було перестрелки. Комунисти змусили повстяти, засісти в арсеналових стінах, а їси – нема що!

РОБІТНИК 2: – От туди к чорту!

РОБІТНИК 1: – Ледве оце одпросився: хвору дружину провідати, а на справді – тікаю! Не хочу визнавати Українську Центральну Раду, а я не хочу їхніх комисарів петроградських! Так то!

РОБІТНИК 2: – Слушно! Нехай їхнє – їм, а нам – наше!

РОБІТНИК 1: – Авже ж!... Авже ж!

РОБІТНИК 2(хапається за голову): – Головонько ж ти моя бідна!(чухає в потилиці): – А я йшов: думав гроши одержати.

РОБІТНИК 1(рекоче): – Чекай поки граф Бобринський оживе!

РОБІТНИК 2: – А щоб їх грім побив серед ясного дня!... Тьфу!

РОБІТНИК 1: – Слушно. Треба б було. Подумай: повстяти, невизнаю чи місцевої влади, примусили в с і х; два місяці не платять заробітку належного людям; а ось цими днями одержали з Петрограду гроши ніби–то на розплату, а повернули їх на... підривну роботу. Дещо тицьнули лапатошникам своїм і нашим прилипайлам. А всі останні, – переважно наші – ні шеляга ламано. Ось тобі як!

РОБІТНИК 2: – Та як же ж це так!?

РОБІТНИК 1: – Дуже просто – старші ж браточки! Що хочуть собі, те й роблять; як у своїй Рязані!

РОБІТНИК 2: – От сарана проклята!

РОБІТНИК 1: – Еге. Приїздив до арсеналу міністер Порш; радив припинити повстання, визнати Центральну Раду і замовленне обіцяєв, хотів зразу дати. Але ж – куди там! Освистали нашого Порша!... Просив він дати вугілле: ув арсеналі ж його – гора! в запасі лежить! Просив заряди електрівні – темрява ж щоночі пекельна – електрівня не має вугілля.

РОБІТНИК 2: – Ну й, що ж – дали?

РОБІТНИК 1: – Кого, вугілля?... Не дали! А Порша, мало що не каменем вигнали, під уллюлюканнє й свист. От яка культура!

РОБІТНИК 2: – І чому ж не дали?

РОБІТНИК 1: – Кажуть: він, – цеб то Порш, – хоче забрати вугіль на свої панцерники, щоб червоноївардійське військо бити... Словом, – кажу тобі, Степане, таку кашу варять наші "старші браточки", засівши в серці нашої столиці, що хльобатимемо, чи не з вибитими зубами!

РОБІТНИК 2: – От тобі й маєш! Хоч бери й лягай у доломину, навіть не померши ще.

РОБІТНИК 1: – Правдиво, друже! Щось тим воно пахне, щоб не сказати – смердить... Але ж, ходімо звідци. Бо завважать, що довго розмовляємо, то й по своїх почнуть ще стреляти.

РОБІТНИК 2: – Ходімо! (зяючи): – Нехай там їх чорт забере! (виходячи)

Розхитано, поєдьною ходю виходять два вояки на кін. На грудях у них по червоному клаптику. Вони стаютъ посеред кону й лузають соняшник. За коном, десь удалені, лунають рушничні постріли.

ВОЯК 1 (жваво крутнувся): – Ха-ха-ха-ха-ха! А ліворуція таки не втихає собі!

ВОЯК 2: – Еге... Довкола справжній тобі хронт.

ВОЯК 1: – Ні тобі вдень, ні вночі не вгавас стрелянина.

ВОЯК 2: – То колись ми на німаків пуликали з окопів, воші годуючи а тепера й дрома ніби седимо й – воюємо.

ВОЯК 1: –Хоча й не всі... Нема бо дурних! Наш 3-ій авіаційний вийшов у нейтральні. А не визнаючи Центральну Раду й воювати не маємо жодної потреби. Так то!

ВОЯК 2: – І наш важкий дивізіон також відмовив послуху Українській Центральній Раді.

ВОЯК 1: – До нас приїздили з українського Уряду умовляти, щоб ми виступили проти петроградських комисарів... Літаки, мовляв, потрібні в

бою!... Але, нема дурних! За кого маемо голови класти!

ВОЯК 2(зазважто): —Баста! Ми своє одвоювали! (в цю мить увіходить третій вояк, мовчки потискають руки, як давно знайомі).

ВОЯК 3: —Слушно! Цілком слушно, товариші!... Нема бо дурних! Те бо, що ми зукраїнізувалися, це ще не все... Та й крім того. Ленін роздає усю землю селянству, без жодного викупу. А Централна Рада — вагається, ї сама не знає, на яку ж ногу ступити; що з тою землею робити?

ВОЯК 2: —А це — правда!

ВОЯК 1: —Товчуться, як той Марко по пеклу...

ВОЯК 2: —Тягнуть, як кишки з живота.

ВОЯК 1: —А ми ж — сини села. Нам — земельку дайте! А на все останне — наплювати й розітерти (*роєтирає ногою*).

ВОЯК 3: —Слушно, товариші!... А яка влада буде, то чорт її бери!... Аби жити було спокійно. Жили ж під царем у спокої. (В цю мить увіходить ще два-три вояки; такі ж розхристані, з червоними клаптями на грудях.. Вони мовчки потискають руки всім присутнім).

ВОЯК 4: —Ей—еї, і пятою розпишуся!... Нехай нам спокійно буде жити, а влада — хоч нехай і чортяча буде!

ВОЯК 5: —Коли шлунок буде повний, то шкура витримає!

ВОЯК 1: —Бий тоді по їй, як у бубон!... Ха—ха—ха—ха! (рекочучто)

ВОЯК 3: —А чому ж би й ні! Лупи, як Сидорову козу!...

ВОЯК 2: —Щоб до воза не лізла. Во добрий, справний віз, це — влада! Як на міцному, доброму возі приємно їхати, так і в добрій владі жити.

ВОЯК 4: —Усі тепер кричать про владу та владу... А в житті, як не було так і далі — чортма ладу. (В цю мить виходить на кін Лірник із Петрусем і наблизивши):

ЛІРНИК: —Ах, люде, люде! Коли над вами ласка Божа буде! (*На його голос усі обвертаються до Лірника*). —Здорові будьте!

УСІ вояки (разом): —Дякуємо, дідуся! Живіть здорові й вій!

ВОЯК 5: —Якби ж то божа ласка, а то — чортова закваска.

ЛІРНИК (ставши до гурту): —Еге. Зачув я своїм приглухим вухом, що вам земляки, та бракує ладу... А хіба ж можна досягти ладу, — не підтримуючи власну владу?... (підійшли ще 2-3 цивільники до гурту).

ЦИВІЛЬНИЙ 1: —Хто ж, дідуся, підтримає владу...

ЦИВІЛЬНИЙ 2: —Коли всі тепер... соняшник лузают!

ВОЯК 3: —Це в чий городець камінчики кидаєте? Глядіть но на їх!

ВОЯК 1: —Не завадить вам бути дещо обережнішими...

ВОЯК 2: —Помовч язичку — кашки дам!

ЛІРНИК (хитає головою): —Ай—яй—яй!... Зібралося вас дві чиниці не

повних, а вже й – сварка, як ніби за якусь межу.

ХТОСЬ (з волків):–Нехай не стриже навпроти.

ВОЯК 5:–Сами, напевне, всю війну виседіли в жінок під спідницями (усі завсякто рягочутъ).– А тепера вумнічають.

ЦИВІЛЬНИЙ 1:–Седіли, бо на те право мали.

ЛІРНИК:–От тобі й на!... Сини одної матери, а вже й не помирилися. Не сваріться, а за розум беріться!

ВОЯКИ (разом):–За який розум?

ВОЯК 1:–За розум, за розум, а за який же розум?

ЛІРНИК:–Хоч би й за той, щоб досягти ладу... А, отже, й требаб охороняти владу!... Ось ми, з Петрусем (гладить хлопця по щоці) утекли, ледь живі, сливе з пекла. Гадали: тут знайдемо спокій. А воно і ту-та – стрелянина, як десь на війні. (*Волки стоять похнюплено, лузують со кляшник*).–Там як ісь петроградські чортовертійці почали вже грабувати і кривдити наш народ, а тут ось – пуликають, як по горобцях на соняхах.

ЦИВІЛЬНИЙ 3:–Діждемо, дідусю, що й тут буде те, що ви бачили.

ЦИВІЛЬНИЙ 1:–Якщо не гірше ще.

ВОЯК 1:–Тьфу! (гнівно):–Осточортіло це все!... Усюди нас ганять; усюди нас повчают; усюди вказають, що ми мусимо робити...

ВОЯК 5:–Правдиво! (до Вояка 1):–Наплюй, товариш, на все!... Це ж народ темний, несознательний.

ВОЯК 3 (зненацька, глянувши на Лірника):–Дідусю! А що то в вас – якась химерна скринька при боці?

ЛІРНИК:– Це, чоловіче, музика... Лірою називають.

ВОЯКИ (разом):–То заграйте нам якоісь... Хоч би й троїстої.

ВОЯК 4:–Почуємо, що воно за така музика.

ЛІРНИК:–Та ж – холоднувато. Тепера ж зима. Тай сісти де нема. (*Один із волків має при собі дерев'яного речника**).

ВОЯК:–Сідайте, дідусю, ось на мого речника! (*ставляє його до стопа*. Петрусь, що ввесь час жовчав, бере діда Лірника за руку та підводить до стопа; *всадовляє на речника*: "Ось тута сідайте, діду!" *a всі жовчечки обстувають Лірника. Він починає наладнувати ліру. Підходять – ще цивільні: старші й молоді. Коли Лірник наладнав ліру, питає ярисуніх.*)

ЛІРНИК:–Ну, то, щож вам, люде добрі, заграти?

ВОЯКИ (разом):–Що завгодно... Аби щось добре.

ЦИВІЛЬНИ (разом):–Може б щось святобне?

ЛІРНИК:–Ну, щож, наколи хочете щось святобне, то слухайте, якщо буде довподоби. (*починає грати й співати "По святій горі" –Запорізь*

*) речник – чемодан, валіза, куфер

кий Псалом.

По Святій горі Сам Христос ходив, – Аллілуя!
Сам Христос ходив, райський сад садив, –
Господи помилуй!
Райський сад садив, водою полив, – Аллілуя!
Водою полив, райський сад розквів: –
Господи помилуй!
Жорстокі дітки, зірвали квітки, – Аллілуя!
Квітки зірвали, вони ж зівяли; –
Господи помилуй!
А Христов сказав: "Не журітесь! – Аллілуя!
В полі терен є, він рясно розквів: –
Господи помилуй!
Його ж нарвете, вінка сплетете, – Аллілуя!
Сплетете вінка, – оздобте Мене, –
Господи помилуй!
Мене вздобите, на хрест розпнете, – Аллілуя!
Руці і нозі цвяшшем пробете, –
Господи помилуй!
В реберце Мене зо зла штрикнете, – Аллілуя!
Із серця Мені, стече кров-вода, –
Господи помилуй!
Я тою кровю Свій народ скуплю, – Аллілуя!
Свій народ скуплю, з Собою візьму, –
Господи помилуй!
З Собою візьму, у рай заведу, – Аллілуя!
Нехай знають всі, як Я їх люблю, –
Господи помилуй!...

– Ну, люде добрі, чи до смаку вам? (*усі задумано мовчать*). – Чи ж не пра вду сам Христос сказав, що: й терену нарвете, й вінка слетете й, не лише оздобивши розпнете, але й зо зла – в ребро штрикнете? А ми ж, Бога нашого, в наших грішних душах: щодня, щогодини штрикаємо гіркими словами й думками. А Він, наш всеблагий, хоче скупити всіх нас – Своєю святою кровю та й завести в Свій небесний рай, щоби показати, – як Він нас грішних любить...

ВОЯК: – Досить, діду! Заграйте якоїсь іншої. (*Лірник хитаючи головою, посміхає*).

ЛІРНИК: – Ну, щож!... Якщо на смак не ввесь люд однак... То можна й іншу. (*Починає грати "Казак помирає"*).

Козак помирає, дівчинонька плаче:
"Візьми й мене в сиру землю, з собою козаче!"
"Ой, коли ж ти й справді вірная дівчина,
Буде з тебе на могилі хороша калина.

Як упадуть роси на ранні покоси,
То не в мою домовину, а на твої коси.
А як почне сонечко припікати, гріти,
Не мої повсялить кості, лише твої віти".

"Ой, що ж тобі милий з того за потіха,
Шоб я мала червоніти та ще й з мого лиха?
Чи буде тобі мій милий душа з того рада,
Коли квіттєм укриється, як мені досада?

Чи тож тобі стане миліш твоя домовина,
Як я буду зеленіти – німа деревина?"
"Ой, так не затужить і рідная ненька,
Як ти, моя калинонька, моя жалібненька".

Ой ще над міленським не зросла травиця,
Як вже стала калиною мила жалібниця.
Дивуються усі люде і малії діти,
Що такої пригодоньки не бачили в світі.

Ой чия то могилоюнька в полі, при дорозі,
Що над єю калинонька розквітла в морозі.
Ой, що на тій калиноньці листя кучеряві,
А між квітом білесеньким, ягідки кроваві.

Зашуміла калинонька листем зелененьким:
"Ой, щож то я німа стою над моїм міленським?
Поки ніж не крає, дерево не грає,
А хто вріже глибоченько, тому заспіває.

А хто вріже собі гілку, заграє в сопілку,
То той собі в серце пустить калинову стрілку.
І мене спомяне, як серце забеться,
І гірка слюза росою із очей поллеться".(В часі при-

співу, до турту підходять ще декілько цивільних – старших і молодих. А коли Лірник закінчує виконувати другу мелодію, на кін увіходять озброєні вояки – стежка Богданівського полку, осіб 5–6).

СТАРШИНА: – Здорові будьте, люде добрі!

У СІ (разом): – Дякуємо! Будьте й ви здорові!

СТАРШИНА: – Бачу, люде добрі, вам весело... На дворі зима, а ви дідуся, зібрали людей, щоб розвеселяти... серед холоду

ГОЛО С: – Та щось дідусь лише сумних співає (*Лірник злякано мовчить, як кіби недочув сказаного до його*).

СТАРШИНА: – Це ще нічого, люде добрі. Але я маю побоювання, щоби повстанці та не сипнули по вас оливяним горохом (*показує в напрямку арсеналу*). – Бачите, як ото накоюжились рушничні цівки з вікон... Шоб ті цівки не плюнули свинцем.

ГОЛО С: – Та ми ж нічого лихого їм не робимо.

СТАРШИНА: – Робите чи ні, це що інше. Але вони можуть вас прийняти за ворога, бачучи ще й вояків тута... (*В цю мить нараз заторохтів кулежем чергою; понад головами засвистіли кулі. Цивільні жетнулися навтікача. Нейтральні ховаються за стовпа. один із їх "ойкнув" і вхопився за руку*).

СТАРШИНА: –! и не казав я вам, люде? Може й гірше буде!

ЛІРНИК (до Петруся): – Тікаймо, Петруся! Бачу, що й тута не знайдено спокою. *Виходять. За їми, мовчики, виходять і Богданівці не відстрилюючись. Нейтральні почали робити перевязку раненому.*

ВОЯК 1 (до Вояка 2): – Ну, ось тобі й хронт, як ти казав.

ВОЯК 5: – На війні вцілів, то тута можуть угамселити.

ВОЯК 4: – Еге. Та ще й ніби свої, не німаки.

ВОЯК 2: – Та й болить же як!... Чи не затруеними кулями буть?

ВОЯК 3: – Подякуй браточкам, що влучили лише в руку!

ВОЯК 1: – *А то ще цього дня міг би бути на лоні Авраамовім.* (*Увіходять декілько повстанців-арсенальців, з правого боку*)

АРСЕНАЛЕЦЬ 1: – Шо, влучила котрась?

ВОЯК 5: – Та ж бачите – биндуємо.

ВОЯК 2 (ранений): – А ми ж – нейтральні.

ВОЯК 1: – І вам ніякого лиха не зробили.. Як вам не соромно!

ВОЯК 3: – Виходе так: бий свій свого, щоб чужий і духу нашого боявся!... Ха-ха-ха-ха!

АРСЕНАЛЕЦЬ 1: – Вибачайте, товариші! Куля дура, летить де хоче.

АРСЕНАЛЕЦЬ 2: – Ми хотіли Богданівцям сипнути гороху в зади. Ду же тут розходились.

АРСЕНАЛЕЦЬ 1 (до Нейтральних):—Якщо так, товарищі нейтральнікі то ми не тільки просимо вибачити, але й запрошуємо вас долучитися до нас, повстанців. Зрозумійте: українська Центральна Рада — гніздо контрреволюції... Не забувайте й того, що ви — селяни, потрібуете землі, а ми, робочі — спокійної праці. Буржуйська Рада злигалася з контрреволюціонером Каледіним — не дадуть ні спокою, ні землі.

АРСЕНАЛЕЦЬ 2:—В Росії, Совет народних комісарів, уже вилучив, усю поміщицьку землю й безвикупно передав народові.

АРСЕНАЛЕЦЬ 3:—А буржуйська Центральна Рада не лише не дає та й не дасть вам землі без викупу, а ще й поміщиків посадовить на ваші штаби, щоб ви їх везли...

АРСЕНАЛЕЦЬ 1:—І не тільки не дасть землі, а ще й царя можуть посадовити вам на престол... Робочий люд не хоче ні царя, ні панів, ні буржуїв. Ми робочі й селяни в сірих шинелях мусимо охороняти революцію! Тож приєднуйтеся до нас і допоможіть зброєю й стріливом. (*увіходять — більше арсеналців*).

ВОЯК 1:—Наш 3-ій авіаційний парк має подостатку зброї й стрілів, але... (*мнеться, не хоче прямо сказати*).

АРСЕНАЛЕЦЬ 4:—То за чим остановка?

АРСЕНАЛЕЦЬ 5:—Підмогоричимо! Зупинки в цій справі не буде!

АРСЕНАЛЕЦЬ 1:—Якщо маєте — приносьте вночі. Сторгуємося!

ВОЯК 2:—Був би й я приніс, але... з раненою вами рукою...

ВОЯК 3:—Якщо буде могорич — дещо принесу. (*Появляється стежа Вільних Козаків*).

СТАРШИНА:—Що це за зборище тут?

ВОЯК 1:—Яке вам зборище!

АРСЕНАЛЕЦЬ 1:—Просто, зустрілись знайомі...

СТАРШИНА:—Було виразно наказано всім — не збиратися гуртом. А тута — особливо.

АРСЕНАЛЕЦЬ 2:—Чому ж це тут — особливо? (*дуже задерикувато*).

СТАРШИНА:—Арсенальці можуть обстріляти й побити.

АРСЕНАЛЕЦЬ 3:—Арсеналці не такі убивці, як ви...

ВОЯК 2:—Ось мені трохи пустили крові, та це — нічого.

АРСЕНАЛЕЦЬ 1 (показує на Вільних Козаків):—І їм ще пустимо, якщо дійде до того!

СТАРШИНА (до козаків):—Козаки! Взяти цих двох! (*показує на 3 і 1-го арсеналців*).—Ми їх перевіrimо! (*Починається шамотня. Арсеналці обиваються, не даються в руки. Одному з козаків несподівано, вихопили з*

рук зброю й випалили по їому, але не влучили. Підскочили інші козаки й відняли їм зброю. Арсеналці кричать: "Повстанці! Нас бютъ! На допомогу!" Постріл і крики викликали в арсеналі тривогу. Залунала враз густа стрелянина. Вільні Козаки вміть лягають на землю й одстрілюються. Нейтральні метнули тікани; арсеналці розгубились, не знають - що ж діяти? Постріл із арсеналу влучає Арсеналця 1-го, він "айкнув" і падає мертвий. Арсеналці кричать: "Не буйте своїх!" Стрелянина втиха. Віл. Козаки схопились на ноги й зігнувшись помалу відходять. Враз під бігають з десяточ арсеналців, які стреляють навздогінці В.К-ам. Арсеналці обступають їми забитого Арс.1-го.

АРСЕНАЛЕЦЬ 4:-Так на порозі народньої волі впав найкращий товариш Саша Горовіц! (скидає шапку, останні - теж).

У СІ (присутні):-Помстити гадам!

АРСЕНАЛЕЦЬ 5:-Розтрошити всю Центральну Раду з її наймитами!

АрСЕНАЛЕЦЬ 6:-Знищити, щоб і в зародкові не зостало проклятої з проклятих контрреволюції!

ГОЛОС (схвильовано):-Андрій... Андрій Іванов іде сюди! (усі ледів оглянулись, зразу розступаються; ввіходить обвішаний зброяю й набоями арсеналний верховода із новим гуртом повстанців).

АРСЕНАЛЕЦЬ 2 (до Іванова):-Погиб наш товариш Саша Горовіц!...

ІВАНОВ (скидає шапку):-Вічна їому народня пам'ять, дорогому й незабутньому другу! (стає на коліна й цілує мертвяка в лоб. Устає з колін і зразу починає співати, усі підхоплюють:

Ти жертвою пал друг в борбі рокової,
В любві беzzаветной к народу.
І отдал ти всьо что ліш мог за него,
За жізнь его, честь і свободу.

*) Порой ізнивалі ми в тюрмах сирих;
Свой суд беззаконний над намі;
Судді палачі уж давно ізреклі,
І шліми гремя кандаламі.

Прощай же товариш, ти рано упал,
В борбі із врагом супостатом.
Но ти как герой, зашіщавшій народ -
На векі осталсь нашім братом!"

Закінчивши співати, Іванов стає на речника, де седів Лірник, і промовляє. В часі промови кількість повстанців зростає; промовляє розлючено) - Так товарищи! Українська буржуазія в особі Центральної Ради зі своїми наймитами вирвали нам із наших лав стійкого більшовика, найкра-
*) Цей куплет можна не виконувати.

шого товарища, присланого нам із Харкову на допомогу... Він був наш друг і щирий товарищ. Але його більше нема серед нас живих... Катівська куля знишила молоде життя, гарячого революціонера... Присягнімо ж над його трупом нашу всечищу помсту всій контрреволюції з Центральною Радою, Каледіним і всією російською контрреволюцією, протиж іх він так палко боровся!...

У СІ(піднісши зброю вгору):—Присягаємо!... Присягаємо!!!

ІВАН ОВ (продовжує):—Не забуваймо, товарищі, що вся українська буржуазія й поміщики працюють рука в руку з усією російською буржуа зію й контрреволюцією. Вони не наважуються виступити одверто, але ховаючися за спинами своїх вірних поспілавків і продажників, українських соціал-угодовців, що позасідали в Центральній Раді й Генеральному Секретаріяті. Якщо українські угодовці запевняють усіх, що вони — душою й тілом захищають інтереси робітників і селян, то чому вони он злигалися з Каледіним на Дону? Чому вони вітають французьку буржуазію, яка не хоче визнати Совет Народних Комісарів за законний уряд Росії, але поспішила виявити українському Урядові свою прихильність і шану, а значить і допомогу буржуазії, проти советської Росії....

ГОЛОСИ:—Бити українську Центральну Раду!!!

ІВАН ОВ (продовжує):—Слушно, товариші! Ми мусимо показати, що робочий клас, уявивши в руки зброю, може вибити владу з рук Центральної Ради й Генерального Секретаріату! Нам це допоможуть зробити наші браття руські з Пітера! Ми мусимо розбити контрреволюційне гніздо в Києві!... Не забувайте: без українського вугілля, металу, хліба й цукру, наші браття руські не спроможні будуть утримати революційну владу в своїх руках!

ГОЛОСИ:—Розтрощити Центральну Раду й її наймитів!!!

ІВАН ОВ (продовжує):—Закликаю до останнього й рішучого натиску! Ми мусимо протриматись ще кілька днів, поки надійдуть червоні війська Росії... Всі до безжалітної боротьби за наші права й владу! .. Слава Народнім комисарам і робітникам Пітера!... Хай живе Ленін і наша советська влада!... (*голосні оплески, вигукі:*"Слава, слава!... Ура!... Ура!....) Слово надаю товаришеві Крайzmanові!

КРАЙЗМАН (стаючи на речника):—Товарищі! Товарищі! Центральна Рада і Генеральний її Секретаріят тай усе керівництво українського руху виразно розкрили свої карти й тепер нема вже жодного сумніву в тім, — куди вони хилять. Цеж із їхнього благословення "Робітнича Газета" виступила на захист Донського контрреволюціонера генерала Каледіна й обурена з того, що уряд Народних комисарів оголосив контрре-

волюційний козачий уряд поза законом! Ця горе "Робітнича Газета" має страх, що за Каледіним надійде час і на Петлюру... (серед загалувникає шамотня: невідомий старий жід, на ввесь голос гукає: "Товариш! Товариш! Я знаю, хто такий Петруля!" Цей жід, урвавши промову – з усіх сил прет'єся до промовиць, кричачи; "Я знаю, ... я вам розповім.. я вам розповім, хто такий Петруля" – а коли дослігає Крайзмана, той:– Ось живий свідок! Він нам розкаже все! (допомагає старому жідові стати на речника).

СТАРИЙ ЖІД:–Ви, наверно хочете знати, хто такий Петруля? Я вам розповім... Єто настоящий капіталіста... У його руках уся земля херсонська... Він такий багач, що ви можете три-четири дні їхати й усе їхатимете по його землі!... Скільки в його худоби... Ой вей! Скільки в його товару рогатого!... Ой вей, вей! І не полічити! Безлічні отари й чедри!... Єто найстоящий капіталіста!... (рівтом із гучі голосом).

ГОЛО С:–Брехня!... Це чорна брехня!... Петлюра, це – полтавський козак!... Я його батька знаю, як самого себе!...

ІВАНОВ і КРАЙЗМАН (до повстанців):–Заткніть дурневі рота!

–Щоб не заважав виявляти капіталістів! (Один із москвинів – бе того, що заперечив брехню про Петлюру. Ударений українець, – зразу дає "здачі" москвинові. Завикувала бійка. А тим часом – жід):

СТАР. ЖІД:–Ну, я узе кончіл... (за лаштунками залунала революційна пісня "Смело ми в бой пойдьом за власть советов і всех врагов побоюм в борьбе за ето". Коли лише починає лунати пісня, побитого українця виводять за лаштунки. І в ту мить, коли пролунав перший куплет пісні, хтось із присутніх гукає):

ГОЛО С:–Допомога йде! Допомога нам іде!

ГОЛО С:–Залізничники на допомогу прийшли!

УСІ (разом):–Урра!... Урра!... Урраaaa!

ІВАНОВ:–Наше робітниче червоне військо зростає! (увіходять перші ті, що верховодили в залізничних майстернях).

НЕВІДОМІЙ 2 (потрясає зброяю):–Смерть усій контрреволюції Й Центральній Раді!

НЕВІДОМІЙ 3:–Геть Центральну Раду!... Геть зрадників народу!

УСІ (підносять зброю):–Вся влада советам!

НЕВІДОМІЙ 5:–Хай живе велика сестра Росія на чолі з Леніном!

УСІ (разом):–Ура!... Урраaa!!... Урраaa!!! (на речника вискакує Невідомий 4, починає промовляти).

НЕВІДОМІЙ 4:–Товариші повстанці арсеналу! Ми прибули до вас, не яко добровільці, а яко примушенні... Яко повстанці розбиті Центрально

Радськими посіпаками... По нас стреляли ті гади з гармат і в вогні того запеклого бою, погиб наш найкращий товарищ і керівник, син великої червоної Росії – Говорков!... Ушануймо його хвилинною мовчанкою (*усі здіймають шапки, митъ мовчать*). – Але наколи нас змусили кинути свої, нам рідні майстерні, ми до кінця життя боротимемось з Центральною Радою, плече в плече з вами! (*голосні оплески*). –

ГОЛОС: – Змести з землі контрреволюційну Центральну Раду!

НЕВІД. 4(*продовжує*): – Слушно, товаріші!... Не довіряйте Центральній Раді, яка хоче перемоги контрреволюції та переходу влади в руки буржуазії. Це Центральна Рада, шовіністично настроєне населення Малоросії проти братів великорусів! Це Центральна Рада сіє розбрат і кроваву боротьбу між нашого Пітера й наших Києва, Одеси, Харкова й Катеринослава!.. Смерть зрадниці Центральній Раді! Геть контрреволюцію й хай живе велика Росія! на чолі з товарищем Лєніном! Вимагаймо передачі влади Центр.Ради в руки Совета Народ.Комисарів! (*учні й триваля оплески. Промовець зходить із речника*).

НЕВІДОМІЙ 2(стачки на речнику): – Товариші! Ми вже окропили власною кровлю здобутки революції! Тож покажімо Центр. Раді й усій українській контрреволюції нашою зброею, що наші товариши варстату й праці, – російські пролетарі – наші брати й, що ми, разом із їми підемо в найзапекліший бій за перемогу робітничої революції й за владу Совета Народних Комисарів! (*оплески*).

ІВАН ОВ (*стачки на речнику*): – Так товариші! Терпець нам увірвався остаточно! Далі гді потурати Центр. Раді! Те, що вона витворяє – досить терпіти! Центральна Рада темної ночі роззброєла наші революційні війська й серед холодної ночі викидає їх на вулицю; грабує все їхнє майно, а самих загонить у залізничні вагони й вивозить із Києва! А хтс ці частини були? – Це наше російське революційне військо!... Загін війська Центр. Ради, в кількості 20 осіб, побили вікна, виламали двері і вlamавши до житла голови воєнно-революційного комітету тов. Пятакова після обшуку, пограбували коштовності й арештували Пятакова... Інший загін військ Центр.Ради, озброєний кулеметами й панцерником, зявився цими днями під арсенал, з метою перевірити гроші прислані з Пітера – як розрахунок робітникам... Але ми їм дали "гарячого бобу"! Годі бо терпіти ці кримінальні вчинки!.. Влада мусить бути в наших руках, в руках Совета робітничих і солдатських депутатів... (*раптовий крик*).

ГОЛОС (*на всю горлянку*): – Гвалт!... (*вивігає на кін*). – Центральная рада післала сюди військо нас роззброїти! (*усі глянули ліворуч*).

ГОЛОСИ: – Он уже видно!... Ідуть сюди!...

І В А Н О В (завзято):—До зброї!.. Залагти в лаву!.. Безжалісно бити ворога! (*всі в одну мить залагають у розсипну лаву й, не чекаючи на команду, почали стреляти. Спалахує стреляніна також і з протилежного боку. Арсеналці спершу посуговуються вперед. Але од густої стрелянини починають одступати; з поміж їх, кілька осіб падає забиті. Поволі, один за одним, виходять українські вояки, декого з їх повстанці забивають. І в ту мить, коли починає нарах темніти, з боєм виходять більша кількість українського війська: одни залагають і стреляють посуговуються вперед*).

В О Я К 1: —Ex!... Починає темніти. Нам не взяти їх цьогодня!

В О Я К 2: —Нічого!... В темряві куля нас не влучить...

В О Я К 3: —Але й ми нічого не здобудем (*в цю мить густішає темрява й із арсеналу нарах сипнули густу чергу з кулемету. Ті що були пішли вперед, в повороті, обстреляні з кулемету, дехто з їх падає забитий. Останні, нахильці одходять ліворуч. Темрява згусла. Усе затихає й незважаючи на мить — повна тиша. Нараз, із лівого боку, виходить один із розхристаних, із лантухом зброї на плечі.*).

НЕЙТРАЛЬНИЙ (опускаючи лантуха на землю):—Ху-ух!... Узимку, але аж спітнів... Де ж вони, ті повстанці? Обіцяли ж моторич! (*гладячи в бік арсеналу*).—Там — повна тобі темрява. Ніби всі вимерли... А чи не випаде ще назад нести цю зброю й стріливо?... От-то буде роботка!... Тай куди ти все це дінеш?... Ще впіймають як крадія! (*подумав і, нарах: Свісь!! — нема відповіді. Тоді він — двічі: — Фі—і—і—і!... Фі—і—і—і!... але відповіді жодної*).—Чи й справді всі подохли?! (*І ледь почав утриматися, раптом виходять зправа два повстанці*).

ПОВСТАНЕЦЬ 1: —Ось ми тута!

НЕЙТРАЛЬНИЙ: —Шоб вас чорт забрав! Чом довго не відповідасте?

ПОВСТАНЕЦЬ 2: —Так час же воєнний...

ПОВСТАНЕЦЬ 1: —Не можна ж вільно ходити.

НЕЙТРАЛЬНИЙ: —Просили вдень зброї, стрілива... Я приніс вам, але чим платите?

ПОВСТАНЦІ (разом):—Керенками.

НЕЙТРАЛЬНИЙ: —Керенками? (з люто):—До черта їх, ваші керенки! Да-вайте золото або царські чи горілку.

ПОВСТАНЕЦЬ 1: —Згода! (до іншого).—Біжи Сафонов, принеси гроши.

ПОВСТАНЕЦЬ 2: —Зараз принесу... (зникає праворуч. А в цю мить із лівого боку виходить інший Нейтральний із клумаком на плечах).

НЕЙТРАЛЬНИЙ 2: —Подібне, як у приказці: "Хоч і сопливий та щасливий"? (ставляє свого клумака на землю).—Тож до торгу й — пішки! Лише без насмішки!

ПОВСТАНЕЦЬ 1:—Які можуть бути "насмішки", коли Центральна Рада закрутила "делішки"!

ПОВСТАНЕЦЬ 2(вбігаючи):—Ось я вже й тута!(передає трохи Повст.1. З правої боку ввіходить Повст.3-й, а з лівої боку — крекчучи, аж зігнувся під вагою, входе з ланцюхом на плечі — хлібопекар)

ХЛІБОПЕКАР:—Либонь сюди я потрапив? (Нейтральні оторопіло поглядають на його).

ПОВСТАНЕЦЬ 3(до Хлібопек.):—А куди це тобі треба? (в цю жіть—Повстан. 1, кивком одкликає Нейтральних і стають на передкінні так, щоби зала бачила; шепотом щось розмовляють і по короткій розмові, відраховує трохи та дає Нейтральним).

ХЛІБОПЕКАР:— Тутай ув арсеналі мой земляк, рязанець... Андрюша, Андрюша Іванов!

ПОВСТАНЕЦЬ 3:—Що тобі од його треба?

ХЛІБОПЕКАР:—Вот приніс йому десяток хлібин... на піддержку.

ПОВСТАНЕЦЬ 3:—Большая благодарность от земляка!

ХЛІБОПЕКАР:— Не стойте благодарності ... служим общему ділу.(В цю жіть, підбігають два молоді жідочки до Повст. 3. Хлібопек, оглядаючись — виходить праворуч).

ЖИДОК 1:—Чи ви не могли б покликати Крайзмана?...

ЖИДОК 2—... і Гамарніка?

ПОВСТАНЕЦЬ 3:—Нащо вони вам?

ЖИДКИ (разом):— Вони — наші папи... Ми принесли їм зброю й бонби. (Жидки болзою оглядаються довкола).—Чи нас тута ніхто не арештує? Ой вей! ми боїмось!

ПОВСТАНЕЦЬ 3:—Це добре, що зброю принесли. Але їх викликати не можна тепер... А боятись вам нема чого. Бережіться гайдамаків.

ЖИДКИ (разом):—То передайте їм це все...(дають нагана й гранати. В цю жіть підходять Нейтральні й Повстанці 1 і 2).

ПОВСТ. 1 і 2 (побачивши передавану зброю):—О! це дуже добре! Де ж ви все це взяли?

ЖИДКИ (разом):—Ми викрали в українських гайдамаків.

НЕЙТРАЛЬНИЙ 1 (з занепокоєно зігнувши ліворуч):—Небезпека!...(усі зразу зиркнули ліворуч).

ПОВСТАНЦІ (разом):—Воєнна стежка!...

ПОВСТАНЕЦЬ 2:— Ідуть сюди! (хапає клумака зо зброєю).—Тікаймо. чимдуж!

НЕЙТРАЛЬНІ (занепокоєно смикаються):—А куди ж нам діватись?

ПОВСТАНЦІ:—Тікайте й ви в цей бік! (усі шарахнули праворуч. Появ

ллєся стежа-, розглядаючи по боках кону).

Г О Л О С :—Скільки тута побитих зостало!

— Так ніхто й не забрав їх.

— Треба доповісти, щоб завтра вранці позабирали. (виходять праворуч. Тривалу мить на кону нема нікого. Темрява аж ніби погустіла. Нараз, побоїще майдану, згори прорізав небесний промінь. Бліснувши — згас, а за мить, з неба, — якщо є змога так улаштувати, —тихо й розпростерши крила, злітає Архангел Михайло, — охоронець і патрон Києва. Він проходячи від ліва до права, склавши долоні й сцепивши пальці — до молитви, промовляє):

АРХАНГЕЛ :—О, багатострадний мій граде, Києве! Як багато ти терпів од навали нечестивих і зловорожих наїздників! Але благословляю те бе витримати й цих нечестивців. (*Підходить до казака, що спав під стовпом схиливши на речника*).—Заснув мій воїн!... Хоча ще не навікі... (благословляє).— Вже йде вам, мої воїни, допомога... Але йде й сатанинська, озвіріла рать... (*підноситься обличче до неба*).—О, всеблагий Отче! пішли моєму війську допомогу!... З Твоєї, Отче, ласки, я сам вестиму їх у бій на нечестивих... Але поки що... (*хрестить залу, розправляє крила й поволі поволі підноситься вгору (або ж виходе з кону)*). Увесь час Архистратета треба освітлювати світлометом. І коли Архангел леді піднісся від землі, — світло цілком згасає. На кону — повна темрява, але така, щоби через невеликий відтин часу, коли козак, що напівлежить біля речника — "оживе", щоб його було в тій темряві виразно видно).

КОЗАК (*ріжтом підвіся, і немов очманілій*):—Я бачив чарівний сон!! Я бачив світлого ангела!... Він провіщав нашу перемогу!.. Він благословив наше військо на проу зо злом і супостатом!... (*Хапається за грудину*): —О, Боже!... Болить, пече в грудях!... О, Боже! Озброй мене Твоєю святою силою, щоб я й далі міг захищати свій, дорогий мені рідний край!.... (*хитається на нетривких ногах*).—О, Україно, мій краю недолі!... (*стає посеред кону й твердим зором обводить по залі*):

О!... Скільки мучили нас, катували!...

Та світла правди — не убють!

Нехай кати, побенкують...

Надійде час — всі пропадуть! (*В цю ж мить блиснуло за коном світло; загримів постріл і — Козак упав мертвий. На кін виходе, оглядаючися на всі боки, один із повстанців, з рушницею в руках. В інагинається над козаком, обшукує й забирає гроши. Виходять ще декілька повстанців*).

ПОВСТАНЕЦЬ 1 :—Ось тобі твоя хохландія! Мало тобі було одної ку-

лі, то маєш другу!... Самостійники! (з люто плює).

ПОВСТАНЕЦЬ 2—Обшукуй уважніше... Гроши нам придадуться. (інши кинулися до інших побитих козаків. Вони були мертвих носаками чобіт. "Лежи, хохлацька морда!... Ось тобі твоя Україна!").

ПОВСТАНЕЦЬ 3 (обшукавши убитого козака):—Порожні кишені!.. Вони голі й голодні, як церковні щурі! (штовхає під ребра носком чобота).

ПОВСТАНЕЦЬ 4:—Треба своїх забрати, хоч до арсеналу.

ПОВСТАНЕЦЬ 1:—Обчистимо хахлам кишені, а тоді й заберемо своїх (розгладяючи вбоки, поволі посувуються в лівий бік. Якусь мить на кону нема нікого). Наращ: постріл, другий! Далі стрелянина густішає. Починає світати. Повстанці отступають, одстрілюючись, до арсеналу. Але ж, леді показалися українські вояки (вже стає цілком видно), з арсеналу — застукотів кулемет; козаки залігли, стреляють, але гарячий бій змушує їх одходити, заставивши кілька забитих на кону. Надходять наступні, повстанці, стреляючи, посувуються далі. Але один, у вишитій сорочці, в чумарці, не хотічи йти далі, ховається за стовпа. Раптом надбігає Іванов)

ІВАНОВ (з люто):—Ти чого трешся біля стовпа? Вперед! Вперед іди!.

УКРАЇНЕЦЬ—На кого "вперед"?... Тож не німці. Також, як і я — брати.

ІВАНОВ (шалено):—А-а-а!... Ти он якої співаєш?

УКРАЇНЕЦЬ :—А за що ж я маю бити своїх братів?

ІВАНОВ (що сили):—Продажна шкура!... Контрреволюціонер!... Жовтоблакитний гаде!... (стрілець з мавзера й забиває українця. Увесь час чутти стрелянину здала, що чимраз густішає. Іванов бе українця чоботом у бока).—Ось тобі "брати"! Паразіте, проклятий!

ПОВСТАНЕЦЬ (підбігає з лівого боку):—Товариш Іванов!... Петлюра вже перейшов Дніпро ...

ІВАНОВ:—Де він тепер?

ПОВСТАНЕЦЬ:—Йде до арсеналу... Вже десь недалеко... Пропали ми без допомоги...

ІВАНОВ (зитигаючи далекозір):—Боягузе!... Гайда в наступ!

ПОВСТАНЕЦЬ:—Війська в його — сила! Куди там у наступ!?

ІВАНОВ (зглядчи в далекозір, з люто):—О, проклятте!... Наші вже одходять...

КРАЙЗМАН (убігає задиханий):—Допомоги нема?...

ІВАНОВ :—Поділ одрізаний галічанами...

ГАМАРНИК (убігає, задихано):—Ми не змогли підняти ввесь Київ, а тепер — що робити?

ІВАНОВ (наказово):—Вигнати всіх із арсеналу!...

КРАЙЗ, і ГАМАР:—Із чим?!... Де зброя? Гармату кинули в провулку напризволяще!...

ІВАНОВ (злюко):—Зброя в бою!... Хай здобувають...

ГАМАРНИК:—Марно втратимо людей.

КРАЙЗМАН :— Треба замкнутись ув арсеналі...

ІВАНОВ (роздратовано):—Нема чого ховатись... Гоніть із арсеналу всіх до бою! (гладить удалечину. Крайзман і Гамарник побігли праворуч вдалені лунає стреляніна. Не заваживши Іванова, вибігає, оглядаючись назад, один із повстанців і сам собі в голос: "Пропали ми всі!" Залунав нараз—кулемет; повстанець задки ховається за стовпа й наштовхнувся на Іванова, який ізза стовпа гладів на хід бою).—Ти що тут робиш?... Прибіг ховатись за стовпа... Вперед!... Наказую: вперед! (робітник мнєє, не знає, що робити).

РОБІТНИК :—Куди ж?... На певну смерть?

ІВАНОВ (злюко):—А-а-а-а!... боїшся смерти? Покинув — хай іншій за тебе вмирають?! (стреляє в робітника, той падає забитий. З правого боку появляється гурт неозброєних).—Вперед, товариші!.. Вперед, до бою!

ГОЛОСИ (разом):— Ми ж без зброї...

ІВАНОВ :—Вперед!... Зброя там! (робітники навпринци виходять ліворуч під невмовкаючу стрелянину. Але один із їх зупинився).

РОБІТНИК (безіменно мовить до Іванова):—Я не піду без зброї. Я не гарматне мясо! Або давай свою рушницю, або... я — не повстанець!

ІВАНОВ (підскакує до робітника, злюто замахнув, хотічи вдарити):—Тобі зброю!... (але робітник — величень, лише зиркнув на верховода, той осідає зразу й дає свою рушницю):—На зброю... Вперед!... На ворога!.... (робітник ухопивши зброю, зразу вистрелив ув Іванова й ранив у руку).

РОБІТНИК (злюко):—Оце тобі за твій замах!... (у туж мить надбігли Крайзман і Гамарник; почали виривати робітників зброю; Іванов, спершу вдолився за руку, сичачи, а потім, коли побачив що з робітником борються, підійшов упритул до робітника й вистрелив у голову. У цю мить, під густою, невгаваючою стреляниною, повстанці-арсеналці почали одступати до арсеналу, з їми, пригинаючись, вийшли й верховоди.

Коловим рухом поза лаштунками, треба показати, як багато було в лавах повстанців озброєних і не озброєних, яких інані комверховоди в бій, не жалючи своїх людей. Бій невгаває; за мить на кін починають виходити впринци українські вояки; по їх стреляють із арсеналу; вояни лягають на кін, мить стреляють, потім підхоплюються й перебігають далі вперед, за їми в той самий спосіб пересуваються інші хвиліми. Усі ці вояки Вільні Козаки, у військовому одязу, але без шликів. Так коловим ладом посуваютися зо стреляниною вперед. Нараз із арсеналу так почали густо стреляти, що Вільні козаки змушені поступово, в тому ж ритмі з рухові одступати назад, одстрлюючись.

На кону показались повстанці; за першою лавою сунула друга, далі третя. Залляючи – стреляють, схоплюються й біжать на гинці вперед. Вдалені залунали громадно чисельної кількості голосів: "Слава!" "Слава!" "Слава отаманові Петлюрі!" "Наше військо зростає!" "Смерть ворогам України!"...

Але арсеналці, хоча ще й стреляють, нараз завагались. Вибігає від праворуч Іванов; гонить усіх, хто лежма стреляє, щоб ішли вперед, як скажений кричить:

ІВАНОВ (злюто): – Вперед! ... Бийте предателей робочого класу! ... Вперед! не одступати! (Підбігає Крайман до Іванова).

КРАЙМАН: – Шо робити? ... Не витримаємо ми... (в цю ж мить під бігає й Гамарник).

ГАМАРНИК: – Ворог тисне неймовірно...

ІВАНОВ (злюто): – То, що ти хочеш?

ГАМАРНИК: – Треба одступати в стіни арсеналу...

ІВАНОВ (ще лютише): – Боягузи! ... Вперед! ... Гнати всіх уперед! ... (глядить у далекозір): – О, проклята контрреволюція! (в цю ж мить Крайман "ойкнув" і впав. Гамарник ухопив його попід руки й волоче за ластиуни. Іванов з прокляттями матається по кону: то вперед, то назад, кричачи: "Більше вогню! ... Більше вогню по хахлацькій сволочі! ... (Але ж арсеналці починають одступати, під безпереривною стріляниною, а за їми й Іванов, злюто сичачи, іде праворуч, одстрілюючись на ходу).

За мить появляється перша лава Вільних козаків упереди із Гайдамаками (зі шликами на шапках). Стреляючи, навпринці, посуваютися, перебігом, уперед, тягнучи за собою важкий кулемет "Максима". За стріляниною з арсеналу, козаки припадають до землі й, пару разів вистреливши, посуваютися вперед. Дехто падає забитий чи ранений.

Появляються санітари з червоними хрестами на рукавах і дві сестри жалібниці, підбирають ранених, виходять. Леді вийшли санітари з ношами, виходить отаман Петлюра, з одною лише палицею в руці. Довкола лунають вигуки "Слава! ... Слава!". За Петлюрою, зі зброєю напоготові йде козачка Вертиmlin та інші козаки, стреляючи в бік арсеналу).

ПЕТЛЮРА (заохочуюче): – Так, хлопці мої! ... Бийте їх, щоб із їх, аж пірре летіло! ... (Нараз арсеналці так застросили з кулеметів, що куля збили Петлюрі шапку з голови, аж він вигукнув "Ов-вааа!". Підбігла козачка Вертиmlin, подаючи Петлюрі шапку):

ВЕРТИmlin (до Петлюри): – Ради Бога, пане отамане, не ризикуйте! ... Бережіте себе! ...

ПЕТЛЮРА (весело) – Нічого, козачко Вертиmlin!!! ... Це не вперше. Дякую за послугу! ... Ми в бою, а не на балу.

ВЕРТИmlin (вистреливши): – Вам отамане нема потреби наражатись на кулі. (знову стреляє).

КОЗАК.—Нас багато, пане отамане, а ви в нас — один (вистрелив) — бережіте себе... (виходить поперед Петлюри й закрив його собою й дали стреляє).

Полк. УДОВИЧЕНКО (підійшовши):—Нам не взяти їх (показує пальцем на арсенал).— Стіни арсеналу надто товсті, пане Отамане.

ПЕТЛЮРА —Маєте слушність, полковнику. Але нема в нас гармати, щоб розбити їх.

КОЗАКІ (два, підбігли до Петлюри):—Пане отамане! Недалеко за рогом у провулку, хтось зоставив гармату...

КОЗАК 2:—Ще й із скринькою набоїв покинуто...

ПЕТЛЮРА (врадувано):—Чудово мої козаки! Дякую за новину! Негайно котіть її сюди!. Прекрасна нагода! (козаки вибігають).

ГЕНЕРАЛ (у хрестах і медалях):— Пане отамане! (виструнчивши сістав перед Петлюрою):—Я генерал царської артилерії, Кирій, але ж серце мое українське... Дозвольте послужити моїй батьківщині хоч тепер!

ПЕТЛЮРА (врадувано):—Славно!... Славно, пане генерале (поміскає йому руку). Ось мої хлопці котять сюди гармату... Беріть її в свої руки!

ГЕНЕРАЛ (козиряє):—Дякую за довірре, пане отамане!.. (хоча на кону й за коном увесь час лунає стрелянина, генерал звінно заходився, гармату встановив на арсенал, два козаки подають йому набої. Стрелянина настільки погустішала, що козаки дещо поступили назад).

ПЕТЛЮРА (наказово):—Козаки, стійте!... Назад ні кроку! Генерале, паліть з гармати!.. Дружніше бийте ворога!...

ГЕНЕРАЛ (командує сам собі):—По ворогові мого народу —вогонь! (смикнув за шнура, гармата випалила, один козак відмікає замка, генерал викинув гільзу, а другий козак подав генералу набій. Бій довкола — кипить, сестри жалівниці бинтують ранених).

ПЕТЛЮРА (врадувано):—Так їх, генерале!.. Гатіть удруге!

ГЕНЕРАЛ (тигне шнура):— В огонь!!! (гармата випалила, за коном чути тріск стіни.. довкола лунає "Слава!... Слава!...").

ПЕТЛЮРА:—Дякую, пане генерале!... А тепера козаки — вперед!! З Богом — уперед! (українське військо з вигуками "Слава, слава!" кинулось у напрямі арсеналу, хоч стрелянина ще й не згласла. Петлюра такоже йде вперед. На кону зостали генерал і два козаки).

ГЕНЕРАЛ (втирає піт на чолі):—От так їх, чумазих, тра частувати. Каналії вони!...

КОЗАК 1 (весело):—Правдиво, пане генерале!... Ах, як би я хотів, стати добрым гармашем!

КОЗАК 2 (весело):—Щоби бити москвинів по лаптях!.. Ха-ха-ха-ха!

КОЗАК 1:—Хай собі пяти мажуть у московщину!

ГЕНЕРАЛ (весело):—Молодці, хлопці!... Бачу, що вам у жилах тече

справді козацька, запорізька кров. (за коном стреллнина вищхає).

КОЗАКИ 1:-Щеб пак, пане генерале!

2:-Тож наші діди й прадіди на Запоріжжі козакували!...

ГЕНЕРАЛ:-Добре, хлопята!... Але гармату однотімо тепер геть далі... Бій уже закінчений. (Відкочують гармату ліворуч, а в туж миттє, на кін виводять полонених арсенальців і становлять лавою, обличем - до залу; вони не хочуть ставати, боязно поглядають на два кулемети що козаки встановлюють перед іми).

ХОРУНЖИЙ(до полонених):-Ставайте в лаву!... Хто тут із вас - старший? (Усі мовчать).-Я питання: хто з вас керував повстаннем?

ГОЛОСИ:-Ані все поудіралі от нас...

ХОРУНЖИЙ:-Як щурі з потопаючого пароплаву!... Добрі керівники! Шо й казати! (Підводять ще полонених; ті не хочуть ставати в лаву, боязно поглядають на кулемети, борюкаються з козаками, Хорунжий гукає):-Кулемети! По ворогах України-зготуйсь!(Козаки почали ладнатися стреляти, але в цю ж миттє на кін виходять Петлюра, полк. Удовиченко й козачка Вертимлін).

ПЕТЛЮРА(занепокоєно):-Пане Хорунжий!... Шо ви тут робите?

ХОРУНЖИЙ:-Московські лапотники не хочуть коритись... Я хочу стреляти ворогів України...

ПЕТЛЮРА(твірдо):-Хто вам звелів?... Шо це за самоправство?!

ХОРУНЖИЙ(виструнчено):-Пане отамане!... Вони - вороги нашої батьківщини... Їх треба знищити! (Вертимлін пробує в цій хвилині вирівнювати лаву, але один із повстанців штовхнув його, козачка вхопивши рукою з плеча, хотіла застрілити його). -От, бачите, що вони виробляють!

ПЕТЛЮРА(наказово):-Стійте, козачко Вертимлін!... (інші козаки її стримують).

ВЕРТИМЛІН:-Я їх усіх тут поканапачу!... Гади!... Заблуди!...

ГОЛОС(із лави):-Тут є й українці...

ВЕРТИМЛІН:-То зрадники батьківщини!... (хоч її ще стримують але вона цілить стреляти).

ПЕТЛЮРА(до козачки):-Не смійте цього робити! (до Хорунжого): Пане Хорунжий! Ворогів українського народу - судитиме сам народ. Ми не бандити стреляти роззброєних.

ХОРУНЖИЙ(козиряє):-Слухняно виконую, пане отамане!.. Прошу вашого наказу: що з їми робити?

ПЕТЛЮРА:-Негайно замкнути всіх у Косий Капонір! (до полк.Удовиченка):-Пане полковнику! Доручаю під вашу відповідальність усіх полонених. Замкніте їх поставте міцну варту. (Увесь час, поки приває розмова, Вертимлін, держачи зброю напоготові, ходить і вирівнює лаву полонених. Інші козаки також стоять тут напоготові).

Полк.УДОВИЧЕНКО(козиряє):-Так, пане Отамане! (до полонених)

—У напрямку Косого Капоніра, ходом руш! (*Вертиллин підштовхує деко то з полонених, вони лають її*).—Козаки! Уважно стежити, щоб ніхто не втік! .. (*Колона рушає ліворуч, оточена козаками. Щоб показати, що дуже багато було повстанців, їх коловим тодом поза лаштунками проводити треба кілька разів, а за останніми — козаки тягнуть і кулемети*).

ПЕТЛЮРА (до Хорунжого):—Пане Хорунжий! Негайно виставити в арсеналі й довкола міцну охорону!

ХОРУНЖИЙ (козирле):—Так, пане Отамане!... Але ж козаки наші— мало не падають з ніг...

ПЕТЛЮРА :—Знаю... А тому підсильте охорону й частіше зміняйте стійки. Усіх останніх козаків — на спочинок.

ХОРУНЖИЙ :—Дозвольте відійти, пане отамане?

ПЕТЛЮРА :— Так, з Богом! (*Хорунжий виходить, а в туж мить появляється сот. Сушко*).

Сот. СУШКО (козирле):—Бій за арсенал скінчено.

ПЕТЛЮРА :— Слава Богу! (*христитеся*). —Одна біда з плеч...

Сот. СУШКО :—Гадаю мир із осередніми державами забезпечений.

ПЕТЛЮРА :—Дай Боже!... Але банди московські ще не знищенні. А з півночі вже свіжі сунутъ.

Сот. СУШКО :—Поки ті підсунуть, воякам треба б спочити. Мої стрільці з сил вибились геть.

ПЕТЛЮРА :—Ведіть, сотнику, своїх стрільців на спочинок.

Сот. СУШКО :—Дякую, пане отамане! (*козирле й виходить*).

ВЕРТИМЛИН (убігає з ліва):—Пане отамане!

ПЕТЛЮРА (згинно обвертається до ліворуч):—Що там таке?

ВЕРТИМЛИН (козирле):—Маю честь доповісти — усіх полонених — замкнено!

ПЕТЛЮРА :—Дякую за повідому.

ВЕРТИМЛИН :—Усі москалики злі, як чорти! Матюкають вас і не минають навіть нас, як останні чоботарі.

ПЕТЛЮРА (посміхає):—Ше в московській звичці... Культуряте. (*за коном залукав голос команди "Праве плече вперед! Руш!... Раз...Два.. Три!... Раз...Два... Три!..." Чути спершу притишений, а далі голосніший тупіт ніг. ПЕТЛЮРА обвертається на праворуч*).

ВЕРТИМЛИН (здвиговано):— Козаки!... Куди це вони йдуть?

ПЕТЛЮРА :—На спочинок. І вам, дочки, треба б спочити.

ВЕРТИМЛИН :—Згода, пане отамане!... Але станьмо ось тут (*xana Петлюру за рукав і тягне до речника, що й досі стоїть*).—Ви станьте аж тут (*показує на речника*), а я — біля вас...

ПЕТЛЮРА (посміхає):—Дякую, дочки! Згода! (*Ледь Петлюра й козачка зійшли з середини кону та наблизили до речника, в цю мить Хорунжий, що вів козаків, командує: "Загін, стій!" Петлюра обвертається об*

личем до залу, а Хорунжий рапортую: "Пане Отамане! Вільні від служби козаки чекають на ваш наказ!"

ПЕТЛЮРА (*ставши на речника*):—Дорогі мої козаки! Вітаю вас із перемогою й дякую! (*голосно всі козаки: "Служимо Україні!"*) —Гніздо з московських ворохобників знищено. Але з півночі сунуть армії комуністичні. Нам треба бути напоготові зустріти їх зі зброєю. Тож спочинте й будьте готові!... Добраніч вам усім!... (*голоси вояцтва: "Дякуємо!"*) —З Богом на спочинок!

ХОРУНЖИЙ (*наказово*):—Увага, козаки!... Кроком руш! (*козаки з особливим притиском ударили дружного крока*).—Маршову пісню!... (*Хорунжий стойть спинкою до залу, проти Петлюри, що за лавою козаків. Обидва беруть під козирок. Козаки починають співати "За рідний край, за волю України у бій святий ми з піснею йдемо"...* Цю пісню, за великої чисельності військових виконавців, важко буде щоб усі її вивчили напам'ять. Тож було б багато краще, наколи б її виконувано за лаштунками, а ще краще було б, щоби був потефонний кружок із цим маршем. Якщо ж ні того, ні другого не можна мати, треба супровід козаків отрати, хоча би малим оркестром з маршем "Арсенал". Насамкрай, не буде погано й так, щоб пісню-марш виконала козачка Вертиmlin, стоячи при Петлюрі.

Увесь час, поки проходять козаки по кону, Петлюра держить руку—*"під козирок"*; Хорунжий може відійти з першою чотою. Козаки суворо—розмежовані: перші йдуть Гайдамаки, потім Вільні козаки, далі — Січові Стрільці, а вкінці Богданівці. Треба мати за лаштунками напоготові — мазепинки, шапки зо шликами й просто шапки заради зміни "находу". Перемарш козаків треба зорганізувати так, щоб виконуваний (*окремо*) пісня-марш був закінчений перед самим "хвостом" козачого руху.

Тут знову наявні два ходи дії:

1) Якщо мелодію маршу виконують сами козаки, патефон, окрема оркестра чи за лаштунками гурт козаків — **ПЕТЛЮРА** ввесь час стойть на речникові, а Присъка **ВЕРТИMLIN** біля його. Тоді по закінченню руху — лави козаків, **ПЕТЛЮРА** зіскакує з речника й посилає **ВЕРТИMLIN** на спочинок.

ПЕТЛЮРА:—Ну, дочки, гайда на спочинок! Доганяйте козаків!

ВЕРТИMLIN:—А ви, пане Отамане?... Чи ви не маєте права відпочивати?

ПЕТЛЮРА:—Маю, дочки... Але хочу перевірити спершу варту поставлену в арсеналі.

ВЕРТИMLIN:—Може бі я з вами, пане Отамане?

ПЕТЛЮРА:—Ні, дочки. Ви досить щиро воювали з лапотниками й дуже, певне, втомлена... Гайда спочивати!... Допобачення!

ВЕРТИMLIN:—Ну, тоді... Допобачення! (*вона звинно обхопила голову Петлюрину й поцілувавши в щоку, близькавично майнула за лаштун-*

ками, ніби її й не було на кону, а Петлюра здивовано вигукнув):

ПЕТЛЮРА:- Ах тиж козеня дике!... Чи ти ба, що вчинила!

2) Якщо пісню-марш виконуватиме Прісъка ВЕРТИМЛИН, тоді Петлюра, після короткої промови, зіходе з речника й дає місце Вертимлін.. Вона з допомогою Петлюри стає на речника й співає. Коли ж лава козача ії минає, Петлюра дає їй руку, як галантний кавалер, допомагає зійти ії з речника).

ПЕТЛЮРА (радісно):-Чудово, моя дорога козачко!... Чудово й прекрасно!... Сердечно дякую! (потискає її руку).

ВЕРТИМЛІН (засоромлено):-Не варто дяки...(але зразу переобрязивши її звінно):- Служу Батьківщині й... вам пане Отамане!...(блискавично обняла Петлюру й поцілувавши в щоку, майнула доганяти козаків. Починає смеркати).

ПЕТЛЮРА (радісно, здивовано):- Ах тиж козеня дике от таке! От тобі й на, що вчинила!... Ех, щоб мені хоч полк таких кізок!...(Нараз потилив голову в задумі).- У вільній Україні, такій би дитині народу-прямий шлях до високого мистецтва... (В цю мить на кін увіходить стара циганка й ще віддаля).

ЦИГАНКА:-Правда, синку! (підкреслено):- Але ж вона невільна...

ПЕТЛЮРА (звінно підніс голову):- О! Циганка?... Звідки вона видибнула?... Що тобі треба, циганко? Може грошей? (шукає по кишечку. Циганка підходить ближче).

ЦИГАНКА:-Ні, синку, не грошей...

ПЕТЛЮРА (скрущно роззвів руками):-На жаль у мене їх - нема.

ЦИГАНКА:-Гаразд, синку! І не треба. Бо не ти мені, а я хочу - тобі дати (сипляє з кишечкі), ось цього срібного.

ПЕТЛЮРА (здивовано):-Цікаво... Це щось не бувале!

ЦИГАНКА (держачи монету в руці):-За те буде... Цього срібного я, багато-багато років берегла, як своє власне око... Це твій, синку, подарунок...

ПЕТЛЮРА (здивовано):-Мій, кажеш?!... Мій подарунок?... Щось не пригадую такого... вчинку.

ЦИГАНКА:-О, так. Це було дуже давненько... Ти, синку, тоді - ще був навчанцем семинарії, з якої тебе прогнали царські вислужники - за ... мазепинство.

ПЕТЛЮРА (здивовано).-Кумедія якась!... Де це ти, циганко, взяла таку вигадку? Чи мо її сама здібна таке вигадувати?

ЦИГАНКА (підкидаючи монету на долоні):-Кажеш, синку, вигадка ніби?... А чи це буде вигадка, що цьогодня ти був на волосок од смерті якої ти щасливо уник?

ПЕТЛЮРА (здивовано):-Коли це було?... Де їй як?

ЦИГАНКА :—Цьогодня й тут. Адже тобі, синку, кулі збили з голо
ви шапку. (здіймає йому шапку з голови):—Ось вона з кількома дірами..

ПЕТЛЮРА (украй здивовано):—Диво! А вам і це відомо?...

ЦИГАНКА :—І не тільки це, сину. Ще не раз оцю твою сіру свити
ну пронизуватимуть кулі, як уже й пронизували... Але тіла твого не за
чеплять...

ПЕТЛЮРА :—Слава Богові! Дякую вам, бабусе, за добрі думки.

ЦИГАНКА :... Твоя, синку, смерть прийде, коли будеш на вершко-
ві твоєї слави, (хитає головою) але — в чужому kraю. Не хотіла б я то-
го ще й тобі, але — такий твій талан! Ти помреш не власною смертю... Те
бе убє один із тих, кому ти нічого лихого ні не зробив, ані не робиш!...
Він буде один із того народу, який поневолений, як і ви, українці...

ПЕТЛЮРА :—Цікаво!... Хто ж це міг би бути? Якщо не таемниця й
можна вас, бабусе, запитати?

ЦИГАНКА :—Комусь іншому не сказала б. Тобі — скажу. Ти, був-
ши ще юнаком, урятував мене, тоді, хоч і молоду ще, але голодну циган-
ку, що три дні ходила не ївши. Не тільки одігнав тічку собак, що ледве-
ледве не пірвали мене, але ще й дав цього срібного, хоч сам зостав без
обіду...

ПЕТЛЮРА :—Дивно!... Все давно забулося.

ЦИГАНКА :—А я добре все пам'ятаю й ніколи не забуду, хоча вже
минуло багато років. Я цього срібного (підкидає в долоні) ношу й досі.
Він мені приносив багато щастя в житті й я за тебе, синку, ніколи не за-
бувала, уважно стежила за твоїм життем... Аж цьогодня прийшов час —
віддяки.. На й бережи! Не загуби! (Петлюра бере монету).

ПЕТЛЮРА :—То скажіть же, матусе, хто ж мене має вбити?

ЦИГАНКА (дещо помовчавши):— Жид!...

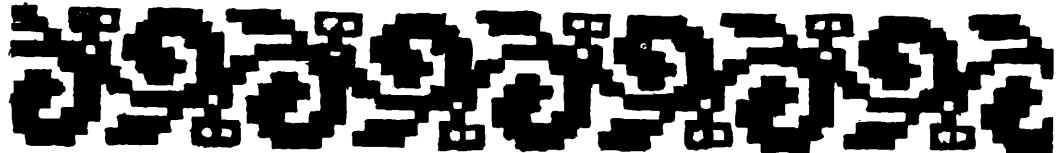
ПЕТЛЮРА (здивований):— Жид? ... А за що ж?...

ЦИГАНКА :—Така твоя, сину, доля!... Сховай цього (підкреслює) тво-
го срібного й бережи... Не загуби!... Може Бог одверне твою гірку й не-
заслужену смерть. А тепер бувай здоров! (Петлюра вклоняється циганці).

ПЕТЛЮРА :—Доземно вклоняюся вам, матусе! (Циганка хрестить і
виходить. Петлюра сумово):—Невже ж так буде?... О, Боже наш! Нев-
же ж ми не визволимо нашу найдорожчу Матір Україну з вікових оков?..
Але нехай, Боже, твориться Твоя ВОЛЯ !!! (Схиляє голову й стоїть,
длікий час непорушно):— Пошли, Боже, щастє Україні, хоч мене й не бу-
де серед живих! Хай би жила вічно ВІЛЬНА МАТИР-УКРАЇНА !!!

(ЗАВІСА ОПАДАЄ)

ВИСОКОГІДНИЙ ЧИТАЧУ!

КОЛІ торік розіслав я 2.000 листів нашим українцям із проханням пожертвувати свою лепту на видання цього лицедійства, — присвяченого 50 річниці трагично загинулого Головного Отамана на Військ УНР — С.В.ПЕТЛЮРИ, то хоча й відгукнулось понадсотню Високогідних Батьківщинолюбців, а всі останні уперто мовчать!, то же жи їми знайшлися й кілько таких, що вважали за доречне... близнути лютою жовчю. Імені їхнього я не хочу згадувати, а причини — дошукувати: — вона й так відома.

Дехто здивовано запитував: чому я взявся славословити саме Петлюру? Я не вважаю за потрібне пояснювати: нехай усі, кого це цікавить, поглянуть на перші боківки цеї книжки. Там вони знайдуть і відповідь і підстави. Причому, не від т.зв. "уенерівців", але від усіх високо свідомих українців, які Головного Отамана навіть не вважали, такби мовивти, за "свого".

Спонукало мене написати про "наш Арсенал", не тільки любов до світлої правди, але й до справедливості, якої не виявляють не лише з українців дехто, але й нехтують наші запекли вороги — комуністи, так московського, як і українського походження.

Минає 50 років часу по смерті Гол. Отамана С.Петлюри, але й досі, жоден із наших письменників не спромоглися дати молодому поколінню, відповідний літературний образ,— що не кажіть, а таки — *Лицаря новітньої військової сили*, стільки часу (доти, як і тепера!) поневоленої України — СИМОНА ПЕТЛЮРИ!

І це в той час, як запроданці України, доморослі комуністи, понад 50 років плюгають не лише Петлюру, але й усіх "буржуазних націоналістів". І то лише зате, що їм не пощастило загнуздати й нас та сісти й нам на карки, як вони сіли нашому народові. І не лише сіли, але й — "майстерно" оббріхують Гол. Отамана й усе лицарське, Української Народної Республіки, військо, щоб тільки замазати очі українському народові їхньою "правдою"; щоб показати нас, що прагнемо волі й крашої долі своєму народові, — запроданцями ... свого народу!

Адже ж нема того, не кажучи — року, але й того дня, щоб комуністи чін пристосованці не брехали, як собаки на вітер, що ми "тричі прокля-

ті недобитки" продаемося чужоземному капіталові, а наше військо, за днів революції – було жорстоке, немилосердне й просто озвіріле. Ось таку "правду" виписувала "газетка" орган ВУЦВК "*Вісні*", 25.6.1934 року в статті "У боях із Центральною Радою": "Петлюровське військо, що вдерлося до середини заводу, нещадно розправлялося з червононгвардійцями. Серед інших (але не вказують: серед кого ж поіменно? – М.Л.) – **забили Сашу Горовіца**. Велику частину (значить не всіх?) робітників були прикладами, погнали (шкода, що не повезли іздецькими автами! – складач) на гауптвахту Косий Капонір"...

А хто ж такий той Горовіц? То був післанець харківських комуністичних верховодів, щоб організував у Києві повстання! Але й Горовіца то го вбили не гайдамаки, а сами ж арсеналці, як видно з ходу дії в лицедії. Отже, звалиють із хворої голови на... здорову!

Ось такі й подібні брехні виписують наші потурнаки й покручі пером кажучи, що повстанці не мали ні зброї, ні стрілiva! (Тож арсенал – вирібня зброї й стрілiva!). Продажні ж малярі показують на своїх картинах, не лише до зубів озброєних повстанців-арсеналців, але й із кулеметами та гарматами (наприк. картина Терпиловського "*Оборона Арсеналу*", в тих таки "*Віснях*" уміщенна).

Є неофіційні чутки, що оті гармати, які сотня Січових Стрільців була знайшла біля пам'ятника Іскри й Кочубея (повідомляв Хорунжий Корпусу Січ. Стріл. В.Моклович ув "Україн. Слові" Париж), були продані – нейтральниками повсталим арсеналцям, але останні не зуміли їх зібрати своєчасно.

Маючи в арсеналі достатком своєї зброї, комуністичні повстанці ще й прикупляли в нейтральних. І ось такі – геть в усьому! – брехні про ті події, торочать комуністи щороку. А року 1956, в Києві вже було показано "лицедійство" – "Арсенал", де, можна собі уявити, скільки й якої було в тому "арсеналі" викладено комуністичної брехні!...

Я не маю найменшої надії, що мій "*АРСЕНАЛ*" будьколи потрапить у наш знедолений Київ, у руки сучасної молоді, яка б могла дізнатись про ширу правду. Але нехай, хоч наша замежня, тут існуюча молодь довідається про ту подію в правдивому освітленні.

Якщо моя книжка досягне цього, я буду безмежно радий, якщо цим – кину промінь світла *ПРАВДИ* в вашу хату.

На цім місці висловлюю найширішу подяку всім тим щирим Батьківщинолюбцям, хто своїми пожертвами уможливили випуск цеї книжки.

A B T O P

С ПИСОК ЖЕРТВУВАЧІВ

На випуск цієї праці нашого драматурга п. М.Лавренка, зі своєї ве-
ликої ласки й щедрости, пожертвували наші Батьківщинолюбці такі пп:

По 25,00 дол. – п. Хуторний М. Інж.Мих.Селешко. Влад. МСТИСЛАВ.

По 20,00 дол. – п. Теодоренко Мик. Гал.Воскобійник.

По 15,00 дол. – п. Росюк Лаврін, Криловецький В.,Ю. і В. Безсоніви.

По 10,00 дол. – Гукун Юр., о.Ю.Гулий, Каракчук П., Махненко Т., Воло-
щук Ром., В Стецюрець. Явдоцький Вол..Пригоденко Ром., Зенон Туз, Су-
хоцький Мик.,Косарчук В.,Др Д.Квітковський Падко Ів.,Свириденко Борис
Халапута Ст., Др.Жуківський А. Андрійко Мар. Т.Гелемей. Д.Хоман,

По 8,00 дол. – Андрух Клим, Йовдошко Карпо, Писанка Вас.

По 7,00 дол. – Юстенко Осип, Петриченко Вас., Климчук Вал.

По 6,00 дол. – Безушко Мир., Коцюбко Бор.,Буряк Ів.,Бобрич Макс.

Степанчук Кир., Городецький Карпо. Пет.Мегик, ІІ Бродич

По 5,00 дол: – Василяк Гав.,Махнацький Дам.,Крикун Вас.,Холодун
Мар.,Стругляк Гор., П. Івченко, Гуринчук Фр.,Демшула Єв.,Мазурак Дм.
Яремчук Мих.,Маценко Ст.,Дідушко М.,Майко Вол.,Вацинюк Ст.,Кулець В.
Ол.Канюка, Климчук Ів.,Годуняк Ол.,Романовський Мир.,П.Олексієнко,
Москаленко Тим., І.Харамбура ,Андрійчук Мар.,Марущенко Гр.,Деркач В.
Гаркуша Ст., Пилипенко Яр.,Яременко Мих.,Попко Ол., Бурда Гор., Мар-
ченко Гр., Костищак Яр., Д.І.Тромса, Крашениця Пил. М.Попович,

По 4,00 дол. – Ліндарль Ром., Теодорко Петр.,Бляхар Ів., Голоцвансь-
кий Йос. Андрух Вол., Новицький Вас., Пільчак Ів., Пироженко В. Крам-
ський Ярос., Пінчук Ст. Морозенко Вас. Стеблина Гордій.

По 3,00 дол. – Киналюк Мир.,Лучканюк Пет.,Котляренко Юр., Мацков-
ський Єв., Горецький Фр., Бихів Мир., Франчук Бог., Бобрук Ів., Івашков-
ський Ст.,Лучук Пет.,Бойко Мик.,Йосипишин Вік. Порохня Ст.

По 2,00 дол. – Доморад П., Галайда Ос., Яремко Ів.,Пасічник Тарас,
Ганчук Кир.,Кармеляк Гордій, Мулик Гар.,Куниця Вас.,Бойчук Ст.,Полі-
щук Ів., Горбуляк Тар., Прищук Пет.,Ільчук Яр.. Олійник Вас.,Давиденко
Гавр., Мокринчук Бор., Мамай Кс., Дацко Тарас. . Кириленко Мих.

По 1,00 дол. – Горобець Пил., Степовий Пил., Горовий Мак., Товсто-
брюх Гор., Максимець Макар. Супруненко Вас., Яглиця Дем.

Усім нашим добродіям жертводавцям висловлюємо нашу найщирішу
подяку за їхнє зрозуміння ваги видання цеї, Головному Отаманові Сим.
Петлюрі, присвяченої книжки.

СЛАВА УКРАЇНІ!

ВИДАВНИЦТВО
"РІДНИЙ КРАЙ"

ВИТИНКА з "ПУТИВНИКА по КИЄВУ"

Іменем безсмертного Ілліча названо і один з найстаріших заводів української столиці — «Арсенал». Ось уже півстоліття стоять посічені кулями стіни арсенальських корпусів. Народ сяло береже цю пам'ятку подвигу арсенальців, які виступили в авангарді Жовтневого збройного повстання 1917 року, пам'ятку мужньої боротьби за повалення буржуазно-націоналістичної Центральної ради в січні 1918 року.

Напроти заводу височить гранітна піраміда з гарматою нагорі. Це пам'ятник героям повстання, робітникам «Арсеналу», які загинули з гвинтівками в руках, виборюючи щасливе майбутнє придешнім поколінням.

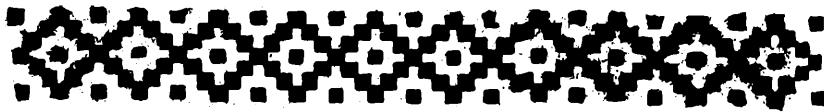

Оце таку "красу" показують комуністичні займанці молодому, обдуреному поколінню українського поневоленого народу. Наша там тешня молодь, не знаючи суті справи й справді може вірити, що цею гарматою били повстанці-арсеналці "буржуазно-націоналістичну" Центральну Раду. А насправді, цею гарматою, мабуть бив генерал Кирій повсталу комуністичну банду.

Дорогий ЧИТАЧУ! Автор шукає шляхетну людину в Меценати, щоб добра людина допомогла видати книжку авторових поезій. Чи Ви б не зласкавилися стати такою людиною?

ДО УВАГИ НАШИМ ЧИТАЧАМ.

Наше **НЕПРИБУТКОВЕ** видавництво "*РІДНИЙ КРАЙ*" досі випустило в світ та розпродує (зостало в невеликій кількості) такі книжки:

- 1) "Пархимові Ласощі" – сміховина (водевіль) на 3 дії.
- 2) "Перша Копа" – збірка патріотичних поезій.
- 3) "Брама Золота" друга збірка таких саме поезій.
- 4) "Утаємнений бік Богослужб" – розповідь янобачачо го, як Небесні Сили – *АНГЕЛИ*, частиняте у богослужбі.
- 5) "Два КОЛОСКИ" – збірка страшних оповіданнів про трагично голодові роки 1932–33 в Україні.
- 6) "Жити стало веселіше" – збірка гумористичних оповідань із "радянського" життя в Україні
- 7) "Дивні діла Твої, Господи" – збірка таємнознавчих, дуже цікавих оповідань, взятих із життя.
- 8) "Арсенал" – лицедійство (песна) на 4 дії з 6-ма відмінами, з подій нашої революції, де діє св. пам. Голов. Отоман Симон ПЕТЛЮРА зі своїми гайдамаками.

Пошукуємо Людей ДОБРОЇ ВОЛІ, що огрошевили би випуски таких літературних творів:

- 1) "Третя Копа" – збірка патріотичних поезій.
- 2) "Лірика" – четверта збірка поезій.
- 3) "Лемурія" – таємнознавчий роман (про оживленнє померлої людини)
- 4) "Щедрий Вечір" – оповідання з життя.
- 5) "В житах золотових" – оповідання присвячені нашій УПА
- 6) "Мова наших часописів (поза межами батьківщини).
- 7) "Україна – не Малоросія, Московщина – не Русь" – сотня історичних запитів і відповідей на їх.

Видавництво "РІДНИЙ КРАЙ"

ДОРОГІ НАШІ. Тане. Барбік!

З допомогою високогідних Батьківчинолюбців (перелік їхніх імен вкінці книжки), які були ласкаві пожертвувати свою лепту на випуск цеї книги, оце й приносимо ми її Вам до Вашої господи.

Зайве буде перераховувати, скільки то треба вкладти нелегкої праці, не лише авторової, але й складачевої, праці оздоблювача, друкаря, зшивача, поштаря й так далі, щоб випустити й доставити книгу до читача, в часі безупинного зростання цін.

В цьому Ви можете здобути переконання ось із цього прикладу: москалики видали брошурку на 64 сторінки, під назвою "Церква й релігія в ССРР" – бібліографічний указник друкованих статтів протоєрея Д. Константінова. Ціна цеї книжечки – 2,00 долари. Отже, наша книга малаб коштувати – 4,50 дол. Але ж ми її випускаємо в продаж лише за 3,00 дол. Вам же посилаємо її, яко:

БЕЗПЛАТНИЙ ПОДАРУНОК!..

І це лише на те, щоб відзначити 50 річницю трагично загинулого Головного Отамана Симона ПЕТЛЮРИ – річницю смерті Його припадає на травень.

Пересилаючи Вам цей наш подарунок, ми не тільки уклінно просимо, але й маємо тверду надію та переконаннє, що Ви не зостанете байдужі в справі подяки нам за нашу нелегку працю й відповідні витрати.

Одноразово з цим сердечно просимо Вас не забути розрахуватися з нами за вислані Вам передніше:

1) Житий симоновській – 6,00

2) .

3) .

за які Ви чомусь не розрахувались й досі, а це унеможливлює дальніше існування нашого незаробіткового видавництва, обов'язком якого є – служити на шій поневоленій Батьківщині хоча б тим, що видаючи книги, яких поневолювачі не дозволили б друкувати в Україні, ми разом із Вами, дорогий Читачу, несемо нашу ПРАВДУ в широкий світ.

Якщо Ви, дорогий Читачу, не відгукнетесь на це наше прохання й тепер, то Ви цим самим поставите себе в число робокопачів видавництва "РІДНИЙ КРАЙ" а це вже буде непрощенний злочин.

Просимо вибачити нам, що ми насмілили й ще раз нагадати Вам про борг.

Цю книжку, як і інші – можете нам не повернати, якщо не захочете з нами розрахуватися за попередні.

З належною Вам пошаною:

За Видавництво "РІДНИЙ КРАЙ" – М.Макнісъ

Наша адреса:

Mr. M. Lawrenko
56 Stagg Street
Brooklyn, New York 11206
U. S. A.

Макнісъ

Published „Ridnyj Kraj“
New York
1976

М.ЛАВРЕНКО

НАШ МИЛІЙ РІДНИЙ КРАЙ